

શ્રી જૈન સસ્તી વાંચનમાળામાં. ૫

શ્રી મહાવીર સ્વામીના— દશ શ્રાવકો.

પ્રકાશક,
જૈન સસ્તી વાંચનમાળા-ભાવનગર.

—

કી. રૂ. ૧-૪-૦

શ્રી જૈન સસ્તી વાંચનમાળા નં. ૫.

શ્રી મહાવીરસ્વામીના દશ શ્રાવકો.

શ્રીમાન્ પન્થાસણ મહારાજ શ્રી ભક્તિવિ-
જયણ મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી

પ્રકાશક,

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા—ભાવનગર.

વીર સં ૨૪૪૯

વિ ૦ સં ૧૯૭૯

અમદ કર્તાએ સર્વ હક્ક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

કિંમત રૂ. ૧-૪-૦

સમર્પણ.

સદ્ગુણાલંકૃત શેઠશ્રી,

શેઠ પુંજભાઈ અમીચંદ.

દાલોદ—(માંડળ.)

નાનપણથીજ ધર્મના સંસ્કારોમાં ઉછરેલા આપના જીવનમાં શુભ વિચારોની પ્રજ્વાલીકા વહેતી આવી છે. આપના પૂતળ પિતાશ્રી આપને લઘુવયના મૂઢી સ્વર્ગસ્થ થયા છતાં દિન પ્રતિદિન આપની ધર્મભાવના-જ્ઞેન સાહિત્ય પ્રતિભા આપનો અપૂર્વ પ્રેમ વધતોજ ગયો છે. પવિત્ર દૃઢ્યના પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી ભક્તિવિજયજી મહારાજશ્રીના સદુપદેશનું આપે ખરેખર સાર્થક કર્યું છે. આવી રીતે આપનો દેવ, ગુરૂ અને ધર્મ પરત્વેનો ભાવ દિન પ્રતિદિન વધતો જોઈ ઉક્ત પંં મહારાજશ્રીના સદુપદેશથી સ્વં આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયધર્મસૂરિના સ્મારક માટે આપે આ પુસ્તકની અમુક નકલો લઈને પ્રગટ કરવાની આપેલી તક માટે આપનો આભારી છું. આપનું અનુકરણ બીજા આવકબંધુ કરે તેવું ઇચ્છી આ પુસ્તક આપના કરકમળમાં સમર્પી કૃતાર્થ થાઉં છું.

લીં આપનો,

અચરતલાલ.

શ્રી મહાવીર સ્વામીના દશ આવકો.

અનુક્રમણિકા.

વિષય	પૃષ્ઠ
૧ આણંદ આવક ...	૧
શ્રી મહાવીર ભગવંતનું આગમન ...	૨
પ્રભુ મહાવીરનો ઉપદેશ અને આણંદ આવક લીધેલાં પારવત ...	૬
આણંદ આવકે સ્વીકારેલ આવક ધર્મ ...	૨૨
૨ કામદેવ આવક ...	૩૦
૩ સુલણી પિતા આવક ...	૪૨
૪ સુરદેવ આવક ...	૫૧
૫ સુલ્લગ શતક આવક ...	૬૨
૬ કુંડકાલિક આવક ...	૭૩
૭ સદાલપુત્ર આવક ...	૮૮
૮ મહાશતક આવક ...	૧૦૫
૯ નિંદિતી પ્રિય આવક ...	૧૨૧
૧૦ તેતલી પિતા આવક ...	૧૩૪

આભાર.

આ પુસ્તક પ્રગટ કરાવવામાં પંચાસજી મહારાજશ્રી ભક્તિવિજયજી મહારાજશ્રીની લાગણી માટે તેમજ આ પુસ્તક શોધી (તપાસી) આપવા સદ્ગુણાનુરાગી શ્રીમાન મુનીરાજશ્રી કપુરવિજયજી મહારાજે જે કૃપા બતાવી છે તે માટે ઉક્ત બંને મહાત્માશ્રીનો અમો અંતઃકરણથી આભાર માનીએ છીએ.

ક્ષમા.

આ પુસ્તક બરાબર તપાસી શોધાવી પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે છતાંપણ દ્રષ્ટિદોષથી કે પ્રેસ-દોષથી કોઈ ભુલ રહી હોય તે વાંચક મહાશય સુધારી વાંચશે અને અમને જણાવશે જથી તેની બીજી આવૃત્તિમાં સુધારો કરીશું.

શુદ્ધિપત્રક.

પૃષ્ઠ	લાઈન	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૬	૧૬	સાથે એકવાર	સાથે વગર જોવાન્યે એકવાર
૮	૭	સાવધ	સાવધ
૮	૧૫	અપરાધિના	અપરાધિનો
૧૧	૨૦	વ્રત	વ્રત
૧૪	૪	ત્રાંસી	તિર્થંક -- તિર્થર્થી
૧૬	૧૨	ભોગોપભોગવ્રત	ભોગોપભોગ વિરમણ્ય વ્રત
૨૫	૫	સાત	છ
૨૫	૮	ચારપ્રકારનાં	સચિત્ત
૨૫	૧૬	ઉદ્દેશીને	ઉદ્દેશીને
૨૫	૨૦	ઉતરાસણુ	ઉતરાસંગ
૨૫	૨૨	અગીયારમી પડિમા	અગીયારમી શ્રવણ્ય જૂત પ્રડિમા
૨૬	૧૮	પાંચસે પ્રમાણુ	પાંચસે પાંચસે યોજન પ્રમાણુ
૨૭	૧૮	કરે, તે	કરે અથવા અસલ્ય બોલે તે મિથ્યા દુષ્ટત દે,
૨૭	૨૦	લેવું	દેવું
૨૮	૯	જેને	એક શ્રાવકને
૩૦	૯	શૈવરાવનારી	શરમાવનારી

૪૨	૧૨	એક	આઠ
૪૬	૫	અપલાના	વીજલીના
૫૨	૯	હતી અને	હતી, છકોડ વ્યાજે અને
૫૩	૩	મહાસાગર	મહાસાગરમાં
૫૩	૭	કમા	જે
૫૮	૧૧	આધિકારી	અધિકારી
૬૨	૧૩	ધર્માનિષ્ઠાથી	ધર્મ નિષ્ઠાથી
૬૮	૧૮	નીચતિ	નીચતે
૧૧૧	૨૨	દર્ભાસન	દર્ભાસન

ભુલશે નહિ.

શ્રી કુમારપાળ ચરિત્ર—સચિત્ર. (સુંદર પાંચ ફોટાથી
વિભુષીત નવીન શૈલીથી લખાયેલું આ પુસ્તક વાંચવાનું
ભુલશે નહિ. કિં. રૂ. ૧-૪-૦.

ઉપોદ્ધાત.

દ્રવ્યાનુયોગ, ચરણકરણાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ અને કથાનુયોગ—આ ચાર અનુયોગમાં શ્રી જિનશાસનના તમામ સિદ્ધાંતોનો સમાવેશ થઈ જાય છે. દરેક અનુયોગને માટે લિન્ન લિન્ન અંથો લખાયેલા છે અને છપાયા છે, છતાં શાસનના ધુરંધર પૂર્વાચાર્યોએ જનસમાજનું કથાનુયોગ તરફ વિશેષ વલણુ જોઈને તેમણે કથાનુયોગ રચવામાં પોતાની શક્તિનો વધારે ઉપયોગ કર્યો છે. તેમાં પણ વધારે આવકાર-દાયક તો એ વાત છે કે અંથનું બાહ્ય સ્વરૂપ કથાનુયોગ રૂપે ઉપલક્ષિત થતું હોય, છતાં તેમાં આંતર સ્વરૂપે દ્રવ્યાનુયોગ ચરણકરણાનુયોગ અને કયાંક ગણિતાનુયોગને પણ દાખલ કરેલ છે. આથી તે ઉપયોગી વિષયનું જ્ઞાન શ્રાતા અગર વાચકોને કથાના રસ કે કૌતુક સાથે મલતું જાય છે.

કથાનુયોગને વિસ્તારતાં પણ તેમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ તાત્ત્વિક જ્ઞાન આપવાનોજ હોવો જોઈએ. આજે તત્ત્વજ્ઞાનીઓ કરતાં અદ્યક્ષ અને બાળ જીવો કે અજ્ઞ જીવોની સંખ્યા દરેક સમાજમાં વિશેષ ભાગે છે. તેમને ષટ્દ્રવ્યના કે ક્રિયાકાંડના સ્વરૂપ તરફ વાળવાને પ્રથમ કથાનુયોગનીજ જરૂર છે. ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય વિગેરે દ્રવ્યના વિવિધ ભેદ કરવા જતાં અને ક્ષેત્ર સમાસાદિ અંથોના ગણિત પ્રત્યે જેમની મતિને

ગતિ મળવી મુશ્કેલ છે તેવા બાળજીવો ચરિતાનુયોગથીજ
જોધ પામી શકશે.

દુનિયાના લગભગ તમામ મનુષ્યોમાં અનુકરણ કરવાની
તો ઓછી-વત્તી ટેવ હોયજ છે. બાળવર્ગમાં અનુકરણ કર-
વાની આદત વધારે ઉપલબ્ધ થાય છે. દરેક બાળક પ્રાયઃ પો-
તાના માબાપ, વડીલ કે શિક્ષકના વર્તન તરફ ખારીક નજ-
રથી જોયા કરે છે. તેમના વર્તનમાં બાળકના જોવામાં જેવી
ચેષ્ટા આવે છે, તેમાંથી કંઈક તે પોતાને માટે અનુકરણ કર-
વાનું શોધી લે છે અને તે પ્રવૃત્તિ તે નિઃશંકપણે ચાલુ કરે છે.

પણ અનાદિકાળથી જીવનું વલણ સાંસારિક વિષયો
તરફ હોવાથી તેવી પ્રવૃત્તિમાં તો તેનું મન વિજળીના વેગે
ગમન કરે છે. તેને કોઈ ઉપદેશક કે સમજાવનારની જરૂર
પડતી નથી, તેથી સાંસારિક પ્રવૃત્તિઓ તો તેને પરિશ્રમ વિ-
નાના ફળરૂપે આવીને ઉપસ્થિત થાય છે. તે પ્રવૃત્તિઓથી
જીવ મુક્ત કેમ થાય અને મોક્ષ નગરની શોભિતી સડકપર
કેમ ગમન કરે, એવો ઉંચો હેતુ મનમાં લાવીને સમર્થ સૂરી-
શ્વરોએ બાળવર્ગના જીવો માટે કથાનુયોગનો માર્ગ લીધો છે.

ઘણીવાર કેટલાક શ્રાતાએ તરફથી પ્રશ્ન કરવામાં આવે
છે કે-‘અમુક મહારાજા કે શ્રેષ્ઠીની સમૃદ્ધિ, સૈન્ય, અંતઃપુર
ધનભંડાર કે યુદ્ધભૂમિનું આટલું બધું વર્ણન શામાટે જોઈ-
એ? અંથકારોનો જો મોક્ષમાર્ગ પમાડવાનો એકજ હેતુ છે,
તો બાળજીવોને આવી સાંસારિક સંપત્તિના વર્ણનમાં શંકા

લલચાવવા જોઈએ ? વળી આવા ધર્મગ્રંથોમાં સાંસારિક બા-
અતનું વર્ણન કરવામાં ગ્રંથકારોનો શો હેતુ હશે ? આવાં
વર્ણનો સાંભળતાં બાળજીવોને કેટલો બોધ થતો હશે ?

આવા સવાલો સાંભળતાં ખરેખર આપણને કંઈક
વિચારમાં ઉતરવું પડે છે. સંસારની તમામ પ્રવૃત્તિથી નિવૃત્ત
થયેલા ધર્માચાર્યો કૌતુકની કામનાથી આવા વર્ણનમાં ઉતરે
એમ સંભવતું નથી. સંસારિક જીવોને આવી સાંસારિક બા-
બતો કે લાલચો બતાવી, તેમને સંસારમાં વધારે આસક્ત
બનાવવા, એ તો વળી સ્વર્ગને પણ ન સંભવે તેવી વાત છે.
જેમણે સંસાર વાસનાનો ત્રિવિધે ત્યાગ કર્યો છે, તેઓ કોઈ
પણ કાળે એવું નજ કરે.

ત્યારે આવા વર્ણનમાં પણ તેમનો સારોજ ઉદ્દેશ હોવો
જોઈએ એમ સાબીત થાય છે. આપણે જરા વધારે સૂક્ષ્મ
દૃષ્ટિ ચલાવીએ, તો દરેક કથાના મધ્યે યા અંતિમ ભાગમાં
તેનો કંઈક સાર ઉપલબ્ધ થશે. તે કથાનાયકનું વલણ છેવટે
ત્યાગવૃત્તિ તરફ હશે અથવા તો વધારે આસક્તિથી તે
આત્માને તેના ફળરૂપે દુર્ગતિમાં જનાર બતાવેલ હશે.
આ ઉપરાંત તેમાંથી એક બીજી વાત પણ ધ્વનિત થાય
છે. તે એ કે પાંચ વરસના બાળકની પાસે અધ્યાત્મિક
વાતો કરવી જેમ વ્યર્થ છે, તેમ અજ્ઞ જનો પાસે આત્મ
સ્વરૂપ કે યોગમાર્ગનું વર્ણન કરવું તે તેમની સ્થિતિ
બહારની વાત છે. જેઓ સંસારના પદાર્થોમાં મુગ્ધ બની

રહ્યા હોય, તેમને તેવાજ પદાર્થો સામે મૂકી છેવટે તેની અનિત્યતા બતાવી આપવી જોઈએ કે જેથી તેમને કંઈક રસ પડે અને તે પદાર્થોમાં રહેલ અનિત્યતા જાણવામાં આવે અને ત્યારેજ અંતરમાં રહેલ તેના પ્રત્યેની આસક્તિ શિથિલ થાય, થતાં થતાં એક વખત એવો પણ આવે કે તે જીવોને અનિત્ય પદાર્થો તરફ ઉદાસીનતા પ્રાપ્ત થાય અને તેથી ચરણકરણાનુયોગમાં આવતાં તેમને કંઈજ વાર ન લાગે.

તેમજ ઘણી કથાઓમાં સ્વર્ગનાં સુખોનું વર્ણન કરવામાં બાકી રાખી નથી. તે સુખોનો લોકતા કોણ હોઈ શકે ? આવો પ્રશ્ન થતાં તેનો જવાબ મળે છે કે—તેવાં સુખો પુણ્ય કરનારજ પામી શકે. આથી મનુષ્યના સુખ કરતાં સ્વર્ગીય સુખોમાં અધિકતા બતાવી બાળજીવોને પુણ્ય પ્રત્યે પ્રગતિ કરવાને પ્રેર્યા છે. જો કે સ્વર્ગીય સુખો એ સાંસારિક સુખોજ છે, તેથી તાત્વિક દૃષ્ટિએ તે એટલા બધા ગૌરવને પાત્ર નથી, છતાં પુણ્યપથને પ્રગટ કરવા શરૂઆતમાં તેવા માર્ગને પોષણ આપવાની જરૂર છે અને તેટલા માટે પુણ્યજન્ય દિવ્ય સુખોનું લંબાણથી વિવેચન કરવામાં આવ્યું હોય, તો તે બનવા યોગ્ય છે.

જિન શાસનના રહસ્યને જાણનારા મહાત્માઓએ એટલે સુધી કહ્યું છે કે ‘રાગ ન કરવો’ છતાં કદાચ તે સર્વથા મૂકી ન શકાય, તો માત્ર મહાપુરૂષો એટલે સંતજનો પ્રત્યે રાગ કરવો. તેમ કર્મને માટે પણ એમ કહેવામાં આવ્યું

છે કે-કર્મ સર્વથા તજવા લાયક છે, છતાં સર્વાંશે તેનો ત્યાગ ન થઈ શકે, તો દુષ્કર્મનો તો અવશ્ય ત્યાગ કરવો. આથી સત્કર્મો ગ્રાહ્ય થઈ જાય છે. એ પ્રમાણે ઉત્તરોત્તર પુણ્યપ્રકૃતિ વધતાં પ્રાંતે આત્મા અદ્ભુત સામર્થ્યને પ્રાપ્ત કરી આધ્યાત્મિક સંપત્તિ મેળવી શકે છે. પુણ્યની વધારામાં વધારે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ તીર્થંકર નામકર્મ સુધીની જતાવેલ છે. હિસાબને માટે જેમ આંકની પ્રથમ જરૂર પડે છે, લાપાને માટે જેમ બારાક્ષરીની જરૂર છે, તેમ ધર્મલાવના પ્રગટ કરવાને પુણ્યની પ્રથમ જરૂર પડે છે. સરાગ દૃષ્ટિથી જે કાંઈ ધર્મક્રિયા કરવામાં આવે છે, તેમાં પુણ્યપ્રકૃતિનો મુખ્ય અંશ હોય છે.

આજે અમે જે બાબતનો ઉલ્લેખ કરવા ઇચ્છીએ છીએ, તે બાબતનું લક્ષ્ય પણ ઉક્ત વિષયને પોષણ આપનાર છે, એવા હેતુને લઈને મુખ્ય વાતની પહેલાં અમારે એ ઉલ્લેખ કરવાની જરૂર પડી.

શાસનનાયક શ્રીમહાવીરના શ્રાવકના સમુદાયમાં આણંદ, કામદેવ, ચુલણીપિતા, સુરાદેવ, ચુલ્લગશતક કુંડકોલિક, સદાલપુત્ર, મહાશતક, નંદિનીપ્રિય, તેતલીપિતા, આ દશ શ્રાવકોને મુખ્ય ગણવામાં આવ્યા છે. શ્રમણ લગવાનું શ્રી વર્ધમાન સ્વામીએ પોતે એ શ્રાવકોની ધર્મલાવના અને અડગ શ્રદ્ધા માટે સારી પ્રશંસા કરી હતી, શ્રીમન્મહાવીરની ઉપર તેમની અચલ લાકિત હતી અને પ્રભુના વચનપર તેમની અપૂર્વ શ્રદ્ધા હતી.

ગૃહસ્થાશ્રમની અવસ્થામાં હોવા છતાં કુટુંબ કે ધનાદિકથી વિરક્ત રહેવું—એ સાધારણ વાત નથી. કહ્યું છે કે—

“વિકારહેતૌ સતિ વિક્રિયન્તે, યેષાં ન ચેતાંસિ ત એવ ધીરાઃ”

અર્થ:—વિકાર જનક વસ્તુ સન્મુખ છતાં જેમના મનને વિકારની અસર થતી નથી, તેજ ખરા ધીર પુરૂષો સમજવા.

જે શ્રાવકોના ચરિત્રો તરફ આપણે લક્ષ્ય દોરવાનું છે, તે શ્રમણોપાસકો પણ તેવાજ હતા. શ્રાવકના ધર્મનું મૂળ સમ્યક્ત્વ કહેવાય, તે વિના જે કાંઈ ધર્મ કરણી છે, તે અદ્ય દ્વન્દ્વદાયક નીવડે છે એમ શાસ્ત્રકારો જગે જગે જણાવી ગયા છે. કહ્યું છે કે—

“ગુણાનામેક આધારો, રત્નનામિવ સાગરઃ ।

પાત્રં ચારિત્ર વિક્તસ્ય, સમ્યક્ત્વં જ્ઞાધ્યતે ન કૈઃ ? ॥

અર્થ—જેમ સમુદ્ર રત્નોનું સ્થાન, તેમ સમ્યક્ત્વ ગુણોનું સ્થાન છે અને ચારિત્રરૂપ ધનનું તે પાત્ર છે. એવું સમ્યક્ત્વ કોણે પ્રશસ્ત નથી કહેલ ? અર્થાત્ તે સર્વોત્કૃષ્ટ ગુણ છે.

પૂર્વાચાર્યોએ એ સમકિતના મહત્ત્વને બતાવતાં એટલે સુધી વર્ણન કર્યું છે કે—

“સમ્યક્ત્વરત્નાન્ન પરં હિ રત્નં, સમ્યક્ત્વમિત્રાન્ન પરં હિ મિત્રમ્ ।
સમ્યક્ત્વબન્ધોર્ન પરો હિ બન્ધુઃ સમ્યક્ત્વલાભાન્ન પરં હિ લાભઃ” ॥

અર્થ—સમ્યક્ત્વ ઉપરાંત બીજું કોઈમતી રત્ન નથી. સમ્યક્ત્વ સમાન અન્ય કોઈ પરમ મિત્ર નથી. સમ્યક્ત્વ તુલ્ય

હિતકારી કોઈ બંધુ નથી અને સમ્યક્ત્વના લાભ જેવો અન્ય કોઈ ઉત્કૃષ્ટ લાભ નથી.

વળી સમ્યક્ત્વરૂપ ધનની ઉત્કૃષ્ટતા બતાવતાં શાસ્ત્ર-કાર કહે છે કે—

“ ધનેન હિનોઽપિ ધની મનુષ્યો, યસ્યાસ્તિ સમ્યક્ત્વધનં પ્રધાનમ્ ।
ધનં ભવેદેકભવે સુખાય, ભવે ભવેઽનન્ત સુખી સુદૃષ્ટિઃ ” ॥

અર્થ—મનુષ્ય ધનહીન છતાં જેની પાસે સમ્યક્ત્વ રૂપ અમુટ ધન છે, તે ધનવાન ગણાય છે. ધન તો કદાચ એક ભવ સુખદાયક નીવડે, પરંતુ સમ્યક્ત્વશાળી પુરૂષ તો ભવો-ભવ અનંત સુખનું ભાજન થાય છે.

એજ સમ્યક્ત્વના ફળ માટે વર્ણન કરતાં લખે છે કે—

“ દાનાનિ શીલાનિ તપાંસિ પૂજા, સત્તીર્થયાત્રા પ્રવરા દયા ચ ।
સુશ્રાવકત્વં વ્રતપાલનં ચ, સમ્યક્ત્વપૂર્વાણિ મહાફલાનિ ” ॥

અર્થ—દાન, શીલ, તપ, પૂજા, તીર્થયાત્રા, શ્રેષ્ઠ દયા, શ્રાવકપણું અને વિરતી એ બધા સમ્યક્ત્વપૂર્વક જો આચરવામાં આવેલ હોય, તો મહાફલ આપે છે.

વળી એ બોધીબીજનું ઉત્કૃષ્ટ મહત્ત્વ બતાવે છે—

“ તેલુક્સ પહુતં લદ્દૂણવિ પઢિવઢંતિ કાલેણ ।
સમ્મત્તે પુણ લદ્દે, અક્ખયસુક્ખં લહ્હ સુક્ખં ” ॥

અર્થ—ત્રણ લોકની ઠકુરાઈ પામીને પણ કાલે કરીને

જીવ તે સંપત્તિથી પતિત થાય છે; સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થતાં તે અ-
શ્વય સુખનાં સ્થાનરૂપ મોક્ષને પામે છે.

એ અપૂર્વ સમ્યક્ત્વને પામ્યા છતાં શંકાદિ દ્વષણ લગા-
ડતાં જીવ સમક્ષિતથી પતિત થાય છે. કહ્યું છે કે—

“ આરંભે નત્થિ દયા, મહિલા સંગેણ નાસણ વંમં ।

સંકાણ સમ્મત્તં, પવ્વજ્જા અત્થગહણેણ ” ॥

અર્થ—જ્યાં આરંભ છે ત્યાં દયા નથી, મહિલાના
સંગથી પુદ્ગલચર્યનો નાશ થાય છે, અર્થ—દ્રવ્યના સંગ્રહથી
સંયમનો નાશ થાય અને જિનવચનમાં શંકા લાવવાથી સમ્ય-
ક્ત્વ નષ્ટ થાય છે.

માત્ર શ્રદ્ધામાં સમ્યક્ત્વ આવી જાય છે એમ નથી,
પરંતુ તેમાં અમુક ક્રિયા પણ હોવીજ જોઈએ. તેનું સ્પષ્ટીકરણ
કરતાં કહે છે કે—

“ જં સક્કઈ તં કીરઈ, જં ચ ન સક્કઈ તયંમિ સદ્દહણા ।

સદ્દહમાણો જીવો, વચ્ચઈ અયરામરં ઠાણ ” ॥

અર્થ—જે બની શકે તે આચરે અને જે અશક્ય છે
તેમાં સદ્દહણા રાખે. એ રીતે શ્રદ્ધાથી વાસિત થયેલ જીવ
અજરામર સ્થાનને પ્રાપ્ત કરે છે.

એ રીતે શાસ્ત્રોમાં સમ્યક્ત્વનું મહત્ત્વ ભારે બતાવેલ
છે. દેશવિરતિ અને સર્વવિરતિ પણ સમ્યક્ત્વના આધારે
ઉત્તરોત્તર આત્મિક સંપત્તિ બાણી લઈ જાય છે. જે દિવ્ય

જ્યોતિ કેવળ બાહ્ય ક્રિયાથી નજ મેળવી શકાય. આ પુસ્તકમાં વર્ણવેલ આણંદાદિક દશ શ્રાવકોએ સમ્યક્ત્વની સાંભળી રાખવામાં બહુજ દૃઢતા વાપરી છે. તેમાં પણ ઉપસર્ગ આવતાં તેમણે ચેતાની ધીરજ ખોઈ નથી. તેવા પ્રસંગો આવે ત્યારેજ સમ્યક્ત્વની કસોટી થઈ શકે છે. અને તેવી કસોટીમાંથી એ પરમ શ્રાવકો પસાર થયા છે.

એ દશેશ્રાવકોમાં અગ્રસ્થાને આણંદશ્રાવક છે. વાણીજ્ય નગરમાં શ્રી મહાવીર સ્વામીના આગમનના સમાચાર સાંભળતાં આણંદ અંતરના આનંદથી ઓતપ્રોત થઈ જાય છે. આ વખતે તેના મનનો ઉઘાસ અને શુભ ભાવની જે ધારા બંધાય છે, એજ તેના નિર્મળ સમ્યક્ત્વના સ્વરૂપને સૂચવી આપે છે. ભગવંતની ધર્મદેશના સાંભળવાની તેની ઉત્સુકતા એ તેના સુમુશુભાવની નિશાની છે. દેશના સાંભળ્યા પછી તેની ધર્મભાવનામાં વિશેષ વધારો થવા પામે છે, તેથી વ્રત લેવાની ભાવના તેને જાગ્રત થાય છે.

શ્રી ભગવંતે દેશવિરતિ અને સર્વવિરતિ એટલે શ્રાવકધર્મ અને સાધુધર્મ એમ બે પ્રકારે ધર્મ બતાવેલ છે. તેમાં શ્રાવકધર્મની અંદર એવી ક્રિયાઓ બતાવવામાં આવી છે કે જે ક્રિયા કરતાં શ્રાવકમાં સાધુધર્મનો કંઈક અંશે સમાવેશ થાય છે. જેમકે સામાયિકવ્રત એ જે ઘડીને માટે સાધુપણની ઉત્તમ ભાવના ઉત્પન્ન કરે છે. કારણ કે—

“ સામાદ્યં મિ ડ કણ, સમણો ઇવ સાવઓ હવઈ જમ્હા ।
 ઇણ કારણેણં, વહુસો સામાદ્યં કુજ્ઞા ” ॥

અર્થ:—શ્રાવક જેટલીવાર સામાયિકમાં હોય, તેટલો વખત તે શ્રમણ એટલે સાધુ તુલ્ય ગણાય છે, એટલા માટે જેમ અને તેમ વધારે સામાયિક કરવા.

જેમ સામાયિકમાં સાધુપણનો અંશ આવે છે, તેમ પૌષધવ્રત કરતાં તો તેથી પણ વધારે મનનો સંયમ થવાથી સાધુત્વનો અંશ વધારે ઉત્પન્ન થાય છે. વળી સામાયિકની અવધિ બે ઘડી સુધીની હોય છે; જ્યારે પૌષધની મર્યાદા ચાર, આઠ કે ચોસઠ પહોરની હોય છે. તેમાં કેટલીક ક્રિયા પણ સાધુના જેવીજ કરવી પડે છે. જેમકે પડીલેહણ, પ્રતિકંભણ, દેવવંદન, સચિત્તપરિહાર, બ્રહ્મચર્ય, શરીર સંકારનો ત્યાગ અને સંસારના તમામ વ્યાપારનો પરિહાર ઇત્યાદિ પૌષધ કરનારને કરવાંજ પડે છે. તેથી તે તેટલો વખત મુનિની પંક્તિમાં આવી શકે છે.

વળી જુહસ્થાશ્રમનો મોહ ઓછો થાય અને સર્વ સંયમની ભાવના જાગ્રત થાય, તેને માટે શ્રાવકની અગીયાર પડીમા બતાવેલ છે. દરેક પડિમામાં ઉત્તરોત્તર વધતી ક્રિયા આવે છે. અહીં શ્રાવકની એટલી બધી કસોટી થાય છે કે તે મુનિપણને યોગ્યજ બની જાય છે.

આજે કેટલેક ઠેકાણે સંયમ લેવાની બહુજ ઉતાવળ કરવામાં આવે છે, પણ તેમાં કસોટીની બહુજ ઓછી દરકાર હોય

છે. અને અમને ખેદ સાથે કહેવું પડે છે કે અપરિપકવ અવસ્થામાં સંયમ લેનાર શ્રાવક, પાછળથી વેશ પલટો કરી નાંખે છે અથવા તો આચારબ્રૂથ થઈ જાય છે. એવા કેટલાએ દાખલા જન્યા છે. વાસ્તવમાં દીક્ષા લેનાર વધારે ઉતાવળ કરે છે કે દીક્ષા આપનાર ઉતાવળા થઈ જાય છે, તેને માટે અમે નિર્ણય કરી શકતા નથી પરંતુ કેસોટી કર્યા સિવાય ઉતાવળના પરીણામે પાછળથી અશ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થાય છે. અને ધર્મ વગોવાય છે, એ વાત અત્યારે પ્રત્યક્ષ જોવામાં આવે છે.

સંયમનો શુદ્ધ હેતુ જાળવવા માટે પ્રથમ મન, વચન અને કાયાને કસવાની જરૂર છે, અને તેને માટે શ્રાવકની અગીયાર પડિમાનો માર્ગ દરેક શ્રાવકને આદરવા લાયક છે. આજકાલ એ માર્ગ બહુજ અદ્વિતીય સેવાય છે. એ પદ્ધતિજ મૂકી દેવામાં આવી હોય એમ લાગે છે. પણ મુનિ માર્ગના અભિલાષી શ્રાવકો જો પડિમા વહ્યા પછી સંયમ સ્વીકારતા હોય, તો તે વધારે ઈચ્છવાયોગ્ય છે.

એ અગીયાર પડિમા પૈકી છેલ્લી એ પડિમા તો સાધુક્રિયાની આવૃત્તિ રૂપેજ છે. પોતાને ઉદ્દેશીને કરવામાં આવેલ ભોજનાદિ પદાર્થોને દશમી પડિમાને ધારણ કરનાર શ્રાવક ગ્રહણ કરી ન શકે અને અગીયારમી પડિમાને ધરનાર શ્રાવક મુનિની જેમ લોચ કરે, સાધુવેશ ધરે અને અમુક ઘરથીજ તે આહાર લાવી શકે. આ બંને પડિમાથી મુનિધર્મના દુષ્કર માર્ગનો અનુભવ થઈ શકે છે.

શ્રાવકધર્મમાં સમ્યક્ત્વ મૂલ્ય બારત્રત આવે છે. એ બારે ત્રત આદરીને બારબર પાળ્યા પછી અગીયાર પડિમાનું વહન કરવામાં આવે છે. આણુંદ શ્રાવકે ભગવંત પાસે પ્રથમ સમ્યક્ત્વ મૂલ્ય બારત્રત લીધા હતા, ત્યારબાદ ચૌદ વર્ષ એ ત્રત પાળીને તેણે શ્રાવકની અગીયાર પડિમા આદરી. એ પડિમાના તપથી તેનું શરીરબળ ક્ષીણ થવાથી તેણે સંલેખના પૂર્વક અનશન ત્રત લીધું. તે વખતે વૈરાગ્યનો વેગ વધવાથી આણુંદ શ્રાવકને અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, તેથી પૂર્વ, પશ્ચિમ અને દક્ષિણ દિશામાં લવણ સમુદ્રમાં પાંચસે યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્ર અને ઉત્તર દિશામાં હિમવંત પર્વત સુધી તેના જોવામાં આવ્યું. અધોલોકમાં લોકલોક નામે નરકાવાસ અને ઉર્ધ્વલોકમાં તેણે સૌધર્મદેવલોક જોયો. અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થતાંજ તેના મોહના ઘણાં દળીયા ક્ષીણ થઈ ગયાં હતાં.

એ અવસરમાં ત્યાં ભગવંત પધાર્યા. પ્રભુની આજ્ઞાથી ગૌતમસ્વામી ગૌતરી નિમિત્તે વાણિજ્ય નગરમાં પધારતાં આણુંદ શ્રાવકના અનશનની વાત સાંભળવામાં આવતાં તેઓ પૌષધશાળામાં તેની પાસે ગયા, તેમને વંદના કરીને પ્રશ્ન કરતાં આણુંદ શ્રાવકે પોતાને થયેલ અવધિજ્ઞાનનું પ્રમાણ કહી બતાવ્યું. તેથી ગૌતમસ્વામીને તે વાત માનવામાં ન આવવાથી ભગવંત પાસે આવીને તેમણે તે પ્રશ્ન નિવેદન કર્યો. પ્રભુએ આણુંદ શ્રાવકનું વચન સત્ય કહેવાથી ગૌતમ સ્વામીએ તેની પાસે જઈ તેને મિથ્યાદુષ્ટ તદ્દને તેને ખમાવ્યો.

આણંદ શ્રાવક વીશ વર્ષસુધી શ્રાવકધર્મ આરાધી છેવટે સંલેખના અને આલોચના કરી શુભ ધ્યાનમાં મરણ પામીને એક માસના અનશનથી તે સૌધર્મના પહેલાં દેવલોકમાં મહા સમૃદ્ધિવાળો દેવતા થયો.

કામદેવ શ્રાવક મહા સમૃદ્ધિવાળો હતો. તે ચે:વીશ કોટિ ધનનો ધણી હતો અને છ ગોકુલ તેને ઘેર હતાં. પોતાની પાસે આટલી બધી લક્ષ્મી છતાં તેનામાં જરા પણ અભિમાનનો અંશ ન હતો, તે ધર્મરૂપ ધનને વધારે કીંમતી સમજતો હતો.

મહાવીર ભગવંત જ્યારે અંપાનગરીમાં પધાર્યા, ત્યારે તે શુભ સમાચાર સાંભળતાંતેનો હર્ષસાગર ઉછળવા માંડ્યો ‘અહો! આજે મારા મહાભાગ્યથી ભગવંતનું અહીં આગમન થયું’ આવી ભાવનાથી તેના રોમ વિકસ્વર થયા. અતિ ભકિતભાવથી તે ભગવંતને વંદન કરવા ગયો. સમવસરણુમાં બિરાજમાન પ્રભુને જોતાં તેની ભવ્ય ભાવના વધારે વિકસિત થઈ. ભગવંતને વંદન કરીને તેણે ધર્મોપદેશ સાંભળ્યો. જો કે તે સૌમ્ય, સરલતા નિર્વોભતા, કંઈપણ, વિવેક આદિ ગુણોથી અલંકૃતજ હતો, છતાં ભગવંતના વચનથી તેણે શ્રાવકના ખાસ્તત સ્વીકાર્યા. પછી પોતાને ઘેર આવીને તેણે પોતાની ભદ્રા નામની પત્નીને ભલામણ કરી કે—‘હે ગૃહદેવી ! પ્રભુ શ્રીમહાવીર પાસે મેં શ્રાવક ધર્મ સ્વીકાર્યો છે. આપણા પૂર્ણભાગ્યે ભગવંતનો સમાગમ થયો. માટે તું પણ દેશવિરતિ અંગીકાર કરીને શુદ્ધ

શ્રાવિકાધર્મ અંગીકાર કર. આવો અવસર વારંવાર મળવાનો નથી.’

કામદેવના આહિતવાક્યથી તેની પત્નીએ શ્રાવિકાધર્મ અંગીકાર કર્યો એટલે તે શ્રાવકદંપતીની ધર્મભાવના પ્રતિદિન વધવા લાગી. એ રીતે ચૌદ વર્ષ પર્યંત શ્રાવકધર્મની આરાધના કર્યા પછી તેણે શ્રાવકની અગીયાર પડિમા વહન કરી.

એક વખતે ઈંદ્રે દેવસભામાં કામદેવની નિશ્ચલતા માટે સારી પ્રશંસા કરી. આ પ્રશંસા કોઈ મિથ્યાત્વવાસિત દેવથી સહન થઈ ન શકી, તેથી અંતરમાં ધર્મ્યા લાવીને તે તરત મૃત્યુલોકમાં આવ્યો. આ વખતે કામદેવ કાયોત્સર્ગમાં ધ્યાનમાં લીન હતો. તેણે પોતાના શરીરની મૂર્છા પણ મૂકી દીધી હતી. તે દેવતા પણ પિશાચનું બીડામણું રૂપ બનાવીને તેને ડરાવવા અને ડગાવવા લાગ્યો. આક્રોશયુક્ત વચનથી તેણે તેની બહુ તર્જના કરી અને કહ્યું કે—અરે મૂઢ ! આ તારા ઢોંગને નહિ મૂકે તો તારા શરીરના રાઈ રાઈ જેવડા કટકા કરી નાખીશ. પછી પાછળથી તને પસ્તાવો થશે.

આથી તે લેશમાત્ર પણ ચલાયમાન ન થયો. તે સમજતો હતો કે—‘ દેવતા પોતાની શક્તિ મારા શરીરને સતાવવા પર્યંત અજમાવી શકશે, પણ મારા આત્માની ધર્મભાવનાનો તે છેદ કરી શકશે નહિ. બસ, શરીરને તો મેં માફ માન્યું જ નથી, પછી માફ તેમાં શું જવાનું હતું ? શરીરમાં મારાપણાની બુદ્ધિ હોય તો તેને કદ તથા આત્મા

હું ખી થાય છે, આવી ભાવનાથી દેવતાના આક્રોશ તરફ તેણે લક્ષ્યજ ન આપ્યું. એટલે તે દેવ વધારે ક્રોધાતુર થયો અને તરવારવતી તેના શરીર પર ઘા કરવા લાગ્યો. તેથી તેના શરીરમાંથી લોહીની ધારા નીકળી અને તીવ્ર વેદના થવા લાગી; છતાં તેણે પોતાનું ધર્મધ્યાન મૂક્યું નહિ.

છેવટે તે વિકરાળ હાથીનું રૂપ અને ભયંકર સર્પનું રૂપ વિકુર્વી ઘણાજ ભય બતાવવા લાગ્યો. એટલુંજ નહિ પણ તેણે કામદેવને સુંઢવતી ઉંચે ઉછાળી પગતળે દબાવ્યો. સર્પ થઈ તેના ગળે વીંટાઈ રહ્યો. આ બધું સંકટ તેણે સહન કર્યું, પણ પોતાની ધર્મભાવનાને અંત્ય આવવા ન દીધી. અંતે દેવતા હાર્યો, એટલે પ્રસન્ન થઈ દેવ રૂપે પ્રગટ આવીને તે કહેવા લાગ્યો—‘હે મહાનુભાવ ! તારું જીવન ધન્ય છે. ઈંદ્રના વચનને અણસદ્દતાં મેં અહીં આવીને તને ઉપસર્ગ કર્યા, પણ તેથી તું રતિમાત્ર પણ ધર્મથી ચલાય-માન ન થયો. હે સત્પુરુષ ! મારા એ અપરાધ ક્ષમા કર, હું તારી ધીરજ અને ધર્મવીરતા આગલ કંઈ હિસાબમાંજ નથી.’ એસ ખસાવી વંદન કરીને તે સ્વસ્થાને ચાલ્યો ગયો.

પ્રભાતે ભગવંતને વંદન કરવા જતાં રાત્રે સહન કરેલ ઉપસર્ગ સાટે પ્રભુએ સભા સમક્ષ કામદેવની પ્રશંસા કરી તેની દૃઢતાનો દાખલો લેવા સૌને ભલામણ કરી. આથી તે પોતાને ધન્ય માનવા લાગ્યો.

કામદેવ શ્રાવકે પણ વીશ વર્ષ સુધી શ્રાવકધર્મ આરાધ્યો.

શ્રાવકની અગીયાર પડિમા વહન કરી. છેવટે સંલેખના કરી એક માસના અનશનપૂર્વક સમાધિમાં કાળ કરીને સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવતા થયો.

ત્રીજે ચુલનીપિતા શ્રાવક વારાણસીમાં રહેતો હતો. કામદેવ કરતાં તે વધારે સંપત્તિશાળી હતો, છતાં તેમાં તે મોહ પામ્યો ન હતો. ચરમ તીર્થપતિ શ્રીમહાવીર સ્વામી ત્યાં પધાર્યા ત્યારે અતિ ઉત્સાહ અને આડંબર સહિત તે ભગવંતને વાંદવા ગયો, પ્રભુની ધર્મદેશના સાંભળી તેના અંતઃકરણમાં ધર્મભાવના વધારે જાગ્રત થઈ. તેથી ભગવંત પાસે તેણે બાર વ્રત ઉચ્ચર્યા. પછી સ્વસ્થાને આવતાં તેણે પોતાની પત્ની શ્યામાને ધર્મભાવનાથી વાસિત કરી. એટલે તેણે પણ શ્રાવિકાધર્મ આદર્યો. એ શ્રાવકધર્મ પાળતાં તે પવિત્ર દંપતીએ ચૌદ વર્ષ વીતાવ્યા.

ત્યારપછી એકદા ચુલનીપિતાએ શ્રાવકની અગીયાર પડિમા વહેવાનો વિચાર કર્યો. પૌત્રધશાળામાં પડિમા લઈને તે એકાગ્રધ્યાન ધરતો હતો. એવામાં કોઈ દેવતાએ હાથમાં ખુદ્દલી તરવાર બતાવીને કહ્યું—‘અરે મૂર્ખ! આ બધો તારો આડંબર તણ દે. નહિ તો તારા પુત્રને તેલની કડાઈમાં પકવી તેનું લોહી માંસ તારા શરીરે છાંટીશ, માટે પુત્રને બચાવવાની ખાતર તું ધર્મને તણ દે.’ એમ દેવતાના વચનથી તે ડગ્યો નહિ, એટલે દેવતાએ રૂદ્ર થઈને તેમ કહ્યું; તોપણ તે ચલાચમાન ન થયો. એમ તેના ચાર પુત્રોને તેણે કાપી કાપીને

ઉકળતા તેલમાં પકવ્યા, છતાં તે ધ્યાનભ્રષ્ટ ન થયો. ત્યારે દેવતાએ કહ્યું—‘તારી માતાના પણુ હવે એવાજ હાલ કરીશ, માટે હજી પણુ માડું કથન માની લે’ આથી ચુલનીપિતાના મનમાં દયા પ્રગટી. તેણે વિચાર કર્યો કે—‘આ પાપીએ મારા ચાર પુત્રોનો નાશ કર્યો, હવે માતાનો પણુ નાશ કરશે. વિના કરણે એ પાપકર્મથી અંધાય છે. માટે તે પાપ કરતાં અટકાવવા એને પકડી લઉં, એમ ધારીને ચુલનાપિતા તેને પકડવા ગયો, એવામાં તે વીજળીની જેમ તરત અદૃશ્ય થઈ ગયો. તે વખત તેણે કંઈક કોલાહલ કર્યો. તેથી તેની માતા ત્યાં દોડી આવી અને પૂછવા લાગી કે—‘પુત્ર ! તને આ અચાનક શું થયું ? તેણે બનેલ વૃત્તાંત બધો માતાને કહી સંભળાવ્યો. માતાએ તેને ધીરજ આપતાં કહ્યું—‘વત્સ ! એ કોઈ દેવની ચેષ્ટા હશે. તારે આમ અધીરા ન થવું જોઈએ ! ઈત્યાદિ માતાના વચનથી તેણે ગુરૂપાસે આલોચના લીધી અને ફરીવાર તેમ ન થાય માટે વધારે સાવધાન થયો.

અગીયાર પડિમા બરાબર પૂર્ણ કરી છેવટે સંલેખના પૂર્વક સર્વ જીવોને ખમાવી અનશનથી શુભધ્યાનમાં મરણ પામીને ચુલનીપિતા શ્રાવક પહેલા દેવલોકમાં ચાર પડ્યો. પમના આયુષ્યવાળો દેવતા થયો.

ચોથો સુરાદેવ શ્રાવક કામદેવ સમાન ધનવાન હતો. શ્રીવર્ધમાન સ્વામીની દેશના સાંભળતાં તેનો મનોભાવ વધવા લાગ્યો. ભગવંત પાસે તેણે સમ્યક્ત્વ પૂર્વક બારવ્રત

લીધાં. પછી શ્રીમહાવીરને વંદન કરીને તે સ્વસ્થાને આવ્યો અને શ્રાવકધર્મનું આરાધન કરતાં તેણે ચૌદ વર્ષ વ્યતીત કર્યાં.

એકદા તે પૌષધમાં ધર્મધ્યાન કરતો હતો, તેવામાં એક સિંચાત્વી દેવતાએ આવીને તેને પૌષધવ્રતથી ચલાયમાન કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પણ તે ચલિત ન થયો, ત્યારે વધારે કોપાયમાન થઇને પ્રથમની જેમ તેના ચારે પુત્રોને તેની સમક્ષ લાવીને તેણે કાપી કાપીને તેલની કડાઇમાં ઉકાળ્યા. તે છતાં સુરાદેવ ધર્મધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો. ત્યારે દેવતાએ વધારે લાયબતાવતાં જણાવ્યું કે—‘અરે મૂર્ખાત્મા! તારા ચાર પુત્રોને તો તું ગુમાવી બેઠો છતાં હજી પણ તું સમજતો નથી. માટે જો હવે નહિ માને તો તારા શરીરમાં ભગંદર, શ્વાસ, હરસ, શૂળ, દાહ વિગેરે સોળ મહારોગો ઉત્પન્ન કરોશ જેથી તું નારક જીવની જેમ મહાવેદના ભોગવીશ.

દેવના આ વચન સાંભળીને સુરાદેવને વિચાર થયો કે—‘આ કોઇ દુષ્ટાત્મા દેખાય છે. એ વિના પ્રયોજને પાપથી લેપાય છે. માટે એ હવે પોતાની દુષ્ટતા પ્રગટ કરીને નવાં કર્મ ન જાંધે, તે પહેલાં એને પકડી લઉં.’ એમ ધારીને તે દેવને પકડવા ગયો, તેવામાં દેવતા તરત અદૃશ્ય થઈ ગયો. સુરાદેવના કોલાહલથી તેની સ્ત્રી બહાર આવીને બોલી— ‘નાથ ! આપને આજે આ શું થયું ?’ તેણે બનેલ ણીના કહી, એટલે સ્ત્રીએ તેને ધીરજ આપતાં કહ્યું—‘ એ તો

કોઈ મિથ્યાત્વી દેવતું કૃત્ય લાગે છે. આપણા પુત્રો તો સુખે સુતા છે. તમે આમ વ્યાકુળ ન થાઓ.’

એ પ્રમાણે સ્ત્રીના વચનથી પોતાની નિર્બળતા માટે તેને પશ્ચાત્તાપ થયો અને તેણે શુદ્ધ પાસે આસોચના લીધી. એમ અગીયાર પડિમા વહન કરી વીશ વર્ષ સુધી જિનધર્મ પાળી છેવટે એક માસના અનશનથી પાંચ પરમેષ્ઠીનું ધ્યાન ધરતાં સુરાદેવ શ્રાવક મરણ પામીને પહેલા સૌધર્મ દેવસોકમાં મહર્દિક દેવતા થયો.

પાંચમો ચુલ્લિગશતકે—શ્રાવક મહા ધનવાન હતો. શંખ નામના ઉદ્યાનમાં પધારેલ ભગવંતના ખજાર સાંભળતાં તે ત્વરિતગતિથી ત્યાં ગયો અને ભગવંતને વંદન કરીને અત્યંત ઉદ્દાસથી ધર્મોપદેશ સાંભળવા બેઠો. દેશના સાંભળતાં તેના પરિણામની ધારા વૃદ્ધિ પામી અને પ્રભુ પાસે તેણે દેશવિરતી ધર્મ સ્વીકાર્યો. ચૌદ વર્ષ સુધી શ્રાવકધર્મ આરાધ્યા પછી તેણે શ્રાવકની અગીયાર પડિમા વહન કરી.

એક વખતે રાત્રે તે ધ્યાનમાં બેઠો હતો, એવામાં કોઈ દુષ્ટ દેવતાએ તેને ભય બતાવ્યો, તેમજ પૂર્વની જેમ તેના ચારે પુત્રોને તેની નજર આગળ તેણે મારી નાખ્યા; છતાં તે ધ્યાનવૃત્તિથી લેશ પણ ચક્ષાયમાન ન થયો. છેવટે દેવતાએ તેનું અઢારકોટિ દ્રવ્ય જુદે જુદે ઠેકાણે નાખી દેવાનું કહ્યું. ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે—‘આ કોઈ મારો નિષ્કારણ વૈરી લાગે છે. એ વિનાકારણે પાપમાં પડે છે.’ એમ ધારીને

ચુલ્લગશતક તેને પકડવા ઉઠ્યો, એટલે તે દેવ તરત અદૃશ્ય થઈ ગયો. પણ સ્થેજ કોલાહલ થતાં તેની બહુલા નામની સ્ત્રીએ દેવચેષ્ટા સમજાવી. એટલે શ્રી ગુરૂપાસે આલોચણા લઈને તે શુદ્ધ થયો. છેવટે એક માસના અનશનથી સમાધિમાં મરણ પામીને પ્રથમ દેવલોકમાં દેવતા થયો.

છઠ્ઠો કુંડકોલિક શ્રાવક—પોતાની પૂષા નામની પત્ની સાથે સામાન્ય ગૃહસ્થ ધર્મ પાળતો હતો. કાંપિડ્ય નગરના ઉદ્યાનમાં ચરમ તીર્થનાયક વર્ધમાન સ્વામી આજ્યાના સમાચાર પ્રસરતાં તે વિકસિત ભાવથી પ્રભુને વંદન કરવા ગયો. ત્યાં ધર્મદેશનાથી પ્રતિબોધ પામતાં તેણે દ્વાદશ વ્રતરૂપ શ્રાવકધર્મ આદર્યો.

એકદા તે સામાયિકના શુભ ધ્યાનમાં હતો, તે વખતે કોઈ મિથ્યાત્વી દેવતાએ આવીને કુંડકોલિકને કહ્યું કે— ‘મહાવીરના ધર્મ કરતાં ગોશાળાનો ધર્મ સારો છે. કેમકે તેમાં ઉત્થાન, કર્મ, વીર્ય અને પુરૂષાકાર નથી.’ આના જવાબમાં કુંડકોલિકે તેને એવો ઉત્તર આપ્યો કે તે પાછો બોલીજ ન શક્યો એટલે તે મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવ નિરૂત્તર થવાથી પલાયન થઈ ગયો.

ચૌદ વર્ષ શ્રાવકધર્મની આરાધના કર્યા પછી તેણે અગ્નિ-ચાર પડિમા વહન કરી. એમ વીશ વર્ષ જિન ધર્મ આરાધી પ્રાંતે એક માસના અનશનથી કાળ કરીને પ્રથમ દેવલોકમાં દેવતા થયો.

સાતમે સદાલપુત્ર—શ્રાવક જાતે કુંભાર હતો. તે મોટા પ્રમાણમાં નવા વાસણો બનાવતો, તેની પાંચસેં હકાનો ચાલતી હતી, તેને માણસોનો પરિવાર મોટો હોવાથી તે એક મોટા વેપારી તુલ્ય ગણાતો હતો. તે ગોશાળાના મતને માનતો હતો.

એક વખતે ઉદ્ધાનમાં બેઠેલા તેને કોઈ દેવતાએ આવીને કહ્યું કે—‘હે સદાલપુત્ર ! આવતી કાલે સર્વજ્ઞ ભગવાન પધારશે. ભાગ્ય વિના તે વીતરાગ પ્રભુની ભેટ થતી નથી’ એમ કહેતાંજ તે અદૃશ્ય થયો. બીજે દિવસે ભગવંતને પધારેલા જાણી તે વંદન કરવા ગયો. ત્યાં પ્રભુની ધર્મદેશના સાંભળીને પ્રભુને પોતાને ત્યાં પધારવા નિમંત્રણ કર્યું. એટલે ભગવંત તેને પ્રતિગ્રાહ પમાડવા સદાલપુત્રને ત્યાં આવ્યા. તે વખતે તે કાચા વાસણો તડકે સુકવતો હતો. આ વખતે પ્રભુએ ગોશાળાના મતનું ખંડન કરીને તેને યથાર્થ સ્વરૂપ સમજાવ્યું, તેથી તે સમ્યક્ત્વ પામ્યો. અને તેણે શ્રાવકવ્રતનો સ્વીકાર કર્યો.

એ વાત ગોશાળાના સાંભળવામાં આવતાં તે સદાલપુત્ર પાસે આવ્યો. તેણે ગોશાળાનો સત્કાર ન કર્યો, ત્યારે સદાલપુત્રને ગોલાવવા ગોશાળે ‘મહામાહાણ, મહાગોવાળ, મહા સાર્થવાહ, નિર્યામક’ વિગેરે વિશેષણો ભગવંતને લગાડીને તેને સમજાવ્યું. એટલે સદાલપુત્ર ગોલયો કે—‘હે ગોશાળા ! તું જો મારા શુરૂશ્રી વર્ધમાનસ્વામી સાથે વાદ કરીને

જીતે તો તારા મતનો હું સ્વીકાર કરું. ' એ સંભળી ગોશાળે કહ્યું—' મહાવીર તો મહા સમર્થ છે, તેની પાસે હું કંઈ હિસાબમાં જ નથી. ' એમ કહીને તે ચાલ્યો ગયો.

ચૌદ વર્ષ શ્રાવકધર્મ પાળ્યા પછી તેણે અગીયાર પડિમા વહન કરી. તેમાં ધ્યાન ધરતાં કોઈ દેવતાએ તેને પૂર્વ શ્રાવકની જેમ ઉપસર્ગ કર્યો, પણ તે ચલાયમાન ન થયો. ચાર પુત્રોને મારીને તે તેની સ્ત્રીને મારવા જતો હતો, ત્યારે સદા-લપુત્રને દયા આવવાથી દેવતાને પકડવા દોડ્યો. એવામાં તરત જ તે દેવ અદૃશ્ય થઈ ગયો. આથી તેણે ગુરૂ પાસે આલોચણ લીધી. એમ વીશ વર્ષ જિનધર્મ પાળી પ્ર.તે એક માસનું અનશન કરી મરણ પામીને તે સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયો.

આઠમો મહાશતકે શ્રાવક એકવીશકોટી ધન અને આઠ ગોકુલનો ધણી હતો. તેને દેવતી આદિ તેર સ્ત્રીઓ હતી. દેવતી યૌવનથી મહોન્મત થએલી હતી. તે બીજી બાર શોકયોના સુખ સાંખી શકતી ન હતી. તેથી વિષયસુખની લાલચે તેણે છ શોકયોને શસ્ત્રથી અને છ શોકયોને વિષના પ્રયોગથી મારી નાખી. તે પાપિણી માંસ ખાવામાં અને મદિરાપાન કરવામાં પણ મસ્ત હતી.

મહાશતકે શ્રાવકે બગવંત પાસે બારવ્રત લીધા અને ચૌદ વર્ષ પછી તેણે અગીયાર પડિમા આદરી. પૌષધમાં દેવતીએ તંને કામ ઉપજે તેવાં શૃંગારીક વચનોથી લલચાવ્યો,

પણ તે ચલાયમાન ન થયો. ધર્મભાવના વધવાથી તેને અવ-
ધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

એકદા પુનઃ રેવતી કામાંધ થઈને તેને લલચાવવા
લાગી. તેણે ઘણુંજ કોમળ વચનો અને હાવભાવથી તેને
લલચાવવામાં બાકી ન રાખી, છતાં મહાશતક ચલાયમાન તો
ન થયો, પણ તેની અધમવૃત્તિથી કોપાયમાન થતાં તે
બોલ્યો—‘ અરે ! દુષ્ટ ! તું આજ પછી સાતમે દિવસે
જાડાના રોગથી મરણ પામીને પહેલી નરકમાં ચોરાશી હજાર
વર્ષના આયુષ્યવાળી નારક થઈશ. ’ આથી તે બંહુજ વ્યાકુલ
થઈ. અને એ ધાસ્તીથી જાડાના રોગે મરણ પામીને તે પહેલી
નરકે ગઈ.

એવામાં મહાવીર સ્વામી ત્યાં પધાર્યા. તેમણે ગૌતમને
કહ્યું કે—‘ હે ભદ્ર ! તમે મહાશતક શ્રાવકને આલોચણા
કરાવી આવો. કારણકે તેણે કર્કશ વચનથી કર્મ બાંધ્યું છે. ’
ગૌતમ સ્વામીએ ત્યાં જઈ તેને શાંત વચનથી કહ્યું—‘ હે
મહાભાગ ! તમે અનશન વ્રતમાં બીજાને દુઃખ થાય, તેવું
વચન બોલ્યા છો, માટે આલોચણા લઈ મિથ્યાદૃષ્ટિ આવો. ’
પછી મહાશતક આલોચણા લઈને શુદ્ધ થયો. છેવટે શુભ
ધ્યાનમાં મરણ પામીને સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવતા થયો.

નવમો નંદિનીપ્રિય શ્રાવક માર્ગાનુસારીના પાંત્રીશ
ગુણ તથા શ્રાવકના એકવીશ ગુણોથી અલંકૃત હતો. શ્રી
વર્ધમાન ભગવંતની ધર્મદેશના સાંભળતાં તેણે બારવ્રત

સ્વીકાર્યા. ચૌદ વર્ષ પછી તેણે પડિમા તપ આદરી, વિષય કષાયને તજી અનશન કરી શુભ ધ્યાનમાં કાળ કરીને પહેલા દેવલોકમાં દેવતા થયો,

તેતલીપિતા શ્રાવક મહાધનિક હતો. સાવત્રી નગરીમાં ભગવંતનું આગમન થતાં તે બહુજ હર્ષપૂર્વક તેમને વંદન કરવા ગયો. ત્યાં પ્રભુની દંશનાથી પ્રતિજ્ઞાધ પામીને તેણે શ્રાવકધર્મ આદર્યો. તે અનેક પ્રકારના તપ જપ કરવા લાગ્યો. છેવટે મોહરાજાને હઠાવીને તેણે શ્રાવકની અગીયાર પડિમા આદરી. એમ વીશ વર્ષ પર્યાંત શ્રાવક ધર્મ આરાધી, પ્રાંતે અનશન કરી, શુભ સમાધિમાં મૃત્યુ પામતાં તે પહેલા સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવતા થયો.

દશે શ્રાવકો ત્યાંથી મહાવિદેહમાં મનુષ્યઅવતાર લઈ સંયમ સાધીને મોક્ષપદને પામશે.

આણંદ શ્રાવક.

મહાવીરના મહાન્ દશ શ્રાવકોમાં આણંદ શ્રાવક
આજે અગ્રસ્થાન ભોગવે છે, એટલુંજ નહિ પણ વર્ણમાન
સ્વામીએ પોતે સ્વમુખે તેની સારી પ્રશંસા કરી હતી. દશ
લાખ શ્રાવકોમાંએ આણંદ શ્રાવકનું ચરિત્ર, આજે એક
આદર્શરૂપ છે.

પ્રકરણ ૧ લું.

શ્રી મહાવીર ભગવંતનું આગમન.

આ જંબુદ્વીપની ભારતભૂમિના ભૂષણરૂપ વાણિજ્ય નામે નગર હતું. ત્યાં શત્રુઓને સખત રીતે સતાવનાર જિત-શત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એજ નગર આશુદ્ધ શ્રાવ-કનું નિવાસ સ્થાન હતું. સમૃદ્ધિની સત્તામાં કુમેર લાંડારી તેની આગળ કનિષ્ઠ લાગતો હતો, સમસ્ત નગરમાં તે પ્રખ્યાત ધનવાન ગણાતો હતો. શીલ, સદાચાર વિગેરે ઉજળા ગુણોથી શોભતી શિવાનંદા નામે તેની પત્ની હતી. તેને ચાર કોટિ સોનેયા નિધાનરૂપે હતા, પાંચસે ગાડાં તેના વ્યાપાર માટે વિદેશ કરતાં, પાંચસે ગાડાં ઘાસ વિગેરે લાવવામાં નિયુક્ત કરેલાં હતાં, ચાર જખરજસ્ત વહાણો તેના વેપાર માટે સમુદ્રની સફર કરતાં હતાં. દશ હજાર ગાયોનું એક ગોકુલ ગણાય, એવા ચાર ગોકુલનો તે મલિક હતો. તે ધર્મિષ્ઠ, ન્યાયથી વેપાર ચલાવનાર અને સત્યવાદી હોવાથી રાજાને ખડું માનનીય હતો. તે પોતાની શિવાનંદા પત્નિની સાથે વિવિધ સુખ ભોગવતાં દિવસો નિર્ગમન કરતો હતો.

એક વખતે દેવોએ રચેલાં નવ સુવર્ણ કમલ પર પોતાના ચરણને સ્થાપન કરતાં શ્રી મહાવીર સ્વામી ચૌદ હજાર સાધુ અને છત્રીશ હજાર સાધ્વીઓના પરિવાર સહિત, તે

નગરની સમીપના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. તે વખતે ચોસઠ ઇંદ્રો તથા કોટિંગમે દેવતાઓ ત્યાં હાજર થયા. અને તેમણે, રાગ, દ્રેષ અને મોહની જીતને સૂચવનાર મણિ, સુવર્ણ અને રૂપાના ત્રણ ગઢની રચના કરી. લગવંતના મસ્તકપર તેમણે ત્રણ છત્રો ધારણ કર્યાં આવેલ પ્રાણીઓને શોક રહિત બનાવનાર અને પ્રભુના શરીરથી બારગણું ઉત્તત એવું તેમણે અશોક-વૃક્ષ બનાવ્યું. દેવોએ પુષ્પોનો વરસાદ વરસાવ્યો અને લગવંતને માટે ત્યાં રત્નસિંહાસન રચ્યું. તેજના સમૂહ રૂપ ભામંડળ ગોઠવ્યું અને આકાશમાં રહીને તેમણે દેવ કુંડુભિનો નાદ કર્યો. સ્વામીની બંને બાજુએ ઉભા રહીને તેઓ ચામરો વીંજવા લાગ્યા.

આ અરસામાં લગવંતના આગમનના બળર મળતાં નગરજનો પ્રભુને વંદન કરવાને ત્વરિત ગતિથી જતા હતા. તેમને જોઇને આણંદ શ્રાવકે પૂછ્યું કે—“હે સજ્જનો ! ઉતાવળા ઉતાવળા ક્યાં જાઓ છો ?” ત્યારે તેમાંના એક પુરૂષે કહ્યું—“હે શેઠ ! આજે ઉપવનમાં ચરમ તીર્થંકર શ્રી વર્ધમાન સ્વામી પધાર્યા છે, તેમને વંદન કરવા અમે જઈએ છીએ.” મહાવીરનું નામ સાંભળતાં તેના રોમાંચ ખડા થઇ ગયા. મેઘનાદ સાંભળતાં જેમ મયૂર આનંદ પામે, ચક્રોર જેમ ચંદ્રમાથી હર્ષિત થાય અને સૂર્યોદય થતાં જેમ ચક્રવા પક્ષીઓ પ્રમુદિત થાય, તેમ આણંદ શ્રાવકના અંતરમાં તે વખતે અભિનવ આનંદ ઓતપ્રોત થઇ ગયો. તે હર્ષ

સાથે પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે—‘અહો ! આજે મારા સહભાગ્યનો સૂર્ય પ્રકાશ્યો કે મહાનીર ભગવંત પોતે અહીં સમોસર્યા જેમના નામથી પણ ભવ્યજનો ભવભીતિને ભાંગી નાખે છે, તો તેમના સાક્ષાત્ દર્શન તો કદપવૃક્ષ અને ચિંતામણિ કરતાં પણ વધી જાય. આ આજની ઘડી અને દિવસ પણ ધન્ય છે કે જગતવત્સલ શ્રી વીરના આગમનના અપૂર્વ સમાચાર મારા સાંભળવામાં આવ્યા.’

એ પ્રમાણે ભાવના ભાવતો આણુંદ શ્રાવક તરતજ ઉપવનમાં ગયો. ત્યાં ભગવંતને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી પંચાંગ વંદન કરીને તે ધર્મદેશના સાંભળવા બેઠો. તે વખતે પ્રભુજી બાર પરબદામાં મેઘના જેવી ગંભીર ગિરાથી ધર્મોપદેશ આપી રહ્યા હતા, અને દેવ મનુષ્યો તે એકાગ્રતાથી આનંદપૂર્વક શ્રવણ કરી રહ્યા હતા. ભગવંત ધર્મદેશના આપતાં બોલ્યા કે—

હે ભવ્યજનો ! જન્મ, જરા અને મરણની મુશીબતથી ભરેલા આ સંસારની સપાટીપર સુખ શોધવા ઉતરી પડવું, તે ઝાંઝવાના જળથી તરસ છીપાવવા જેવું અને ગગનકુસુમની માળા શુંથવા જેવું છે. પાણીને વડોવતાં જેમ માખણનું નામ કે નિશાન ન દેખાય, તેમ ધન, ધામ, ધરા, પુત્ર, પરિવાર વિગેરેમાં માત્ર સુખની બ્રાંતિ છે. વેળુનો ગઢ બાંધવો અને પવનનો પ્રાસાદ બનાવવો જેમ અશક્ય છે તેમ પંચેન્દ્રિયોના વિષયોમાં સુખની આશા રાખવી વૃથા છે. એકેન્દ્રિય નિગોદથી પરિભ્રમણ કરતાં મહારુણ્યયોગે માનવ ભવની પ્રાપ્તિ થઈ છે,

તેમાં પણ ઉત્તમ કુળ, આરોગ્ય, દેવ, ગુરૂ અને ધર્મની ઓળખાણ, શ્રદ્ધા તથા ધર્માચરણ ઉત્તરોત્તર વિશેષ સુકૃત વિના મળા નજ શકે. આ બધી સામગ્રી મળ્યા છતાં પ્રમાદ વિગેરેના યોગે પૂર્વધરો પણ પતિત થઈ ગયા છે; માટે સંસારરૂપ ભયંકર મહાસાગરમાં એક મજબૂત નૌકા સમાન ધર્મનો આશ્રય લેવો કે જેથી વિના વિઘ્ને પાર ઉતરી શકાય. તીર્થ-કરોએ એ ધર્મને સાધુધર્મ અને શ્રાવકધર્મ—એમ બે પ્રકારે કહ્યો છે. સાધુધર્મમાં પંચમહાવ્રત, પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે અને શ્રાવકધર્મ તે સમ્યક્ત્વમૂલ્ય બાર વ્રતરૂપ છે. આ શ્રાવકધર્મનું સમ્યક્ આરાધન કરનાર ભવ્ય જીવો, ઉત્કૃષ્ટ બારમા દેવલોક સુધી જઈ શકે છે. એ બંને પ્રકારના ધર્મનું મૂળ કારણ સમ્યક્ત્વ છે. કહ્યું છે કે—

“દંસણમટ્ટો મટ્ટો, દંસણમટ્ટસ્સ નત્થિનિવ્વાણં ।

સિજ્ઞંતિ ચરણરહિયા, દંસણરહિયા ન સિજ્ઞંતિ ॥૧॥

એટલે—ખરી રીતે તો જે સમકિતથી બ્રહ્મ થયો, તેજ બ્રહ્મ કહેવાય. દ્રવ્ય ચારિત્ર રહિત જીવ મોક્ષ પામી શકે, પણ સમ્યક્ત્વ રહિત હોય તે કદિપણ મોક્ષ પામી શકે નહિ.

માટે હે ભવ્યાત્માઓ ! એ સમ્યક્ત્વ રત્નને સ્થિર કરવાને સતત સાવધાન રહો. એના વિના અધિક ધર્મકરાણી પણ અલ્પ ફલદાયક થશે. ચંદ્ર વિના જેમ રજની, શીલ વિનાની રમણી, નેત્ર વિનાનું મુખ, જળ વિનાનું સરોવર, પત્ર

વિનાનું વૃક્ષ, મૂર્તિ વિનાનું મંદિર અને લાવણ્ય વિનાનું રૂપ જેમ શોભા ન પામે, તેમ સમકિત વિનાની ધર્મકરણી શોભતી નથી. સમકિત એ સુરલતાની જેમ મનવાંછિત કૃણ આપે છે. વ્રત, નિયમ, જપ, તપરૂપ પુષ્પમાં સમકિત-એ પરિમલ સમાન છે. એને મેળવીને પણ બરાબર ચતનાથી જાળવી રાખો.

પ્રકરણ ૨ જી.

પ્રભુ મહાવીરનો ઉપદેશ
અને

આણંદ શ્રાવકે લીધેલાં બારવ્રત.

ધર્મદેશના થઈ રહ્યા પછી આણંદ શ્રાવકે ઉભા થઈને ભગવંતને અરજ કરી કે-“હે સ્વામિન! એ સમકિતમૂલ બાર વ્રતરૂપ શ્રાવકધર્મનું ટુંકે સ્વરૂપ સમજાવવા અનુગ્રહ કરો.”

એટલે ભગવંતે બોલ્યા-“હે આણંદ! સમકિતધારી શ્રાવકને અન્યતીર્થીઓને, અન્યતીર્થીઓના દેવને અને અન્ય ધર્મીઓએ ગ્રહણ કરેલ જિનચૈત્યને નમસ્કાર કરવો ન કદપે, અન્યતીર્થીઓ સાથે એકવાર કે વારંવાર બોલવું પણ ન કદપે, તેમને અશન, પાન, ખાદિમ કે સ્વાદિમ ચાર પ્રકારનો આહાર પાત્રબુદ્ધિથી એકવાર કે વારંવાર આપવો ન કદપે. (અહીં

રાજના, જનસમૂહના, બળવાનના, દેવતાના, શુર કે માત-
પિતાના આગ્રહથી તેમજ કોઈ પ્રકારે આજીવિકાને માટે
આપવું પડે તો છૂટ રાખવામાં આવે છે.) નિર્ઐશ સાધુઓને
પ્રાસુક અને એષણીય અશન, પાન, ખાદ્યમ અને સ્વાદ્યમ,
વસ્ત્ર, પાત્ર અને ઔષધાદિક આપવું કદપે. વળી હે આણંદ !
એ સમ્યક્ત્વના પાંચ અતિચાર છે, તે યથાર્થ જાણી લેવા પણ
આચરવા નહીં, તે-દેવ, શુર અને ધર્મમાં શંકા કરવી તે
શંકા નામે પહેલો અતિચાર. પરમતની અભિલાષા કરવી,
તે કાંક્ષા નામે બીજો અતિચાર. તપ અને સંયમના
કૃણમાં સંદેહ રાખવો અથવા મુનિઓની મલિનતા જોઈ,
તેમની બુદ્ધિસા કરવી, તે વિતિગિચ્છા નામે ત્રીજો અતિચાર
ચરક, પરિવાજક ત્રિગેરે પાખંડીઓની પ્રશંસા કરવી, તે
પરપાખંડીપ્રશંસા નામે ચોથો અતિચાર. તે પાખંડીઓનો
પરિચય કરવો, તે પરપાખંડીસંસ્તવ નામે પાંચમો
અતિચાર.

વળી એ સમ્યક્ત્વના પાંચ ભૂષણ છે. તે આ પ્રમાણે
—જિનમતમાં દૃઢતા રાખવી, તે સ્થિરતા નામે પહેલું
ભૂષણ. શાસનની ઉન્નતિ કરવી, તે પ્રભાવના નામે બીજું
ભૂષણ. જિનેધરની ભક્તિ કરવી, તે જિનભક્તિ નામે ત્રીજું
ભૂષણ. જિનમતમાં કુશળપણ મેળવવું, તે કુશળતા નામે
ચોથું ભૂષણ. તીર્થની સેવા કરવી, તે તીર્થસેવા નામે
પાંચમું ભૂષણ. આ પાંચ ભૂષણોથી સમકિત વધારે શોભે છે.”

એ પ્રમાણે ભગવંતના મુખથી સમ્યક્ત્વનું વિવેચન સાંભળતાં આણુંદ શ્રાવકે પ્રભુની સમક્ષ નિરતિચારપણે સમ્યક્ત્વ પાળવાનો નિયમ લીધો.

પછી ભગવંત બોલ્યા—“ હે આણુંદ ! સર્વ ચારિત્રને ધારણ કરનારા મુનિઓ, મન, વચન અને કાયાથી સર્વ સાવધ વ્યાપારનો ત્યાગ કરી ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની વિરાધનાનો સર્વથા ત્યાગ કરી શકે છે. પણ હે મહાભાગ ! જૃહકાર્યના સાવધ વ્યાપાર સહિત શ્રાવકો તો ત્રસ અને સ્થાવર જીવની રક્ષા દેશથી કરી શકે. સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ એમ બે પ્રકારના જીવો હોય છે. તે જીવોની હિંસા પણ બે પ્રકારે થાય છે. એક આરંભથી અને બીજી સંકલ્પથી. તેમાં સંકલ્પથી હિંસાનો શ્રાવકોને માટે નિષેધ છે, તેવા જીવો પણ બે પ્રકારના હોય છે. એક અપરાધી અને બીજા નિરપરાધી. તેમાં અપરાધીના સંકલ્પથી હિંસા કરવાનો નિષેધ નથી, પણ નિરપરાધીનો સંકલ્પથી હિંસા કરવાનો નિષેધ છે. તેમાં પણ સાપેક્ષ અને નિરપેક્ષ એવા બે ભેદ છે. શ્રાવક, નિરપરાધી ત્રસ જીવોને ન હજી અને અપરાધી ત્રસજીવોને પણ નિર્દય બનીને ન હજી. વળી તે પૃથ્વીકાયાદિ એકેન્દ્રિય જીવોની ચતના કરે. એ સ્થૂલ પ્રાણુતિપાત વિરમણવ્રતના પાંચ અતિચાર સમજવાના છે, પણ આચરવાના નથી. (૧) ત્રસ જીવોને નિર્દયપણે ચાળુક વિગેરેથી પ્રહાર કરવો. (૨) દોરડી વિગેરેથી દઢપણે બાંધવા. (૩) શસ્ત્રથી નાક, કાન, જુધણ

વિગેરે કાપવાં. (૪) બળદ વિગેરેની પીઠપર, તે ન ઉપાડી શકે તેટલો ભાર ભરવો. (૫) અવસર થતાં ઘાસ, જળ, અન્ન વિગેરે ન આપવાં. એ પાંચ અતિચાર આચરનાર શ્રાવક, પહેલાં વ્રતની વિરાધના કરે છે.”

તે વખતે ભગવંતની સમક્ષ આજુદ શ્રાવકે પહેલાં સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત વિરમણુ વ્રતનો સ્વીકાર કર્યો અને તેના પાંચ અતિચારને તજી દેવાનો દૃઢ નિશ્ચય કર્યો.

હવે બીજા સ્થૂલ મૃષાભાષણ વિરમણુવ્રતનું વિવેચન કરતાં ભગવંત બોલ્યાકે—

“ હે આજુદ ! શ્રાવકે મૃષાભાષણુ સર્વથા ન કરવું, છતાં તેમ કરવાની શક્તિ ન હોય, તો યતના રાખવી. વળી સર્વ પ્રકારે નિયમ લેવાની શક્તિ ન હોય, તો પણ પાંચ પ્રકારના મૃષા ભાષણુનો શ્રાવકે અવશ્ય ત્યાગ કરવો જોઈએ. તે પાંચ પ્રકારે મૃષા ભાષણુ કરવાથી બીજા વ્રતનો ભંગ થાય છે. (૧) કન્યા સંબંધી મૃષા ભાષણુ. (૨) ગાય સંબંધી મૃષાભાષણુ. (૩) ભૂમિ સંબંધી મૃષાભાષણુ. (૪) ખોટી સાક્ષી પૂરવા સંબંધી મૃષાભાષણુ. (૫) થાપણુ ઝોળાવવા સંબંધી મૃષાભાષણુ. એ પાંચ મૃષાભાષણુ સાથે એ વ્રતના પાંચ અતિચારનો પણ ત્યાગ કરવાનો છે.

(૧) વિચાર કર્યા વિના બોલવું. (૨) કોઈનો ગુપ્ત વિચાર બીજાને કહેવો, (૩) પોતાની ઝીની ગુપ્ત વાત પ્રગટ કરવી.

(૪) કોઈને ખોટો ઉપદેશ કરવો. (૫) ખોટા લેખ લખવા આ પાંચ અતિચાર આચરવાથી શ્રાવક બીજા વ્રતને દૂષિત કરે છે.”

એ પ્રમાણે સાંભળતાં આણુંદ શ્રાવકે ભગવંતની સમક્ષ બીજા સ્થૂલ મૃધાવાદ વિરમણુવ્રતને નિરતિચારપણે પાળવાનો નિયમ સ્વીકાર્યો.

તે પછી ત્રીજા સ્થૂલ અહત્તાદાન વિરમણુવ્રત વિષે વિષે-ચન કરતાં ભગવંત બોલ્યા કે—

“હે આણુંદ ! પરાયું દ્રવ્ય, કયાં ખોવાઈ ગયેલ કે ભૂમિ ઉપર પડી રહેલ હોય, શ્રાવકે તે ગ્રહણ ન કરવું. બીજાના દ્રવ્યને ગ્રહણ કરવાથી ચોરીનું કલંક માથે ચઢે છે, આ ભવમાં વધ, બંધ અને તાડન તથા પરભવમાં તેનાથી નરકાદિકના તીવ્ર દુઃખો ભોગવવાં પડે છે. તે સ્થૂલ અહત્તાદાનના બે પ્રકાર છે. એક સચિત્ત અહત્તાદાન અને બીજું અચિત્ત અહત્તાદાન, એ વ્રતના પાંચ અતિચાર જાણવાના છે, પણ આચરવાના નથી.

(૧) ચોરે ચોરી આણેલ વસ્તુ લેવી. (૨) ચોરની સાથે વ્યવસાય કરવો. (૩) રાજ્ય વિરૂદ્ધ કાર્ય કરવું. (૪) ખોટાં માપ તથા તોલ રાખવાં. (૫) સારી નરસી વસ્તુનું મિશ્રણ કરવું. આ પાંચ અતિચાર આચરવાથી શ્રાવક પોતાના ત્રીજા વ્રતને દૂષણ લગાડે છે.”

એટલે ભગવંતની સમક્ષ આજુઠં શ્રાવકે ત્રીજું સ્થૂલ અદત્તાદાન વિરમણુ વ્રત, નિરતિચારપણે પાળવાનો નિયમ સ્વીકાર્યો.

પછી ચોથા વ્રત માટે વિવેચન કરતાં ભગવંત બોલ્યા કે—“ હે આજુઠં ! ચોથા વ્રતમાં સાધુઓને સર્વ સ્ત્રીઓનો નિષેધ છે અને શ્રાવકને પોતાની સ્ત્રી વિના અન્ય સર્વ પરસ્ત્રીઓનો નિષેધ છે. શ્રાવકે મન, વચન અને કાયાથી પરસ્ત્રીનો ત્યાગ કરવો, અને શ્રાવિકાએ પરપુરુષનો ત્યાગ કરવો. શ્રાવક પરસ્ત્રીગમનનું પચ્ચખાણુ કરે અથવા સ્વદારા સંતોષનો સ્વીકાર કરે. તે પરદારાગમન બે પ્રકારે છે. એક ઔદારિક પરદારાગમન, અને બીજું વૈક્રિય પરદારાગમન. એ વ્રતના પાંચ અતિચાર જાણવાના છે, પણ આચરવાના નથી.

(૧) ભાડું આપીને થોડો વખત રાખેલી સ્ત્રીને વિષે ગમન કરવું. (૨) બીજાએ નહિ રાખેલી વિધવા અથવા વેશ્યાને વિષે ગમન કરવું. (૩) બીજાઓનો વિવાહ કરાવી આપવો. (૪) શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, અને સ્પર્શને વિષે ગાઢ અનુરાગ કરવો. (૫) સ્ત્રીઓના મુખ વિગેરે અંગનો સ્પર્શ કરી ખોટી કામચેષ્ટા કરવી. એ પાંચ અતિચાર લગાડવાથી ચોથું વ્રત દૂષિત થાય છે.”

આ વખતે આજુઠં શ્રાવકે ચોથું વ્રત નિરતિચારપણે પાળવા, પ્રભુની પાસે નિયમ લીધો.

પછી લગવંત બોલ્યા—“હે આણુંદ ! શ્રાવકનું પાંચમું વ્રત પરિશ્રદ્ધ પરિમાણુ છે, સંતોષ ગુણને ધારણુ કરનાર શ્રાવક, સંસાર સાગરનો સત્વર પાર પામે છે. ધન, ધામ, ધાન્ય વિગેરેનું પરિમાણુ કરીને શ્રાવકે રહેવું જોઈએ. પરિશ્રદ્ધના પરિમાણુથી તૃષ્ણા અને મૂર્છાનો વેગ અટકી પડે છે. શ્રાવકનું એ પાંચમું આણુંવ્રત બે પ્રકારનું છે. એક સચિત્ત પરિશ્રદ્ધ અને બીજો અચિત્ત પરિશ્રદ્ધ એ વ્રતના પાંચ અતિચાર, બરાબર સમજીને દૂર કરવાના છે.

(૧) પચ્ચગ્ગાણુ લેતી વખતે લીધેલા પરિમાણુ કરતાં બેતર અને ઘર વધારે રાખવાં. (૨) રૂપું કે સોનું અથવા સોનાં રૂપાનાં ઘરેણું વધારે રાખવાં. (૩) નાણું અથવા ધાન્ય વધારે રાખવું. (૪) ગાય, ભેંસ, ઘોડા વિગેરે અથવા દાસ દાસી વધારે રાખવા. (૫) ઘર કે વખારો વધારે રાખવી. એ પાંચ અતિચાર આચરનાર શ્રાવક પોતાના પાંચમા વ્રતને દૂષણ લગાડે છે.”

અહીં આણુંદ શ્રાવકે પરિશ્રદ્ધ પરિમાણુ વ્રત, લગવંતની સમક્ષ આ પ્રમાણે લીધું—

“હે લગવન ! મારે નિધાનમાં ચાર કોટિ સોનૈયા અને વ્યાજમાં ચાર કોટિ સોનૈયા રાખવા, તે ઉપરાંતનો નિયમ ઘાસ અને લાકડાં લાવવાના એ બે જુદા જુદા કામમાં મારે પાંચસેં પાંચસેં ગાડાં રાખવાં, તે કરતાં વધારે રાખવાનો નિયમ, સમુદ્રની મુસાફરી માટે ચાર વહાણુ રાખવાં તથા

બીજા દેશોમાંથી સમુદ્ર રસ્તે ઘાસ અને લાકડાં લાવવા માટે બીજાં ચાર વહાણ રાખવાં. દશ હજાર ગાયોનું એક ગોકુળ-એવું એક ગોકુળ રાખવું, જેતરના પ્રમાણમાં પાંચસેં હજો ઉપરાંત રાખવાં નહીં. હે સ્વામિન્ ! એ લીધેલા પરિબ્રહ્મા પરિમાણ કરતાં ઉપરાંત રાખવાનો મારો નિયમ છે એ રીતે હું નિરતિચારપણે બરાબર પાળીશ.”

પછી ભગવંતે રાત્રિલોજન ત્યાગના વ્રતપર વિવેચન કરતાં જણાવ્યું કે—“હે આણુંદ ! પાપરૂપ વૃક્ષના બીજ સમાન રાત્રિ લોજનનો શ્રાવકે ત્યાગ કરવો જોઈએ. રાત્રિ-લોજનનો ત્યાગ કરનાર શ્રાવક પોતાના અર્ધા આયુષ્ય સુધીના ઉપવાસનું ફળ પામે છે. એમ યોગશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. રાત્રે ઉઠતા જેરી જંતુઓ લોજનમાં આવવાથી તે અનેક પ્રકારના રોગ ઉત્પન્ન કરે છે.”

એ પ્રમાણે સાંભળીને આણુંદ શ્રાવકે રાત્રે લોજન ન કરવાનો પ્રભુ પાસે નિયમ લીધો. (આ રાત્રિ લોજનનો નિયમ લોગોપલોગમાં સમાઈ જાય છે. તોપણ તે લોકમાં બહુ પ્રસિદ્ધ હોવાથી પાંચ આણુવ્રત પછી અલગ કહેલ છે.)

તે પછી ત્રણ ગુણુવ્રતપર વિવેચન કરતાં ભગવંતે બોલ્યા—“હે આણુંદ ! દશે દિશાનું પરિમાણ કરવું. તે દિગ્પરિમાણુવ્રત નામે પ્રથમ ગુણુવ્રત છે, એ વ્રત ધારણ કરનાર પોતાની નિયત ભૂમિકા ઉપરાંતના ત્રસ અને સ્થાવર જીવોને અભયદાન આપી શકે છે. એ વ્રત લેનાર સુશ્રાવક, લોભરૂપ

મહાસાગરનો પાર પામી શકે છે. દિશાનું પરિમાણ ત્રણ પ્ર-
કારે થઈ શકે છે (૧) ઉપરની દિશાનું પરિમાણ. (૨) નીચેની
દિશાનું પરિમાણ, (૩) ત્રાંસી દિશાનું પરિમાણ. એ વ્રતના
પાંચ અતિયાર જાણ્યા પછી તજવાના છે.

(૧) ઉપરની દિશાના પરિમાણને તણ દેવું. (૨)
નીચેની દિશાના પરિમાણને તણ દેવું. (૩) ત્રાંસી દિશાના
પરિમાણનું અતિક્રમણ કરવું. (૪) એક તરફ પરિમાણ વધા-
રવું અને એક તરફ ઓછું કરવું. (૫) ભૂલી જવાથી ધારેલું
પરિમાણ તણ દેવું. એ પાંચ અતિયાર આચરવાથી શ્રાવક
પોતાના પ્રથમ અણુવ્રતને દૂષિત કરે છે.”

એ પ્રમાણે સાંભળીને આણુંદ શ્રાવકે ભગવંતની સમક્ષ
દિશા પરિમાણ રૂપ વ્રતને નિરતિયારપણે પાળવાનો નિયમ
લીધો.

હવે ભગવંત બીજા શુભવ્રતનું સ્વરૂપ કહેતાં બોલ્યા-
“હું આણુંદ! જે એકવાર લોગવાય તે લોગ અને જે વારંવાર
લોગવાય તે ઉપલોગ એનું પરિમાણ કરવું તે લોગોપલોગ
વિરમણ વ્રત નામે બીજું શુભવ્રત. એ વ્રતના બે પ્રકાર પડે
છે. એક લોજનથી અને બીજું કર્મથી તેમાં પ્રથમ લોગોપ-
લોગ પરિમાણના પાંચ અતિયાર જાણ્યા પછી તજવાના છે.

(૧) પૃથ્વીકાય, અગ્નિકાય અને વનસ્પતિકાય સચિત્ત
પદાર્થો ખાવા. (૨) ઝંડ વિગેરે સચિત્ત પદાર્થને વળગી રહેલા

શુંદ વિગેરે અચિત્ત પદાર્થ ખાવા. (૩) અગ્નિથી નહિ પાકેલા ચોળા વિગેરે ખાવા. (૪) અગ્નિથી બરાબર નહિ શેકાયેલી વસ્તુને શેકાયેલી સમજીને ખાવી. (૫) પીલુ વિગેરે બહુ બીજવાળી અને અદ્ય તૃપ્તિ કરનારી હલકી વસ્તુ ખાવી.

બીજા કર્મથી લોગોપલોગ વ્રતના પંદર અતિચાર પણ બરાબર સમજીને દૂર કરવાના છે—

(૧) અંગારા કરવા અને વેચવા—એ વિગેરે અગ્નિકાચનો સમારંભ કરવો.

(૨) ઝાડો કપાવવાં અને વેચવાં.

(૩) ગાડા કરાવવાં અને વેચવાં.

(૪) ભાડાં કરવાં.

(૫) કોદાળો વિગેરેથી પૃથ્વી ખોદીને આજીવિકા ચલાવવી.

(૬) હાથીના દાંત અથવા શંખ વિગેરેનો વેપાર કરવો.

(૭) લાખનો વેપાર કરવો.

(૮) દાડુ વિગેરે માદક વસ્તુનો વેપાર કરવો.

(૯) ચમરી ગાયના વાગ વેચવા.

(૧૦) ઝેરી વસ્તુ વેચવી અથવા બીજાનો વ્રાત થાય તેવાં શસ્ત્ર વેચવાં.

(૧૧) ચંત્રથી તલ અથવા શેલડી પીલત્રી.

(૧૨) બળદ, ઘોડા વિગેરેને ખસી કરવા અથવા તેમના નાક કાન વીંધવાં.

(૧૩) ખેતરમાં આગ લગાડવી.

(૧૪) સરોવર અથવા તળાવોને સુકવી દેવાં એટલે પોતાના ખેતરમાં ઘઉં વગેરે ધાન્ય વાવવાના હેતુથી તેમાં પાણી લઈ જવા માટે તળાવો ફેંડી નાખવા.

(૧૫) પોતાની આજીવિકા ચલાવવા માટે અસતી સ્ત્રીનું પોષણ કરવું.

પ્રથમના પાંચ અતિચાર અને આ પંદર કર્મોદ્ધાનનો શ્રાવકે ત્યાગ કરવો જોઈએ.

આ વખતે આજીવંદ શ્રાવકે લોગોપલોગ મત આદરવાની અને પંદર કર્મોદ્ધાન ન આચરવાની પ્રભુ પાસે પ્રતિજ્ઞા લીધી.

પછી ભગવંત, આઠમા અનર્થદંડ વિરમણ મત વિષે વિવેચન કરતાં બોલ્યા—“હે આજીવંદ ! જે કર્મથી લોકમાં ધર્મ, અર્થ અને કામ ન મેળવી શકાય, તે અનર્થદંડ કહેવાય છે. એ અનર્થદંડ ચાર પ્રકારે છે—(૧) પ્રમાદા ચરિત, (૨) અપધ્યાના ચરિત, (૩) હિંસાપ્રદાન, (૪) પાપકર્મોપદેશ—તેમાં જે પ્રમાદથી જીવહિંસા કરાય તે પ્રમાદા ચરણ કહેવાય, આર્તરોદ્રધ્યાનથી જે ચિંતવન કરાય, તે અપધ્યાના ચરિત કહેવાય. પ્રાણીઓનો વધ થાય એવા યંત્ર શસ્ત્ર, ખાંડણી, સાંબેલું, ઘાસ અને લાકડાં વિગેરે આપવાં તે હિંસાપ્રદાન કહેવાય. બીજાને પાપકર્મનો ઉપદેશ કરવો,

તે પાપકર્મોપદેશ કહેવાય. એ વ્રતના પાંચ અતિચાર બાળુવાના છે, પણ આચરવાના નથી.

(૧) કંદર્પ—તે કામ વિકાર ઉત્પન્ન થાય, તેવી વાણી બોલવી અથવા તો રાગના ઉછાળાથી હાસ્યવાળું અને મોહ ઉપભવે તેવું મફકરીનું વચન બોલવું.

(૨) કૌકુચ્ય—તે હાસ્ય ઉત્પન્ન કરે તેવા અનેક પ્રકારના મુખ નેત્રની ચેષ્ટા કરવા પૂર્વક ભાંડ ચેષ્ટા કરવી.

(૩) મૌખર્ય—તે નિર્લજ્જપણે મળતું ન આવે તેવું અસત્ય વચન બોલવું.

(૪) સંયુક્તાધિકરણ—તે કામ કરવાનાં સાધનો તૈયાર કરી રાખવાં, જેમ ખાંડણી, સાંખેલું, ધનુષ્ય, ખાણ, હળ અને ફળ વિગેરે.

(૫) ઉપલોગ પરિલોગાતિરિક્ત—તે પોતાના ખપમાં આવતી વસ્તુ વધારે તૈયાર કરી રાખવી.

એ પાંચ અતિચાર આચરવાથી શ્રાવક પોતાના આક્રમા વ્રતને દૂષણ લગાડે છે.

આ પ્રમાણે સાંભળતાં આણંદ શ્રાવકે ભગવંતની સમક્ષ આઠમું વ્રત નિરતિચારપણે પાળવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી.

હવે ભગવંત ચાર શિક્ષાવ્રત વિષે વિવેચન કરતાં બોલ્યા—કે હે આણંદ ! ચાર શિક્ષાવ્રતમાં પ્રથમ સામાયિક

નામે શિક્ષાવ્રત છે. સાવધયોગનો ત્યાગ કરી અંતર્મુહૂર્ત સુધી શુભધ્યાનમાં રહેવું તે સામાયિક શિક્ષાવ્રત કહેવાય.

“ સમર્થો ઇવ સાવજો હવદ્ જમ્હા ”

એટલે સામાયિક કરનાર શ્રાવક, સામાયિકમાં હોય, તેટલો વળત તે સાધુ સમાન ગણાય છે. એ વ્રત આરાધતાં શ્રાવક આત્મસુખની વાનગી અનુભવી શકે છે. એ વ્રતના પાંચ અતિચાર સમજવાના છે, પણ તે આચરવાના નથી.

(૧) મનમાં જોટો વિચાર કરવો, (૨) ખરાબ જોલવું, (૩) શરીરને જોટી રીતે પ્રવર્તવવું (૪) સામાયિક લીધેલા વળતને ભૂલી જવું. (૫) આદર વિના સામાયિક કરવું.

એ પાંચ અતિચાર આચરવાથી શ્રાવક પોતાના નવમા વ્રતને દૂષિત કરે છે.

એ પ્રમાણે પ્રભુના મુખથી સંભળીને આજુદ શ્રાવકે નિરતિચારપણે સામાયિક વ્રત પાળવાની ભગવંત પાસે પ્રતિજ્ઞા લીધી.

પછી બીજા શિક્ષાવ્રત માટે વિવેચન કરતાં ભગવંત જોડ્યા કે—“ હે આજુદ ! પૂર્વે જે નવ વ્રતોનું પરિમાણ કહ્યું છે, તેમાંથી સંક્ષેપ કરવો, તે દેશાવગાશિક અથવા છઠ્ઠા દિશા પરિમાણ વ્રતના પ્રમાણને દિવસે દિવસે ઓછું કરવું તે દેશાવગાશિક વ્રત કહેવાય. એ વ્રત લેનાર શ્રાવક, પોતાની

ધારણા ઉપરાંતના ક્ષેત્રમાં જીવોને અભયદાન આપે છે. એ વ્રતના પાંચ અતિચાર ત્યાગ કરવાના છે.

(૧) ધારેલા દેશની ઉપરના દેશમાંથી કંઈપણ વસ્તુ મંગાવવી.

(૨) ધારેલા દેશની ઉપરના દેશમાં કંઈ પણ વસ્તુ મોકલવી.

(૩) ખુબાર વિગેરે શબ્દથી કોઈને પોતાના ખબર આપવા.

(૪) પોતાનું સ્વરૂપ દેખાડી બીજાને પોતાના ખબર આપવા.

(૫) ધારેલા દેશની બહાર કાંકરો વિગેરે નાખી પોતાના ખબર આપવા.

એ પાંચ અતિચાર આચરવાથી શ્રાવક પોતાના દશમા વ્રતને દૂષિત કરે છે.

આજુદ શ્રાવકે તે વખતે લગવંતની સમક્ષ એ વ્રત નિરતિચારપણે પાળવાનો નિયમ લીધો.

પછી ત્રીજા શિક્ષાવ્રત વિષે વિવેચન કરતાં લગવંત બોલ્યા કે—“હે આજુદ ! જેનાથી આત્માના ગુણને પોષણ મળે, તે પૌષધ વ્રત કહેવાય. એ અગ્યારમું પૌષધવ્રત ચાર પ્રકારે કહેલ છે. આહાર પૌષધ, શરીર સત્કાર પૌષધ, પ્રજ્ઞાચર્ય પૌષધ અને અભ્યાસ પૌષધ. એ વ્રતના પાંચ અતિચાર નાજીવાના છે, પણ આચરવાના નથી.”

(૧) શય્યા અને સંધારાની ભૂમિનું પડિલેહણુ ન કરવું અથવા અધુરું કરવું.

(૨) શય્યા અને સંધારાને ન પુંજવું અથવા બરાબર ન પુંજવું.

(૩) માત્રા વિગેરે પરઠવાની ભૂમિનું પડિલેહણુ ન કરવું અથવા અધુરું કરવું.

(૪) માત્રા વિગેરે પરઠવાની ભૂમિને ન પુંજવી અથવા બરાબર ન પુંજવી.

(૫) પૌષ્ઠ વ્રત બરાબર ન પાળવું; (લોજનાઢિકની ચિંતા કરવી.)

એ પાંચ અતિયાર આચરવાથી શ્રાવક પોતાના અગ્નિ-રમા વ્રતને દૂષણ લગાડે છે. ”

પછી એથા શિક્ષાવ્રતપર વિવેચન કરતાં ભગવંતે બોલ્યા કે—“ હે આણંદ! સાધુ તે અતિથિ કહેવાય. તેમને દાન આપવું, તે અતિથિસંવિભાગવ્રત કહેવાય. ન્યાયથી મેળવેલા અન્ન, પાન વિગેરે, દેશ, કાળ, શ્રદ્ધા, સત્કાર, વિગેરેના ક્રમસંહિત ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિથી, આ લોક અને પરલોકના સુખની ઈચ્છા ન રાખતાં અતિથિ-સાધુ મુનિરાજને જે અપાય, તે એથું શિક્ષાવ્રત છે, એ વ્રતના પાંચ અતિયાર સમજવાના છે, પણ આચરવાના નથી.

(૧) સચિત્ત પૃથ્વી વિગેરે ઉપર મૂકેલું અન્ન પાણી દેવું.

(૨) સચિત્ત વસ્તુથી ઢાકેલું અન્ન પાણી દેવું.

(૩) વહોરવા આવેલા સાધુ ઉપર મત્સર કરવો.

(૪) જે વસ્તુને જે કાળ કહ્યો હોય, તે કાળ વીત્યા પછી આપવું.

(૫) પોતાને દાન આપવાની શક્તિ છતાં ચાકર વિગેરે બીજા માણસ પાસે દાન અપાવવું.

એ પાંચ અતિચાર આચરવાથી શ્રાવક પોતાના બારમા વ્રતને દૂષિત બનાવે છે.

એ રીતે મહાવીર સ્વામીના મુખથી અતિથિસંવિભાગ-વ્રતનું વર્ણન સાંભળીને આશ્વંદ શ્રાવકે એ વ્રત નિરતિચાર પછે પાળવાનો પ્રભુ પાસે નિયમ લીધો.

પછી સંલેખના માટે ભગવંત બોલ્યા કે—હે આશ્વંદ ! જે શ્રાવક વિધિ પ્રમાણે શુદ્ધ સંલેખના કરે છે, તે ગાઢ કર્મ-બંધનને શિથિલ કરી નાખે છે. વળી જે શ્રાવક મન, વચન અને કાયાથી શુદ્ધ સંલેખના કરે, તે અદ્વકાળમાં મોક્ષસુખને પામે છે. એ સંલેખનાના પાંચ અતિચાર બાળુવાના છે, પણ આચરવાના નથી.

(૧) આ લોક સંબંધી સુખની અભિલાષા કરવી.

(૨) પરલોક સંબંધી સુખની અભિલાષા કરવી.

(૩) જીવિતની અભિલાષા કરવી.

(૪) મરણની અભિલાષા કરવી,

(પ) કામલોગની અભિલાષા કરવી.

એ પાંચ અતિચાર આચરવાથી સંલેખના દૂષિત થાય છે.

ભગવંતના મુખથી એ શ્રાવકધર્મને શ્રવણપૂર્વક સ્વીકારીને આણંદશ્રાવક બહુજ આનંદ પામ્યો. તે હર્ષથી રાંમાંચિત થઇને કહેવા લાગ્યો—“ હે ભગવન્ ! આજે ચિંતા-મણિ અને કલ્પવૃક્ષ કરતાં અધિક આપના દર્શનથી મારો જન્મ સફળ થયો, આપના સર્વોત્તમ શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કરતાં આજે ત્રણલોકના રાજ્યની પ્રાપ્તિ કરતાં પણ મને અધિક લાભ થયો. ” ઇત્યાદિ ભક્તિના વેગથી ભગવંતને વારંવાર વંદન કરીને તે પોતાના ઘર તરફ વળ્યો.

—*◎*—

પ્રકરણ ૩ જી.

આણંદ શ્રાવકે સ્વીકારેલ શ્રાવકધર્મ.

ઘરે આવ્યા પછી આણંદ શ્રાવકે પોતાની સ્ત્રી શિવાનંદાને કહ્યું કે—“ પ્રિયે ! પાસેના ઉપવનમાં શ્રી વર્ધમાન સ્વામી પધાર્યા છે. તેમની પાસે ધર્મોપદેશ સાંભળતાં મેં શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કર્યો છે. હે સતી ! તું પણ ત્યાં જઈને ભગવંત પાસે એ ઉત્તમ ધર્મ અંગીકાર કરી જન્મને સફલ કર. ”

પોતાના સ્વામીના વચનથી શિવાનંદા બહુજ આનંદ પામી તે તરત લગવંત પાસે આવી અને કહેવા લાગી કે—‘હે લગવન્ ! આ અપાર સંસાર સમુદ્રનો પાર પામું એવો માર્ગ મને કૃપા કરીને બતાવો.’ એટલે પ્રભુએ તેને શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. તે સાંભળતાં શિવાનંદા હર્ષિત થઈ અને પ્રભુ પાસે તેણીએ શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. પછી લગવંતને વંદન કરીને તે શ્રાવિકા પોતાના ઘરે આવી.

હવે પોતાની સ્ત્રી સાથે શ્રદ્ધાપૂર્વક શ્રાવકધર્મ આરાધતાં આણંદ શ્રાવકને ચૌદ વર્ષ થવા આવ્યાં. એક વખતે ધર્મજગરણ કરતાં તેને વિચાર થયો કે—‘આજ સુધી મોટાઈ મેળવીને મેં મારા કુટુંબનું પોષણ કર્યું, હવે પ્રતિમાધર્મ આદરું, કે જેથી મારા હૃદયની કસોટી થાય.’ એમ ધારી તેણે પોતાના સ્વજન સંબંધીઓને બોલાવીને કહ્યું કે—‘જે તમે મને આજ્ઞા આપો, તો મારા મોટા પુત્રને ઘરનો ભાર સોંપીને હું શ્રીવીર લગવંતે કહેલ પ્રતિમાધર્મ આદરું.’ ત્યારે આણંદ શ્રાવકના સંબંધીએ એ અનુમતિ આપી, એટલે તેણે પોતાના મોટા પુત્રને ઘરનો ભાર સોંપી, પોતાના ઘરની પૌષધશાળાને પુંજ, માત્રા અને થંડિલની ભૂમિને શુદ્ધ કરી ત્યાં સંથારા પર પ્રતિમારૂપ તપ કરવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો. શ્રાવકની અગીયાર પડિમા કહી છે. તે આ પ્રમાણે—

(૧) દર્શન પડિમા. (૨) વ્રત પડિમા. (૩) સામા-

ચિક પડિમા. (૪) પૌષધ પડિમા. (૫) કાયોત્સર્ગ પડિમા.
 (૬) મૈથુન ત્યાગ પડિમા. (૭) સચિત્ત ત્યાગ પડિમા.
 (૮) પોતે આરંભ કરવાના ત્યાગરૂપ પડિમા. (૯) બીજા-
 પાસે આરંભ કરાવવાના ત્યાગરૂપ પડિમા. (૧૦) ઉદ્દેશીને
 કરેલા લોજન વિગેરે પદાર્થોના ત્યાગ કરવા રૂપ પડિમા.
 (૧૧) સાધુની પેઠે લોચ કરી તથા સાધુનો વેષ પહેરી
 પરિમિત ઘરથી આહાર લાવવારૂપ પડિમા.

હવે ત્રણેકાલ જિનપૂજન કરનાર, સમ્યગ્દર્શન સહિત
 અને શંકાદિ પાંચ દોષ રહિત આણુંદ શ્રાવક દર્શન પડિમા
 તપ કરવા લાગ્યો. શંકા, કાંક્ષા, વિચિકિત્સા, કુલિંગિ પ્રશંસા
 અને કુલિંગિ પરિચય—એ પાંચ દોષોથી જે શ્રાવક મુક્ત
 હોય, તેમજ વ્રત વિગેરે ગુણો વિનાનો હોય, છતાં સ-
 મ્યગ્દર્શન સહિત હોય, તો તે પ્રથમ પડિમાયુક્ત
 સમજવો. ૧

સમ્યગ્દર્શન સહિત અતિચાર વિના પાંચ આણુવ્રત જે
 માસ સુધી પાળવા, તે બીજી વ્રતપડિમા કહેવાય. ૨

પૂર્વની વિધિ સહિત ત્રણ માસ સુધી હ્રમેશાં સામાયિક
 કરવા, તે ત્રીજી સામાયિક પડિમા. ૩

પૂર્વની વિધિ સહિત ચાર માસ સુધી આઠમ, ચૌદશ,
 પૂનમ વિગેરે પર્વ તિથિના દિવસે પૌષધવ્રત કરવું, તે ચોથી
 પૌષધ પડિમા. ૪

કાયોત્સર્ગમાં રહીને પાંચ માસ સુધી જિનેશ્વરનું
ધ્યાન ધરવું—તે પાંચમી કાયોત્સર્ગ પડિમા. ૫

શૃંગારની કથા, સ્ત્રીનો સંગ અને આભૂષણ વિગેરેનો
ત્યાગ કરી સાત માસ સુધી સર્વ પ્રકારે બ્રહ્મચર્ય પાળવું,
તે છઠ્ઠી મૈથુનત્યાગ પડિમા. ૬

પૂર્વની છ પડિમાની વિધિને પાળતાં સાત માસ સુધી
ચાર પ્રકારનાં આહારનો ત્યાગ કરવો તે સાતમી સચિત્ત ત્યાગ
પડિમા. ૭

પૂર્વની સાત પડિમા સહિત પોતાની આજીવિકાને
માટે આઠ માસ સુધી પોતે આરંભ કરે નહિ અને બીજા
પાસે કરાવે પણ નહિ, તે આઠમી આરંભત્યાગ પડિમા. ૮

પૂર્વની વિધિ સહિત નવ માસ સુધી પોતે મહા આ-
રંભ કરે નહિ અને બીજા પાસે કરાવે પણ નહિ, તે નવમી
મહાઆરંભત્યાગ પડિમા. ૯

પોતાને ઉંચીને કરેલ આહાર દશ માસ સુધી ન લે,
લોચ કે મુંડન કરાવીને માથે વાળ ન રાખે તથા ધન, ધામ-
પરથી મૂર્છા ઉતારી નાખે તે દશમી ઉદ્દેશિક લોચનત્યાગ
પડિમા. ૧૦

અગીયાર માસ સુધી પૂર્વની વિધિ સહિત ઉતરાસણ,
ચોલપટ્ટો, મુહપત્તી અને રળેહરણુ ધારણ કરી શ્રમણ સમાન
થાય, તે અગીયારમી પડિમા.

પડિમાધારી શ્રાવકે પાત્ર લઈ કુટુંબીઓના ઘરે જઈને કહેવું કે—‘ પડિમાધારી એવા મને ભિક્ષા આપો. ’ તે વખતે કોઈ પૂછે કે ‘ તું કોણ છે ? ’ ત્યારે તે કહે કે—‘ પાંચ સમિતિથી સમિત અને ત્રણ ગુપ્તિથી ગુપ્ત એવો હું સાધુઓનો ઉપાસક છું. ’ પડિમાધારી લોચ અથવા મુંડન કરાવે.

એ પ્રમાણે આણંદ શ્રાવકે અગીયાર માસ સુધી સાધુનો આચાર ખરાબર પાળ્યો, તેમજ નીચે નીચેની જે પ્રતિમા છે, તેની બધી ક્રિયા, ઉપર ઉપરની પ્રતિમા વિષે તેણે ધારણ કરી.

મહા ધીરજને ધારણ કરનાર આણંદ શ્રાવક એ રીતે અગીયાર પડિમાનું દુષ્કર તપ કરવાથી દુર્ગળ થઈ ગયો. કઠિન તપશ્ચર્યાથી તેનું શરીર જેમ જેમ ક્ષીણ થતું ગયું, તેમ તેમ તેનું મનોબળ વધવા લાગ્યું. આ વખતે પોતાના શરીરબળને ક્ષીણ થયેલ જાણીને તેણે સંલેખનાં કરી અનશન વ્રત લીધું. એટલે અખંડ વૈરાગ્યના વેગથી આણંદ શ્રાવકને અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. એ અવધિજ્ઞાનનાં બળથી તે, પૂર્વ, પશ્ચિમ અને દક્ષિણ દિશામાં લવણ સમુદ્રમાં પાંચસે પ્રમાણ ક્ષેત્ર જેવા લાગ્યો. ઉત્તર દિશામાં હિમવંત પર્વત અને નીચે અધોલોકમાં લોલુક નામે નરકાવાસ તેણે જોયો; તેમજ ઉર્ધ્વલોકમાં સૌધર્મ દેવલોક જોયો. આથી તેના મોહ દૂર થઈ ગયો. એવામાં ચરમ તીર્થાધિરાજ શ્રી મહાવીર ભગવંત ત્યાં પધાર્યા, તે વખતે પૂર્ણ શ્રુતજ્ઞાની અને વિવિધ લઙ્ઘિવાળા શ્રી

ગૌતમસ્વામી છઠ્ઠ તપના પારણે વાણિજ્ય નગરમાં ગોચરી માટે આવ્યા. ત્યાં લોકોના મુખથી સાંભળવામાં આવ્યું કે— ‘આણુંદ શ્રાવકે અનશન લીધું છે.’ એટલે ગૌતમસ્વામી તેને વંદન કરાવવા પૌષધશાળામાં ગયા. ત્યાં આણુંદ શ્રાવક અશક્ત હોવાથી ઉડીને તેમની સન્મુખ આવી ન શક્યો. એટલે તેણે ગૌતમસ્વામીને પોતાની પાસે બોલાવીને વંદના કરી. પછી તેણે પ્રશ્ન કર્યો કે—‘હે ભગવન્ ! ગૃહસ્થ શ્રાવકને અવધિ-જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય ?’

ગૌતમસ્વામી—‘હા, શ્રાવકોને પણ અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય.’

આણુંદ—‘ભગવન્ ! મને પણ અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે.’ એમ કહી પોતાનું અવધિજ્ઞાનનું ક્ષેત્ર તેણે કહી બતાવ્યું.

ગૌતમસ્વામી—‘હે આણુંદ ! અવધિજ્ઞાનથી શ્રાવક એટલું ક્ષેત્ર જોઈ ન શકે. માટે તું મિથ્યાદુષ્ટત દે.’

આણુંદ—‘સ્વામિન્ ! ભગવંતના વચનથી જે વિપરીત પ્રત્યક્ષા કરે, તે મિથ્યાદુષ્ટત અથવા અસત્ય બોલનાર લે.’

ગૌતમસ્વામી—‘હા, આણુંદ ! યથાર્થ બોલનારને મિથ્યાદુષ્ટત લેવું પડતું નથી.’

આણુંદ—‘હે ભગવન્ ! ત્યારે આપ મિથ્યા-દુષ્ટત આપો.’

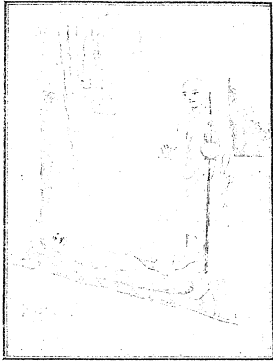
એ પ્રમાણે આણુંદ શ્રાવકના કથનથી ગૌતમસ્વામીને સંશય થતાં તેમણે ભગવંતને પૂછ્યું—‘ ભગવન્ ! મારું વચન સત્ય છે કે આણુંદ શ્રાવકનું વચન સત્ય છે ? ’

ભગવંત જોડ્યા—‘ હે ગૌતમ ! તે જુદુસ્થ શ્રાવક આણુંદ શ્રાવકનું વચન સત્ય છે.’ તે સાંભળી ગૌતમસ્વામીએ આણુંદ શ્રાવક પાસે જઈ મિથ્યાદુષ્ટ તદ્દને તેને ખમાવ્યા. અહો ! મોક્ષાર્થી પુરૂષોનું ચરિત્ર પણ આશ્ચર્યકારી છે, કે જેને ગણધર શ્રી ગૌતમસ્વામીએ પણ ખમાવ્યા. પછી આણુંદ શ્રાવકને શાંતિ પૂછીને શ્રી ગૌતમસ્વામી વીર પ્રભુ પાસે આવ્યા.

આણુંદ શ્રાવક વીશ વર્ષ સુધી જિનધર્મ પાળી, શ્રાવકની અગીયાર પડિમા વહન કરી, સંલેખના અને આલોચના કરી, પંચ પરમેષ્ઠીના સ્મરણ સાથે શુભ ધ્યાનમાં રહી, છેવટે એક માસના અનશનથી કાળ કરી, સૌધર્મ દેવલોકના અરૂણાભ નામના વિમાનમાં તે ચાર પદ્યોપમના આયુધવાળો મહાસમૃદ્ધિમાન દેવ થયો.

હવે એકદા ગૌતમસ્વામીએ શ્રીવીરપ્રભુને પ્રણામ કરીને પ્રશ્ન કર્યો કે—‘ હે ભગવન્ ! આણુંદ શ્રાવક, અહીંથી કાળ કરીને કયાં ઉત્પન્ન થયો ? ’

ભગવંત—‘ હે ગૌતમ ! આણુંદ શ્રાવક અહીંથી કાળ કરીને પહેલાં દેવલોકના અરૂણાભ નામના વિમાનમાં ચાર

તે સાંભળી ગૌતમસ્વામીએ આણુંદ આવક પાસે જઈ મિથ્યામિ
દુષ્કૃત દધને તેને ખમાવ્યા. (પૃષ્ઠ ૨૮)

પદ્યોપમના આયુષ્યવાળો મહા સમૃદ્ધિમાન દેવ થયો છે.
ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ઉત્તમ કુળને વિષે ઉત્પન્ન થશે.
ત્યાં ચારિત્રથી કેશવજ્ઞાન પામી તેજ ભવે મોક્ષપદને પામશે.”

હે ભવ્ય જનો ! આ આણુંદ શ્રાવકનું ચરિત્ર સાંભળી
વૈરાગ્ય વાસનાથી વાસિત થઇ પ્રમાદ રહિત જિનધર્મ પાળવા
તમે ઉદ્યમવંત થાઓ. ”

ઇતિ આણુંદ શ્રાવક ચરિત્ર.

કામદેવ શ્રાવક.

આ ભારત ભૂમિના બૃષણ સમાન ચંપા નામે નગરી છે, તેમાં પૂર્ણભદ્ર નામે ચૈત્યથી સુશોભિત તે નગરીમાં જિતશત્રુ નામનો રાજા રાજ્ય ચલાવતો હતો. તેણે પોતાના નામ પ્રમાણે સમસ્ત શત્રુઓને છતીને અવનીને નિષ્કંટક બનાવી હતી. તે નગરીમાં કામદેવ નામે શેઠ રહેતો હતો. તેને પૂનમના ચંદ્ર સમાન મુખવાળી અને રૂપમાં રતિ તથા રંભાને રાવરાવનારી એવી ભદ્રા નામની ગૃહિણી હતી. કામદેવ પાસે બહુ ધન હતું, તેમાં છ કરોડ તેણે ઘરમાં, છ કરોડ વેપારમાં, છ કરોડ વ્યાજે અને છ કરોડ ભંડારરૂપે પૃથ્વીમાં નાખેલ હતું. દશ હજાર ગાયોનું એક ગોકુલ કહેવાય એવા છ ગોકુલનો સ્વામી હતો. એ કામદેવ શેઠના ઘરમાં બીજી પણ અનેક પ્રકારની સમૃદ્ધિ હતી. પુણ્યના પડઘારૂપે પ્રાપ્ત થયેલા એ સુખસાધનોથી સુખ લોગવતા કામદેવ શ્રેષ્ઠીનો કાળ બહુજ આનંદથી પસાર થતો હતો.

એક દિવસે શ્રી વર્ધમાન સ્વામી, પૂર્ણભદ્ર નામના ચૈત્યને વિષે સમોસર્થા. અનેક કોટિગમે દેવતાઓ સહિત ચોસઠ ઇંદ્રોએ આવીને ત્યાં સમવસરણુ રચ્યું, આ સોનેરી સંદેશો અંપા નગરીની પ્રબળને મળતાં સંખ્યાબંધ શ્રાવક શ્રાવિકાઓ ઉમંગમાં તણાવા લાગ્યા. ભગવંતના પવિત્ર દર્શન અને વચના-મૃતતુ પાન કરવા ઉત્સુક થઈ રહેલા સજ્જનો સુખસાગરમાં સ્નાન કરવા લાગ્યા. દરિદ્ર માણસને કદપવૃક્ષ કે ચિંતામણિ પ્રાપ્ત થતાં તે જેમ હર્ષિત થાય, તેમ સાક્ષાત્ જંગમ સુરતરૂ સમાન આવેલા અરિહંતના આગમનના સમાચાર સાંભળતાં કેટલાક શ્રમણો પાસકો પોતાને ભાગ્યશાળી માનવા લાગ્યા. કેટલાક પોતાના મિત્રોને, કેટલાક પોતાના સ્વજન સંબંધીઓને સાથે તેડીને ભગવંતને વંદન કરવા જવાને તત્પર થયા. કેટલીક શ્રાવિકાઓ પોતાની પાડોશણીને તથા સમાન વયની સખીઓને સાથે આવવા આગ્રહ કરવા લાગી. આવા મંગળ અવસરને સફલ કરવા નગરીના સંખ્યાબંધ લોકો પ્રભુને વંદન કરવા જવા લાગ્યા. તેમને હર્ષમાં જતા જોઈને કામદેવ શેઠે પૂછ્યું—“હે સજ્જનો ! તમે આમ હર્ષ થેલા બનીને જિતાવળા ઉતાવળા ક્યાં જાઓ છો ? શું કંઈ કૌતુક જોવા જાઓ છો ? નગરની બહાર કોઈ મહાત્મા પધારેલ છે, તેમને વંદન કરવા જાઓ છો ?” કામદેવ શેઠના આ પ્રશ્નથી કેટલાક લોકો હર્ષવેશમાં હસીને કહેવા લાગ્યા—“હે ભદ્ર ! શું તમે આ પ્રશ્ન જાણી જોઈને કરો છો કે અભાણુતાં પૂછો છો ? આજે નગરની બહાર પૂર્ણભદ્ર ચૈત્યમાં ચરમ

તીર્થનાયક શ્રી મહાવીર સ્વામી પધાર્યા છે, તેમને વંદન કરવાને અમે જઈએ છીએ, આ સમાચાર નગરીના ચારે ખુણામાં ફરી વળ્યા છે. અત્યારે ચિલ્લંબ કરવાનો અવસર નથી. 'એમ બોલતા નાગરિક જનો વેગથી જવા લાગ્યા. પ્રભુના આગમનના ખબરથી કામદેવ શેઠના આનંદનો પાર ન રહ્યો. તે અપૂર્વ શાંતિનો અનુભવ કરવા લાગ્યો. તેના રોમાંચ ખડાં થઈ ગયાં. તેણે તરતજ પોતાના ઘરે આવીને તે વાત પોતાના કુટુંબીઓને જણાવી પછી મોટા આડંબરથી કામદેવ શેઠ ભગવંતને વંદન કરવા ચાલ્યો. તે વખતે તેના અંતરમાં હર્ષ સમાતો ન હતો. ભગવંતના સમવસરણને નજરે નિહાળતાં તેણે શિરસાવંદન કર્યું. પછી સત્વર પ્રભુની સન્મુખ આવી ત્રણ પ્રદક્ષિણા પૂર્વક વંદન કરીને તે ધર્મદેશના સાંભળવા બેઠો. તે અવસરે ભગવંત નીચે પ્રમાણે ધર્મોપદેશ આપી રહ્યા હતા—

“ હે ભવ્યાત્માઓ ! મનુષ્ય દેહ પ્રાપ્ત થયા છતાં તેની કીંમત ન સમજનારા મોહાંધ જીવો ધામ, ધરા, ધન અને રમણીના રંગમાં રક્ત થઈને માનવભવવૃથા ગુમાવી બેસે છે. જેમ કામકુંભ હાથમાંથી ગયા પછી માણસ પરતાવાના પ્રબળ પ્રવાહમાં તણાય છે, તેમ માનવભવને ગુમાવ્યા પછી જીવ ખિન્ન થાય છે. એક એક ઈન્દ્રિયના વિષયમાં રક્ત થતાં હસ્તિ, મત્સ્ય, બ્રમર, પતંગ અને મૃગ જેમ પોતાના પ્રાણ ગરબાદ કરે છે, તો પાંચે ઈન્દ્રિયોના પ્રબળ વેગમાં પડતાં

કેટલી બધી હાનિ થાય ? તેનો ખ્યાલ કરવો મુશ્કેલ નથી. મદનની મસ્તીમાં મસ્ત થનાર પુરૂષ સારાસારનો વિચાર કરી શકતો નથી. આપાતમધુર એટલે શરૂઆતમાં મધુર પણ પરિણામે મહાભયંકર હુઃખોના દરિયામાં નાંખનાર વિષયોનો વિશ્વાસ કરનારા અનેક મનુષ્યો ઝેરના ઘુંટડા પીને નરકની સડક પર જતા થયા છે. લોભસાગરમાં નાક સુધી નિમગ્ન થનાર લુબ્ધ જનોને તો સંતોષમાં કેટલું સુખ છે, તેનો ખ્યાલ પણ ક્યાંથી હોય ? કહ્યું છે કે—

“ અસંતોષવતઃ સૌખ્યં, ન શકસ્ય ન ચક્રિણઃ ।

જંતોઃ સંતોષમાજો યદ્, મવ્યસ્ય એવ જાયતે ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—અસંતોષ-લોભમાં તણાતા ઇંદ્ર કે ચક્રવર્તીને તે સુખ ક્યાંથી હોય ? કે જે સંતોષી ભવ્યજીવને સુખનો અનુભવ મળે છે.

માટે હે ભવ્યો ! લોભની જ્વાળામાં ન ફસાતાં સંતોષ રૂપ અમૃતનું પાન કરીને તત્ત અંતઃકરણને શાંત કરે. આત્માના સહજ ગુણોને પ્રગટાવે. સમય આવતાં જે મનુષ્ય પોતાનું હિત સાધી લે છે, તેને ભવિષ્યમાં પસ્તાવો કરવાનો વખત આવતો નથી. સર્વ મનુષ્યો કે પ્રાણીમાત્રની ઇચ્છા હુઃખથી મુક્ત થવાની અને અબાધિત સુખ મેળવવાની હોય છે. એટલુંજ નહિ પણ તેમની તમામ ક્રિયાઓનો હેતુ પણ તેજ હોય એમ સ્પષ્ટ દેખાઈ આવે છે. પરંતુ એ હેતુ બરા-

ખર સફલ કરનાર તો કોઈ વિરલાજ જોવામાં આવે છે. આ હેતુ ફલીભૂત થવામાં આડે આવનાર મનુષ્યની અજ્ઞાનતા છે. એ અજ્ઞાનતા કયા હેતુથી ટળે, તેનો ખરોખર વિચારપૂર્વક શોધ કરવાની જરૂર છે. નિશ્ચલવૃત્તિ અને શાસ્ત્રાધ્યયન તેમજ સત્સમાગમથી એ અજ્ઞાનતા દૂર થાય છે. જેટલે અંશે અજ્ઞાનતાનો નાશ થાય છે, તેટલે અંશે આત્મજ્ઞાન કે અધ્યાત્મદશાનો વિકાસ થાય છે. તેનો અનુભવ શબ્દોમાં ન આવે, પણ જાતે સમજી શકાય છે. આવી ઉંચી દશા આત્મનિષ્ઠા કે વિષય વિરક્તતા વિના પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી. હે ભગ્યો ! જૈનધર્મનું સ્વરૂપ ખરાખર સમજી તેમાં અચલ શ્રદ્ધા અને વર્તન રાખવાથી તેવી અફભૂત દશાનો અનુભવ થાય છે.”

ઇત્યાદિ ભગવંતની દેશના સાંભળતાં કામદેવ શેઠને અસાધારણ અસર થઈ. પોતે સાધુધર્મનો સ્વીકાર કરવાને અસમર્થ હોવાથી તેણે શ્રાવકધર્મ આદરવાનો નિશ્ચય કર્યો. તરત તેણે અંજલિ જોડીને પ્રભુને વિનંતી કરી કે—‘હે નાથ ! આપ જોવા નિર્યામક મળ્યા છતાં મારું નાવ સંસાર સાગરમાં ગોથાં ખાય એ કેમ બને ? હે નાથ ! હું યતિધર્મનો ભાર ઉપાડવાને અસમર્થ છું. તો મને શ્રાવકધર્મના સમ્યક્ત્વ મૂલ ખારમત આપીને કૃતાર્થ કરો.’

કામદેવની એ વિનંતિ સાંભળી તેને યોગ્ય જાણીને ભગવંતે શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કરાવ્યો. આજુબંદ શ્રાવકની જેમ શ્રાવકધર્મ આદરી પ્રભુને વંદન કરીને કામદેવ પોતાના

ઘરે આગ્યો. ત્યાં ભદ્રાને શ્રાવકધર્મ સ્વીકારવાની વાત કહીને તેણે કહ્યું—‘ હે કદ્યાણી ! મહાવીર જેવા આપણા નાથ છતાં જો શ્રાવકધર્મથી આપણે કમનશીબ રહીએ, તો માનવ-જન્મ પામ્યાનું આપણને ફળ શું ? માટે હે ભદ્રે ! તું પણ પ્રભુની પાસે શ્રાવિકાધર્મ અંગીકાર કરીને કૃતકૃત્ય થા. આવો અવસર વારંવાર આપણને મળવાનો નથી.’ પોતાના સ્વામિ-નાથની આ સૂચના ભદ્રાને આનંદદાયક થઇ પડી. તેણીએ તરતજ પ્રભુ પાસે આવીને વંદનપૂર્વક શ્રાવિકાધર્મનો સ્વીકાર કરવાની ભગવંતને વિનંતી કરી. એટલે પ્રભુએ ભદ્રાને પ્રથમ સમ્યક્ત્વ સાથે ખારત્રતની સમજ પાડી, પછી તેણીને ખારત્રત ઉચ્ચરાવ્યા. આથી ભદ્રા પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનતી તે પોતાના ઘરે આવી. તેણીએ શ્રાવકધર્મ આદરવાથી કામદેવ શેઠ ણહુજ પ્રસન્ન થયો.

એ પ્રમાણે શ્રાવકધર્મ પાળતાં કામદેવને ચૌદ વર્ષ વ્યતીત થયાં. એકદા તેણે એકાંતમાં ધર્મધ્યાન કરતાં વિચાર કર્યો કે—‘ આટલા વર્ષ સુધી શ્રાવકધર્મ પાળતાં મેં મારા કુટુંબનું ભરણ પોષણ કર્યું. હવે શ્રાવકની અગીયાર પડિમા ધારણ કરીને હું મારા આત્માને વધારે ધર્મમય બનાવું. સંસારના વ્યવહારથી આત્માને મુક્ત કરી ચતિધર્મની વાનગીરૂપ નિવૃત્તિનો કંઈક અનુભવ કરું.’ એમ ધારીને બીજે દિવસે તેણે પોતાના સ્વજન સંબંધીઓને બોલાવ્યા અને બોજનાદિકથી તેમને સારી રીતે સંતુષ્ટ કરીને તેણે પોતાનો

અભિપ્રાય જણાવ્યો કે—‘હે મહાનુભાવો ! જો તમે આજા આપો તો હું મારા મોટા પુત્રને ઘરનો ભાર સોંપીને અગીયાર પડિમા વહન કરું.’ તેનો વિચાર જાણીને કુટુંબી જનોએ તેને તેમ કરવાની અનુમતિ આપી. એટલે જ્યેષ્ઠ પુત્રને ઘરનો કારભાર સોંપીને કામદેવ શ્રાવક પોતાની પૌપ-ધંશાળામાં ગયો. ત્યાં ભૂમિકા પુણ્ણ દર્શનો સંચારો કરી આજુ દ શ્રાવકની જેમ જિનેશ્વરનું ધ્યાન ધરતાં તેણે ભાવથી અગીયાર પડિમા વહન કરવાની શરૂઆત કરી. પડિમા વહન વિધિ તો પ્રથમની જેમજ સમજવો.

એક દિવસે રાત્રે કામદેવ શ્રાવક કાઠિસંગમાં ભગવંતના ધ્યાનમાં તલલીન હતો, એવામાં કોઇ મિથ્યાદષ્ટિ દેવ તાએ એક ભયંકર પિશાચનું સ્વરૂપ ધારણ કરી તેની પાસે આવીને કહ્યું કે—“ અરે ! ધર્મઢોંગી કામદેવ ! આ ઢોંગ લઇને શું ગેઠો છે ? જાણ્યું આ બધું તારું ધર્મ ડહાપણ ! સ્વર્ગ અને મોક્ષ શું આવા ધતીંગથી તું મેળવવા ઇચ્છે છે ? અને વળી સમકિત તો જાણે તારામાંજ આવીને બધું સમાયું છે ! અરે મૂઢ ! આ તારા ઢોંગને તરત તણ દે, નહિ તો આ તરવારવતી તારા ટુકડે ટુકડા કરી નાંખીશ. અને તેથી અકાળે મરણ પામતાં તું દુર્ગતિનો અધિકારી થઇ અનંત દુઃખોને પામીશ. માટે વ્રતને તણને તું લોગ લોગવ અને અત્યારે આહાર કર. આવા વૃથા કઇને તું શામાટે લોગવે છે ? હે કામદેવ ! આમ આત્માને સતાવીને તું સ્વર્ગ ક્યાંથી મેળવ-

વાનો હતો ? જે સુખથી પોતાના જીવને ન છેતરે. તેજ સ્વ-
ર્ગનો અધિકારી થઈ શકે. તને એવા કયા ગુરૂએ છેતરીને
આવા કાયકદમાં નાંખ્યો છે ? જે માણસ અહીંજ અતૃપ્ત
રહી મરણ પામે છે, તે પરભવમાં કયાં તૃપ્તિ પામવાનો હતો ?
માટે આ તારો ઢોંગ મારાથી સહન થઈ શકતો નથી. જો તું
મારું કહ્યું નહિ માને, મારા વચનને અનાદર કરીશ, તો તું
વગર મોતે માર્યો જઈશ; એટલુંજ નહિ પણ અત્યારેજ તને
અસહ્ય સંકટ સહન કરવાં પડશે. એટલા માટે હું તને અગા-
ઉથી જ ચેતવણી આપી દઉં છું કે એ બધો તારો ડોળ એક
કોરે મૂકી દે. જો મારા વચનને માન આપીને તું વર્તીશ, તો
શ્વાશુવારમાં હું તને મહાન્ જનાવી દઈશ.

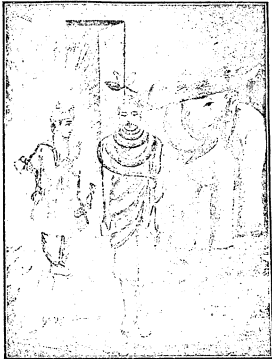
એ પ્રમાણે પિશાચના ભયકારી વચન સાંભળ્યાં છતાં,
કામદેવ પોતાના ધર્મધ્યાનથી લેશ પણ ચલાયમાન ન થયો.
તેને ધ્યાનમાં નિશ્ચલ અને શાંત વૃત્તિવાળો જોઈને પેલા
દેવતાએ વારંવાર તેવા કુવચનોથી તેની નિબ્રંજના કરી, પણ
કામદેવ લેશમાત્ર પણ મત કે ધ્યાનથી ચલિત ન થયો.
ત્યારે તે દેવતા વધારે ક્રોધમાં આવી બ્રહ્મા ચડાવી તરવાર
લઈને તેના ઉપર ઘા કરવા લાગ્યો. તેથી કામદેવને અત્યંત
વેદના થવા લાગી, છતાં તે શુભ ધ્યાનમાં એકાગ્ર રહી શ્રી
વીરપ્રભુનું ધ્યાન ધરતાં ચિંતવવા લાગ્યો કે—

“ધીરાણં કાયરાણં ય, કસવદ્વો સંકડે સમાવડિણ્ ।

નિયમપરિપાલણેસુ, સુત્થા વત્થા ય સઘ્વાવિ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—નિયમ પાળવામાં સર્વ સ્વસ્થ અવસ્થા એજ ધીર અને કાયર પુરૂષોને સંકટ આવી પડતાં કસોટી (પરીક્ષા) છે.

અનેક ચેષ્ટાઓ કર્યા છતાં જ્યારે કામદેવ ધ્યાનથી ન ડગ્યો, ત્યારે પિશાચરૂપ ધારી દેવતાએ વિલખા થઈ હાથીનું રૂપ ધારણ કરી ગગન લેહી ગર્જના કરતાં સુંઠ ઉછાળતાં તેણે કહ્યું કે—‘હે કામદેવ ! જો હવે આ તારો ધર્મ ઢોંગ નહિ મૂકે, તો સુંઠવતી તને આકાશમાં ઉછાળી અને નીચે પડતાં પગવડે કચરી નાંખીશ. આ તેના ભયંકર વચનથી પણ કામદેવ ડર્યો નહિ. એટલે તે હાથીએ તેને જો ત્રણ વાર આકાશમાં ઉછાળ્યો અને નીચે પડતાં દાંતવતી તેને ઝીલી લઈને માટીની જેમ પગવડે મર્દન કર્યું. આ વખતે તેને બહુજ વેદના થઈ; છતાં તેણે તે બધી શાંત મનથી સહન કરી લીધી. એવામાં દેવતાએ હાથીનું રૂપ તણ દઈને મોટા શરીરવાળું અને રાતા નેત્રવાળું સર્પનું રૂપ વિકુચ્યું. પછી તરતજ કામદેવ પાસે આવી કુંકાડા મારતાં તેણે કહ્યું— ‘અરે હુષ્ટ ! હજી પણ માફ વચન તું માન્ય કરતો નથી. તો અત્યારેજ તેનું વિષમ ક્ષણ તને બતાવું છું. તારે ગળે વીંટાઈ ત્રણ આંટા દઈને તને દંશ દઈશ, તેથી તારે મૃત્યુ પામીને દુર્ગતિમાં જવું પડશે.’ સર્પના આ વચનથી પણ તે ભય ન પામ્યો. એટલુંજ નહિ પણ પ્રથમ કરતાં તે ધર્મ-ધ્યાનમાં વિશેષ તત્પર થયો. એટલે ક્રોધાયમાન થયેલા તે

દેવ: —“ હે શમદેવ ! તારા તેજસ્વી જીવનને ધન્ય છે. જિન-
ધર્મમાં તારી અડગ શ્રદ્ધા છે. કાંત્રીકે ધોર ઉપસર્ગ કર્યા
છતાં તારું મન મેરૂ પર્વતની જેમ અચળ છે. (૫૪૩૯)

સર્પે તેના શરીરપર ચડી ગળામાં ત્રણ આંટા દઈને તેને તીક્ષ્ણ ડાંખ માયો, તેથી તેને અસહ્ય વેદના થઈ, છતાં પણ કામદેવ પોતાના ધર્મધ્યાન કે વ્રતથી જરા પણ ચલાયમાન ન થયો. ત્યારે દેવતાઓ વિલક્ષ થઈ સર્પનું રૂપ તથા દઈ માથે મુગટ અને કાને કુંડલ વિગેરે આભૂષણોથી વિભૂષિત દિવ્ય રૂપને ધારણ કરી દેવરૂપે પ્રગટ થઈને કહ્યું કે—

“હે કામદેવ ! તારા તેજસ્વી જીવનને ધન્ય છે. તું કૃતકૃત્ય અને વખાણવા યોગ્ય છે. તું પૂર્ણ ધર્મરંગી અને કૃતપુણ્ય છે. જિનધર્મમાં તારી અડગ શ્રદ્ધા છે; કારણ કે ઘોર ઉપસર્ગ કર્યા છતાં તારું મન મેરૂ પર્વતની જેમ સ્થિર રહ્યું. હે શ્રાવક ! પહેલા દેવલોકમાં ઇંદ્રસભામાં બેઠેલા ઇંદ્રે, તારી આ પ્રમાણે પ્રશંસા કરી હતી—

“હે ભવ્ય દેવો ! સાંભળો, ભરતક્ષેત્રમાં ચંપાનગરીને વિષે કામદેવ નામે શ્રાવક રહે છે. સર્વ દેવતાઓ પણ તેને ધર્મધ્યાનથી ચલાયમાન ન કરી શકે.” ઇંદ્રનાં આવાં વચનો સાંભળી મનમાં અસદ્હતો અમરસેન નામનો હું દેવતા અહીં આવ્યો અને તને ચલાયમાન કરવાને આટલા બધા મેં ઉપસર્ગો કર્યા, છતાં તું ધર્મથી ચલાયમાન ન થયો. દેવતાઓને કહેલ ઇંદ્રનું વચન અસત્ય ન હોય. માટે હે સત્પુરૂષ ! મારા અપરાધને તું ક્ષમા કર. ” એમ કહી કામદેવને ખમાવી ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈને તે દેવતા પોતાના સ્થાને ગયો.

પછી કામદેવ શ્રાવક પ્રભાતે કાર્યોત્સર્ગ પાળી, જિનેશ્વરને ત્યાં સમવસરેલા જાણીને તેમને વંદન કરવા ગયો. પ્રભુને વંદન કરીને તે યોગ્ય સ્થાને બેઠો. ભગવંતે ધર્મોપદેશ આપ્યો. દેશનાને અંતે દેવ અને મનુષ્યોની સભા સમક્ષ વીર-પરમાત્માએ કામદેવને કહ્યું—‘હે કામદેવ ! ગઈ રાત્રે કોઈ દેવતાએ પ્રગટ થઈને તને બહુ ઉપસર્ગો કર્યા, તે ઉપસર્ગોને તેં દૃઢતાથી શાંત મન રાખીને સહન કર્યા. પ્રથમ તેણે પિશાચનું રૂપ ધરીને તને સતાવ્યો. પછી હાથીનું રૂપ ધરી સુંઢવતી તને તેણે આકાશમાં ઉછાળ્યો, ત્યાંથી પડતાં તને ઢાંતવતી વીંધ્યો અને પગવતી કચર્યો. આ બધી વેદના સહન કરતાં પણ તું ધર્મધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો. છેવટે તે દેવતાએ સર્પનું રૂપ કરી તારા શરીરે ચડી, ગળે ત્રણ આંટા દઈને તને ડાંબ માર્યો. તેથી તારા શરીરે વેદના થયા છતાં તું ધર્મથી જરા પણ ડગ્યો નહિ. પછી તે દેવતા હાર્યો, એટલે પોતાનું દિવ્યરૂપ પ્રગટ કરી, તને પ્રશંસી અને ખમાવીને તે પોતાના સ્થાને ચાલ્યો ગયો. ”

એ પ્રમાણે કામદેવ શ્રાવકને કહીને ફરી જિનેશ્વર બોલ્યા—“હે સાધુઓ ! હે સાધ્વીઓ ! શ્રમણોપાસક શ્રાવકો પણ તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવતાએ કરેલા ઉપસર્ગો સહન કરે છે. ઉપદેશમાળામાં કહ્યું છે કે—‘કામદેવ શ્રાવક દેવતાના ઉપસર્ગથી પણ ચલાયમાન થયો નહિ.’ માટે સાધુ પુરુષોએ તો ઉપસર્ગોને વિશેષ રીતે સહન કરવા. ”

પછી પ્રભુના મુખે પોતાની પ્રશંસા સાંભળતાં આત્માને ધન્ય માનતો કામદેવ શ્રાવક પ્રભુને ધર્મ સંબંધી અનેક પ્રશ્નો પૂછી વંદન કરીને સ્વસ્થાને ગયો. અને શ્રી ચરમ તીર્થપતિ અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા. આજુબ શ્રાવકની જેમ કામદેવ શ્રાવક પણ અગીયાર પડિમા વહન કરી, વીશ વર્ષ સુધી જિનધર્મ પાળી, છેવટે પરમાત્માની ધ્યાનમાં લીન થતાં સંલેખના કરી, એક માસના અનશન વ્રતથી સમાધિપૂર્વક મરણ પામીને પહેલા દેવલોકમાં અરુણાભ નામના વિમાનને વિષે આર પદ્યોપમના આયુષ્યવાળો દેવતા થયો.

એક વખતેશ્રી ગૌતમસ્વામીએ વીર પ્રભુને પ્રશ્ન કર્યો કે—‘ હે ભગવન્ ! તે કામદેવ શ્રાવકનો આત્મા સૌધર્મ દેવલોકથી ચલીને કયાં ઉત્પન્ન થશે ? ’ ત્યારે ભગવંતે જવાબ આપ્યો કે—‘ હે ગૌતમ ! કામદેવનો આત્મા પહેલા દેવલોકથી ચલી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં મહાસમૃદ્ધિ સંપન્ન કુળમાં મનુષ્યપણે ઉત્પન્ન થશે. ત્યાં નિરતિચારપણે ચારિત્ર પાલીને શાશ્વત સુખને અધિકારી થશે. ’

ઇતિ કામદેવ શ્રાવકનું ચરિત્ર.

ચુલણીપિતા શ્રાવક.

આ ભારતની ભવ્ય ભૂમિમાં વારાણસી નામે નગરી છે. ત્યાં શત્રુઓને તાબે કરનાર જિતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તે નગરીમાં ચુલણીપિતા નામે એક ગૃહસ્થ રહેતો હતો. તેને શ્યામા નામે એક સુંદર સ્ત્રી હતી, જેને પતિસેવા બહુ પ્રિય હતી, શ્યામા જેમ અસાધારણ લાવણ્યવતી હતી, તેવીજ તે ગુણવતી પણ હતી, આથી તે શેઠને ગૃહસંસાર એક નમુનેદાર બન્યો હતો, ચુલણીપિતા શેઠ બહુ ધનવાન હતો. તેણે આઠ કરોડ સોનામહોરો પૃથ્વીમાં નિધાનરૂપે દાટી રાખેલી હતી, આઠ કરોડ સોનામહોર વ્યાપારમાં અને એક કરોડ વ્યાજે મૂકેલી હતી. તેના ઘરે આઠ ગોકુળ હતાં. આ સિવાય પણ આણંદ શ્રાવકની જેમ તેના ઘરે લક્ષ્મીનો વિસ્તાર સારો હતો. એ રીતે અખુટ સંપત્તિમાં પોતાની વનિતા સાથે તે શ્રેષ્ઠી, વિવિધ સાંસારિક મુખ લોગવતાં કાલ નિર્ગમન કરતો હતો.

એક દિવસે વિહારથી વસુધાતલને પાવન કરતા શ્રી

વર્ધમાનસ્વામી વારાણસી નગરીના ઉપવનમાં આવેલા કોષ્ઠક ચૈત્યને વિષે સમોસર્યા. દેવતાઓએ ત્યાં સમવસરણુ રચ્યું. તેમાં બારે પર્ષદાઓ એકત્ર થઇ. શ્રી જિનેશ્વરના આગમનને જાણી ચુલણીપિતા શેઠ પણ અત્યંત આનંદ પામતો ત્યાં આવ્યો અને ભગવંતને અતુલ ભાવથી વંદન કરીને ધર્મોપદેશ સાંભળવા ગેઠો. વીર પ્રભુએ ધર્મદેશના આપતાં જણાવ્યું કે—

“હે ભવ્ય જીવો ! ધામ, ધરા, ધન, યૌવન, કુટુંબ, સ્ત્રી અને દેહાદિક એ સર્વને અનિત્ય સમજીને તમે જૈન-ધર્મનો આદર કરો. તે સાધુધર્મ અને શ્રાવકધર્મ એમ બે પ્રકારનો છે. ઉત્તમ પ્રકારે આદરેલો ધર્મ આ લોક અને પરલોકનાં મુખો આપે છે. જે મનુષ્ય, જિનધર્મરૂપ અમૃત-દ્રહમાં નિરંતર સ્નાન કરે છે, તે બહુ પાપથી મલિન છતાં સત્વર પવિત્ર થાય છે. પ્રજાના ધૈર્યને મેળવી તૃણારૂપ પિશાચિનીનો મૂળથી નાશ કરવા પ્રયત્ન કરો. જાગ્રત થતી ખોટી વાસનાઓને અટકાવી હૃદયને હમેશાં પવિત્ર રાખો. પોતે અભિમાનમાં આવીને અન્યને હલકા પાડવાની મનમાં ધારણા ન કરો, શાંત અને ગંભીર વૃત્તિથી તમારી જીવનદોરી ચલાવ્યે જાઓ, એજ પરમ ઉન્નતિ અને આધ્યાત્મિક તત્વોનું રહસ્ય છે. જે આત્મશકિતનો વિકાસ માનવજીવનમાંથી મેળવી શકાય છે, તે દેવતાની જાદગીમાંથી કદી પણ મેળવી શકાતો નથી. આ હકીકતને ધ્યાનમાં લઈ હે ભવ્યાત્માઓ ! તમે

પ્રમાદી થશે નહિ, અજ્ઞાનરૂપ નિદ્રામાંથી જાગત થઈને તમે આત્મજ્ઞાનની સન્મુખ થાઓ. માનવજીવનની એક ક્ષણ પણ નકામી જવા દેશે નહિ, તે એક ક્ષણની કીમત કોટિધન કરતાં પણ વધારે છે. જે મનુષ્ય આપત્તિના સમયે દૃઢ રહે છે અને આપત્તિઓમાંથી પાછો હઠતો નથી, પણ વીરતા અને ગંભીરતા પૂર્વક સામે ધસે છે, તેજ પોતાના આત્મખલમાં સ્થિર રહી શકે છે. જે નરવીર આપત્તિઓમાં પોતાની ધીરતા અને ગંભીરતા મૂકતો નથી, અને સંપત્તિઓ પ્રાપ્ત થતાં હર્ષના વેગથી વ્યાકુળ થતો નથી તથા ઉદ્વેગથી વિગેરે દુર્ગંજોથી પોતાના આત્માને દૂર રાખે છે, તેજ મનુષ્ય આત્મજ્ઞાનનો અધિકારી થઈ શકે છે. આત્મજ્ઞાન થતાં સમભાવ પ્રગટ થાય છે. કોઈ પ્રાણી આપણું ભુરૂં કરવા સમર્થ નથી. જે કંઈ થાય છે, તે પૂર્વકર્મનું ફળ છે, તે કર્મ પોતાનાજ કરેલા છે, માટે એવા પ્રસંગે આનંદ માનવોજ ઉચિત છે. શુભ કે અશુભ કર્મો ભોગવતા જાય, તે વળતે ચિત્તની સમતાલાવે નિઃચલતા રહે, ત્યારેજ પૂર્વકૃત કર્મનો ફલ થાય એટલે નિર્જરા શુભ પ્રગટ થાય છે. જેઓ પ્રાપ્ત થયેલા કીમતી સમયને સાધતા નથી અને ધન, યૌવન અને પ્રભુતાના મદમાં મસ્ત થઈ પોતાના હિતમાર્ગથી પતિત થાય છે, તેમને છેવટે પશ્ચાત્તાપ કરવો પડે છે. કહ્યું છે કે:—

અર્થાઃ પાદરજોપમા ગિરિનદીવેગોપમં યૌવનં,
આયુષ્યં જલલોલવિંદુચપલં ફેનોપમં જીવિતમ્ ॥

ધર્મ યો ન કરોતિ નિંદિતમતિઃ સ્વર્ગાર્ગલોદઘાટનં,
પશ્ચાત્તાપયુતો જરાપરિગતઃ શોકાગ્નિના દહ્યતે ॥ ૧ ॥

અર્થ:—ધન એ પગની રજ સમાન છે. ચૌવન-પર્વ-
તમાંથી નીકળતી નદીના વેગ સમાન છે, આયુધ્ય-જલતર-
ના ણિંડુ સમાન અપલ છે. અને જીવિત-એ શીણ સમાન
ક્ષણિક છે. તેમ છતાં જે હીનમતિ મનુષ્ય સ્વર્ગ કે મોક્ષના
અંતરાયને તોડી નાંખનાર ધર્મને સાધતો નથી, તે છેવટે
જરાથી જર્જરિત થતાં પશ્ચાત્તાપમાં પડી શોકાગ્નિથી દગ્ધ
થાય છે.

માટે હે આર્યો ! ચિંતામણિ, કંઈપણ કે કામકુલ સ-
માન આ માનવસવ મળ્યા છતાં જે પ્રમાદમાં તેને ગુમાવી
દેશે અથવા આત્મહિત નહિ સાધે, તો વારંવાર આવો
અવસર મળવાનો નથી. ”

લગવંતની આવી અમૃત સમાન વાણી સાંભળી ચુલની-
પિતા શ્રેષ્ઠીએ આજુંદ શ્રાવકની જેમ સમ્યક્ત્વ સહિત શ્રાવક-
ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. પછી લગવંતને વંદન કરી પોતાના
આત્માને કૃતાર્થ માનતો તે પોતાના ઘરે આવ્યો. ત્યાં તેણે
પોતાની સ્ત્રી-શ્યામાને કહ્યું કે—“ હે પ્રિયે ! પૂર્વે ક્યારે પણ
પ્રાપ્ત ન થયેલ એવો શ્રાવકધર્મ મને પ્રાપ્ત થયો છે. પ્રભુ પાસે
એ ધર્મ મેં ભાવપૂર્વક આદર્યો છે. હે ભદ્રે ! તું પણ લગવંત
પાસે એ અનુપમ ધર્મને અંગીકાર કર કે જેથી માનવજીવન

સાર્થક થાય. ” પતિના હિતવચનથી રચામા બહુજ સંતુષ્ટ થઈ. તેણીએ તુરતજ પ્રભુ પાસે જઈને શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. પછી ભગવંતને વિનય પૂર્વક ભાવથી વંદના કરીને તે પોતાના ઘરે આવી. એ રીતે શ્રાવકધર્મ પાળતાં ચુલની પતીને ચૌદ વર્ષ વ્યતીત થયાં.

એકદા તેને વિચાર આવ્યો કે—“આ કુટુંબનો ભાર મેં આટલો વખત ઉપાડ્યો. હવે હું પડિમાવહનરૂપ શ્રાવકધર્મને આદરું. કહું છે કે—

“ કાલક્ષેપો ન કર્તવ્યઃ, આયુર્યાતિ દિને દિને ॥

ન કરોતિ યમઃ ક્ષાંતિઃ, ધર્મસ્ય ત્વરિતા ગતિઃ ” ॥૧॥

અર્થઃ—આયુષ્ય દિવસે દિવસે ઓછું થતું જાય છે, માટે કાલક્ષેપ કરવો—તે સુજ્ઞ જનોને ઉચિત નથી, તેમ યમરાજ ક્ષમા કરે તેમ નથી. વળી ગયો વખત ધર્મને માટે પાછો મળતો નથી.

સાંસારિક મોહજાળમાં વધારે લુબ્ધ થતાં કેક કુશળ પુરૂષો આયુષ્યના અંતસુધી પણ તેમાંથી ઉગરો શક્યા નથી. તો હવે વૃથા કાલક્ષેપ કરીને હું મારા અમૂલ્ય આયુષ્યને શા માટે ગુમાવું ? ” એમ ધારી તેણે પૌષધશાળામાં જઈને શ્રાવકની અગ્યાર પડિમા આણુંદશ્રાવકની જેમ વહન કરી.

એક દિવસે અર્ધરાત્રે ચુલનીપિતા જિનધ્યાનમાં મગ્ન હતો, તેવામાં કેાઈ દેવતાએ હાથમાં તરવાર લઈ ત્યાં આવીને તેને

કહ્યું—‘અરે મૂઠ! આ તું શું કરવા બેઠો છે? આ તારા શ્રાવક ધર્મને અને પૌષધવ્રતને તજી દે, નહિ તો તારા મોટા પુત્રને ઘરમાંથી ઉપાડીને અહીં લઈ આવી મારી નાંખીશ અને તેના માંસના ત્રણ શૂલ કરી ઉકળતા ઉના તેલની ભરેલી કઠાઈમાં પકવીશ, પછી તેનું માંસ અને લોહી તારા શરીર ઉપર છાંટીશ, તેથી અકાળે મરણ પામતાં તું અવગતિયો થઈને ભારે દુઃખી થઈશ. શું તારા પુત્રના બચાવની ખાતર પણ તું શું ધર્મનો ત્યાગ નહિ કરે? ’

એ પ્રમાણે દેવતાના વચન સાંભળ્યા છતાં ચુલનીપિતા શ્રાવક પોતાના ધર્મધ્યાનથી લેશમાત્ર ડગ્યો નહિ. તે નિર્ભયપણે ધ્યાનમાં બેઠો હતો. એ રીતે દેવતાએ બે ત્રણ વાર કહ્યા છતાં તે ચલાયમાન ન થયો. એટલે ધર્મમાં તેનું દૃઢ મન જાણીને દેવતા ક્રોધાયમાન થઈ ભયંકર રૂપ કરીને તેના પુત્રને ત્યાં લઈ આવ્યો. પછી તેને મારી નાંખી માંસના ત્રણ શૂલો બનાવી ધગધગતા તેલમાં પકવ્યા, તેમજ તેના માંસ અને લોહીનો ચુલનીપિતાના શરીરે લેપ કર્યો. એ રીતે દેવતાએ ઘેર ઉપસર્ગો કર્યા છતાં ચુલનીપિતા ધૈર્યવંત હોવાથી જરા પણ ચલાયમાન ન થયો. ત્યારે દેવતાએ ફરી ફરી તેના બીજા, ત્રીજા અને ચોથા પુત્રને મારી તેમના માંસ અને લોહીથી ચુલનીપિતાના શરીરપર અભિષેક કર્યો, તેમ છતાં તે દૃઢધર્મી શ્રાવક પોતાના લીધેલ વ્રત અને ધર્મથી લેશમાત્ર

ચલાયમાન ન થયો, એટલુંજ નહિ પણ તેના ધર્મધ્યાનની ધારા પ્રથમ કરતાં પણ અધિક અધિક વહેવા લાગી.

‘દેવતાએ ફરી તેને કહ્યું-‘અરે દુષ્ટ ! આટલું કહ્યા અને કર્યા છતાં તું તારા કદાચહુને મૂકતો નથી. શું પુત્રો કરતાં પણ ધર્મ તને વધારે ંહાલો થઈ પડ્યો છે ? આવા જોટા આગ્રહથી તે તારા કુળનો નાશ કર્યો. ‘સ્વાર્થપ્રપ્તોહિ મૂર્વતા’ સ્વાર્થથી જાદ થવું, એજ મોટામાં મોટી મૂર્ખતા છે. હજી પણ જો તું માફ કયન નહિ માને, તો તારા દેવ ગુરૂ સમાન તારી ભદ્રા માતાને મારી નાખીશ અને તેના લોહી-માંસનું તારા શરીરે સિંચન કરીશ. તેથી આર્તધ્યાનમાં પડીને તું દુર્ગતિમાં પડીશ. અરે હઠીલા ! માફ વચન માની તીર્થરૂપ તારી માતાને બચાવ, નહિ તો પાછળથી તને પસ્તાવું પડશે.’ એમ દેવતાએ કહ્યું છતાં ચુલનીપિતા પોતાના ધ્યાનથી ચલિત ન થયો, એ પ્રમાણે દેવતાએ બે ત્રણ વાર કહ્યું, એટલે ચુલનીપિતા મનમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે-‘આ કોઈ અનાર્થ-નિર્દય પુરૂષ લાગે છે, તેથી એ અયોગ્ય કામ કરી નાંખશે, જે પાપીએ મારા મોટા પુત્રને મારી તેના માંસ લોહીથી મારા શરીરને લેપ કર્યો. એવી રીતે તેણે મારા ત્રણ પુત્રોને પણ મારી નાખ્યા. હવે એ દુષ્ટ દેવ ગુરૂ સમાન મારી માતાને મારશે, માટે હું તેને સત્વર પકડી લઉં, વિના કારણે પોતાની દુષ્ટતાથી તેણે એ ફર કર્મ કયું’, હવે તેવા પાપકર્મથી હું તેને બચાવી લઉં.’ એમ વિચાર કરતો

તે બેઠો હતો, તેવામાં દેવતા તેની ભદ્રામાતાને લાવીને આગળ આવ્યો અને તે તેણીને મારી નાખવાની તૈયારી કરતો હતો, એવામાં ચુલનીપિતા તેને પકડવા માટે દોડ્યો. એટલે દેવતા ચપલાના ચમકારની જેમ તરતજ આકાશમાં ઉડી ગયો. ચુલનીપિતા કોલાહલ કરતો તેની પાછળ પાછળ દોડ્યો, તેનો એ કોલાહલ સાંભળતાં ભદ્રામાતા ઘરમાંથી ત્યાં તેની પાસે આવી અને પૂછવા લાગી કે- ‘ અરે પુત્ર ! તું આટલો બધો કોલાહલ કેમ કરે છે ? શું તારા મનમાં કોઈ જાતનો મોહ જાગ્યો છે ? અથવા તને ચિત્તભ્રમ થયો છે ? આમ વિના કારણે બકબકાટ કેમ કરે છે ? ’ માતાના એ વચન સાંભળી ચુલનીપિતા આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયો. તેણે પોતાની માતાની આગળ બધો વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો. તે સાંભળી માતાએ તેને ધીરજ આપતાં કહ્યું કે- ‘ હે વત્સ ! કોઈ દેવ, દાનવ, રાક્ષસ કે ભૂત તને ઉપસર્ગ કરવા આવ્યો હશે. તારા ચારે પુત્રો અહીં ઘરમાં સુખે સૂતા છે. એ જરૂર કોઈ દેવતાનો ઉપસર્ગજ લાગે છે. હે પુત્ર ! તેં વ્રત અને પાપધ ભાંગ્યા. માટે શુરૂ પાસે જઈને તેની આલોચના કર. કેટલાક મિથ્યાત્વી દેવતાઓ ઇર્ષ્યા કે કૌતુકથી ધર્મી જનોને આમ સતાવવા આવે છે અને તેથી તારા જેવા છેવટે ધીરજ ખોઈને વખત આવ્યે પોતાના ધર્મથી ચુકે છે. વત્સ ! ધર્મમાં આવા અનેક વિઘ્નો આવી પડે છે, તેજ ધર્મી જનોની કસોટી કે પરીક્ષા છે. મેરૂ પર્વત કદાચ

પવનથી ડગડગાયમાન થાય, સમુદ્રો પોતાની મર્યાદા મૂકીદે અને સૂર્ય કદાચ પાશ્વમ દિશામાં ઉગે છતાં દૈવધર્મી શ્રાવકો પોતાના વ્રતમાં અચલ રહે છે.

માતાના આવાં વચનથી ચુલનીપિતા બરાબર સાવધાન થઈ ગયો. તે પોતાના અંતરમાં પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો. હવે બીજી વાર તેમ ન થાય તેને માટે તેણે પોતાના મનને વધારે દૃઢ કર્યું. પછી શુર પાસે જઈ આલોચના લઈને તેણે તપ આદર્યું. આજુબ શ્રાવકની જેમ તેણે અગીયાર પડિમા બરાબર વહન કરી છેવટે સંલેખના કરી, સર્વ જીવોને ખમાવી અને શન પૂર્વક શુભધ્યાનથી મરણ પામીને ચુલનીપિતા સૌધર્મ દેવલોકમાં અરુણપ્રભ નામના વિમાનમાં ચાર પદ્યોપમના આયુધવાળો દેવતા થયો.

એકદા ગૌતમ સ્વામીએ શ્રીવર્ધમાન સ્વામીને પૂછ્યું કે—“હે ભગવાન ! ચુલનીપિતા દેવલોકથી ચવીને કઈ ગતિ પામશે. ! ” ત્યારે ભગવંત બોલ્યા—“હે ગૌતમ ! એ ચુલનીપિતા શ્રાવકનો આત્મા પ્રથમ દેવલોકથી ચવી મહા-વિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્તમ કુળ પામી ચારિત્ર શ્રદ્ધા કરીને પંચમ ગતિને પામશે.

ઈતિ ચુલનીપિતા શ્રાવક ચરિત્ર.

સૂરાદેવ શ્રાવક.

જંબુદ્વીપમાં આ ભરતભૂમિના આભૂષણ સમાન વારા-
ણસી નામે નગરી છે, ત્યાં જિતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો
હતો. શત્રુઓ પર જીત મેળવીને તેણે પોતાના નામને સા-
ર્થક કર્યું હતું. પ્રજાને ન્યાય આપવામાં તે રામચંદ્ર સમાન
ન્યાયી હતો. તેના પ્રખર પ્રતાપથી પ્રજામાંથી અનીતિ નાશ
પામી હતી. તે નગરીમાં સૂરાદેવ નામનો શેઠ વસતો હતો.
તે બહુ ધનવાંત અને ધર્મિષ્ઠ હતો. દાનથી તેણે અસાધારણ
ખ્યાતિ મેળવી હતી. કહ્યું છે કે—

બુદ્ધે: ફલં તત્ત્વવિચારણં ચ, દેહસ્ય સારં વ્રતધારણં ચ ।

અર્થસ્ય સારં કિલ પાત્રદાનં, વાચ: ફલં પ્રીતિકરં નરાણામ્ ॥૧॥

અર્થ:—તત્ત્વનું ચિંતન કરવું તે બુદ્ધિનું ફલ છે, વ્રત
ધારણ કરવું તે દેહનું ફલ છે, સુપાત્રને દાન આપવું તે
ધનનું ફલ છે અને માણસોમાં પ્રીતિ ઉપજાવવી તે મધુર
વાણીનું ફલ છે.

આ ચારે ગુણો સૂરાદેવ શેઠમાં હતા અને તેથી પ્રભુ-
વર્ગમાં તે બહુ પ્રિય થઈ પડ્યો હતો. સંપત્તિને લઈને તે
રાજમાન્ય થયો હતો. સૂરાદેવને ધેન્ના નામે સ્ત્રી હતી, તે
કનકના બાહ્ય ભૂષણો કરતાં સદ્ગુણ-અલંકારથી વધારે શોભતી
હતી. પતિભાક્તમાં તે અત્યંત પ્રીતિ રાખતી હતી, સાધર્મિ-
ભક્તિ, દીનેની સેવા-અરદાસ્ત વિગેરે કરવામાં પણ તેણીને
ઉત્સાહ પ્રતિદિન અધિક અધિક વધતો જતો હતો, સૂરાદેવ
શેઠે છ કરોડ સોનામહોર વેપારમાં જોડી હતી અને છ કરોડ
પૃથ્વીમાં નિધાનરૂપે રાખી હતી. તેના ઘરે છ ગોકુલ હતાં,
એ રીતે સમૃદ્ધિમાં સુખ ભોગવતો તે કાલ નિર્ગમન
કરતો હતો.

એકદા નગરીની બહાર કુષ્ઠક ચૈત્યમાં શ્રી મહાવીર
સ્વામી પૃથ્વીને પાવન કરતા પધાર્યા. દેવતાઓએ ત્યાં સમ-
વસરણુ રચ્યું. એવામાં સૂરાદેવને પ્રભુના આગમનના સમા-
ચાર મળતાં તે અત્યંત હર્ષિત થઈને ત્યાં પ્રભુને વંદન કરવા
આવ્યો. ત્રણ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક ભગવંતને વંદન કરી, તે બાર
પર્ષદામાં ઉચિતાસને બેઠો. તે વખતે શ્રી વર્ધમાન સ્વામીએ
ધર્મદેશના આપતાં જણાવ્યું કે:—

“હે ભવ્યજનો ! જીધાતુર માણસ જેમ રસવતીને માટે
પ્રયત્ન કરે, દરિદ્રાવસ્થામાં દબાઈ ગયેલ માણસ જેમ ધન
મેળવવા મથન કરે, ભક્ત જન જેમ ભગવંતની ભક્તિ કરવા
ઉત્સુક હોય અને સંસારી જેમ સંસારના ભોગ વૈભવમાં પો-

તાને સુખી સમજી લે, તેમ સુમુક્ષુ જનો સુખની આશાથી એક ધર્મનો જ આશ્રય કરે છે. અપાર મહાસાગર તોફાનથી ચક્રડોળે ચઢેલ નાવને જેમ કોઈ બેટ મળી જવાથી તે બચવા પામે, તેમ આ અનાદિ અનંત સંસારમાં ભટકતા જીવને ધર્મનું શરણ મળવાથી તે ઉદ્ધાર પામે છે. હે ભવ્યાત્માઓ ! સંસારમાં જીવ જન્મ-મરણ કયા કારણને લઇને કરે છે, તે કારણો દૂર થયા વિના તેવાં દુઃખો કેમ ટળી શકે ? વિષય, કષાય, પ્રમાદ વિગેરે ખાસ કારણો જીવને બ્રમણ કરાવે છે, વિષયાદિને વશ થયેલ જીવ, સાંસારિક કાર્યમાં ઉજમાળ થાય છે, તેનાથી સાક્ષાત્ અનેક અનર્થો નીપજ્યા છતાં તે નિવૃત્ત થતો નથી, પણ પુનઃ પુનઃ તે કારણોને સેવ્યા કરે છે. ઇંદ્રિયોના વિષયોથી તે સુખ મેળવવા જાય છે, પણ તે ક્ષણિક સુખથી તેને તૃપ્તિ થતી નથી, છતાં નવા નવા વિષયની તેને આહુના થયા કરે છે, જીવાયોનિમાં બ્રમણ કરતાં જીવે જે દેહ ધારણ કરીને તજ દીધા, તેનો જે હિસાબ કરીએ, તો તેના અનંત ભાગના દેહથી પણ ત્રણે ભુવન ભરાઈ જાય. નખ, દાંત, માંસ, કેશ અને હાડકાંનો હિસાબ કરીએ તો મેરૂ પર્વત સમાન અનંત ઢગલા થાય, તો પણ પાર ન આવે. આ જીવે જે જે આહાર આરોગ્યા, તેનો હિસાબ કરીએ તો હિમવંત, મલય અને મેરૂગિરિ તથા અસંખ્ય દ્વીપ સમુદ્રથી પણ અધિક પ્રમાણવાળા ઢગ થાય. તૃષાતુર થઈને જીવે જે જળપાન કર્યાં, તેની ગણના કરીએ, તો તે સર્વ જળ નદી, કુવા, તળાવ અને સમુદ્રમાં પણ ન સમાય એટલું થાય. બાળપણમાં

જે સ્તનપાન કર્યાં, તેની ગણતરી કરવા જતાં તે બધા સમુદ્ર કરતાં વધી જાય. જીવિત સંધ્યાના રંગ સમાન ક્ષણિક છે, જગતરંગ જેવું અથવા તો ડાભના અગ્રભાગે રહેલા જળખિંડુ સમાન અસ્થિર છે, ચૌવન તે નદીના વેગ જેવું ચપળ છે, એમ સાક્ષાત્ જોયા છતાં પાપકર્મમાં પ્રવૃત્ત અને રક્ત થયેલો જીવ ચેતતો નથી ! અને પોતાના હાથે પોતાનું અહિત આચરે છે. સ્ત્રીના જઘનાદિક અશુચિ સ્નાનથી સુસ જન દુગંછા પામે છે, જ્યારે તેવાં અશુચિ સ્થાનની કામી જનો અભિલાષા કરે છે. મોહમૂઢ જનોની આ સાક્ષાત્ પ્રતિકૂળ પ્રવૃત્તિ છે, સર્વ દુઃખને પેદા કરનાર અને મહા દુઃખદાયિ એવા પરસ્ત્રી ગમનાદિ અનેક દોષોને ઉપજાવનાર એક કામરૂપ ગ્રહજ છે. એ દુષ્ટ કામ-ગ્રહથી જગતમાત્ર પરાભવ પામ્યું છે. જે કામાંધ જની વિષય સેવે છે, તે તૃપ્તિ પામતો નથી. શરીરખળને શુભાવે છે, વીર્યહીન થાય છે, અંતરમાં ઉદ્વેગ પામે છે, તેમ સ્વઅછંદ આચરણથી ક્ષયરોગ, પ્રમેહ અને ચાંદી વિગેરે અનેક રોગો તેને ઘેરી લે છે. જેમ ખાજરોગથી પીડાયેલ માણસ ખાજને ખણતાં થતા દુઃખને સુખ માની લે છે, તેમ મોહમૂઢ મનુષ્યો કામલોગમાં થતી વિડંબનાને સુખ માને છે, કામાંધ જીવ વિષય સુખનેજ સારભૂત માને છે. જ્ઞાની અને વિવેકી મહાત્માઓ વિષયને હલાહલ ઝેર સમજે છે, વિષયરૂપ ઉગ્રઝેરનું પાન કરનાર પ્રાણી, તેના ભયંકર પરિણામથી અનંત દુઃખને પામે છે, અને મહા માઠા પરિણામથી મરણ પામીને તે દુર્ગતિમાં જઈને પડે છે.

એ પ્રમાણે પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિકારથી અથવા હિંસા-
દિયુક્ત મલીન પરિણામથી જીવ ક્ષણે ક્ષણે કર્મમળનો સં-
ચય કરે છે અને તેથી ચાર ગતિરૂપ સંસારચક્રમાં તે વારં-
વાર પરિભ્રમણ કરે છે, મનગમતાં સુખ ઇચ્છા મુજબ જાંદગી
પર્યાંત લોગવ્યા છતાં જીવને સંતોષ વળતો નથી, પણ ઉ-
લટી તૃષ્ણાની વૃદ્ધિ થતી જાય છે. જેમ સ્વપ્નાવસ્થામાં અનુ-
ભવેલું જાત્રાત્ર અવસ્થામાં કંઈ જણાતું નથી, તેમ અતીત
કાળમાં લોગવેલું સુખ પણ સ્વપ્નવત્ થઈ જાય છે. એમ
સમજી સર્વ વિષયસુખને તુચ્છ, કલ્પિત અને ક્ષણિક સમજી,
મનમાં વૈરાગ્ય લાવીને આત્મદમન કરવું ઉચિત છે. કોઈ નિ-
ર્ધન માણસ કદાચિત્ દૈવયોગે રત્નાદિકનું નિધાન પામ્યા
છતાં જો પ્રમાદથી તેનું આરાધન ન કરે, તો તેનાથી તે બ્રહ્મ
થાય છે, તેમ આત્મજ્ઞદિને ઇચ્છતો મનુષ્ય જો કાયરતા આ-
ણીને ધર્મકરણી ન સાધે અથવા તજી દે, તો તે આત્મહિતને
સાધી શકે નહિ. હે ભવ્યો ! લાખો ગમે ભવમાં દુર્લભ અને
જન્મ, જરા, મરણ નિવારક જિનવચનમાં આદર કરો. વિષય,
કષાય અને વિક્ષાદિક પ્રમાદાચરણનો તમે ત્યાગ કરો. જો
જિનવચનમાં શ્રદ્ધા ન આવે અને શ્રદ્ધા આવ્યા છતાં વૈરાગ્ય
ન જાગે, પણ વિષય સુખમાં રતિ પડે, તો રાગ દ્વેષની પ્રબ-
લતા સમજવી. સમ્યગ્ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રનો નાશ
કરનાર અને મહા દુઃખદાયક એવા રાગદ્વેષનો યુદ્ધિમાન
જનોએ ત્યાગ કરવો. કોપાયમાન થયેલ ગમે તેવો કદો શત્રુ
નુકશાન ન કરી શકે, તેટલું નુકશાન રાગદ્વેષને ન દબાવવાથી

થાય છે. એ રાગદ્વેષાદિકના સેવનથી સદ્ગુણોનો નાશ થાય છે, અને પરલોકમાં અનેક પ્રકારની આપદાઓ ઉભી થાય છે. અહો ! એ અનર્થકારી રાગદ્વેષ ન હોત, તો હ.ખ કોણ પામત ? સુખથી ચકિત કોણ થાત ? અને અક્ષય અવ્યાબાધ મોક્ષ સુખથી બેનશીખ કોણ રહેત ? માટે સાચા સુખમાં અંતરાય કરનાર એ રાગદ્વેષ જ છે. જે જીવો જિનવચનને રૂચિપૂર્વક સાંભળતા નથી; તેમજ સાંભળીને પ્રમાદ કરે છે, તેઓ ઘણા કાળ સંસારમાં જામણુ કરે છે. મિથ્યાદૃષ્ટિ જનોને અનેકવાર ધર્મોપદેશમાં મેર્યા છતાં કદાચ તેઓ ધર્મોપદેશ સાંભળે છે, પણ પૂર્વ નિકાચિત કર્મબંધના કારણથી તેઓ વિવેક પૂર્વક ધર્મસાધન કરી શકતા નથી.

માટે હિંસાદિક પાંચ આશ્રવનો ત્યાગ કરો અને અહિંસાદિક પાંચ સંવરનો સ્વીકાર કરી પાંચ ઈન્દ્રિયોના વિષયોનો જય કરો કે જેથી આત્મગુણો પ્રગટ થાય અને અનાદિકાલથી વારંવાર સત્ત્વનાર જન્મ, જરા અને મરણની જાળ તૂટે. શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ આચરણ કરતાં જીવ અતિ ચીકણાં કર્મ બાંધે છે અને સંસાર જામણુને વધારે છે; જિનધર્મના શરણથી જીવ સંસાર સાગર સત્ત્વર તરી જાય છે. જિનધર્મના સેવનથી સ્વર્ગ અને મોક્ષ સુલભ થાય છે, તેમજ પગલે પગલે અતુલ સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. તેમાં પણ સમ્યક્ત્વ મૂળ છે. સમકિત વિના ધર્મ કરણી સંપૂર્ણ ફલદાયક નીવડતી નથી. કહ્યું છે કે—

“ સન્વાદં જિણેસરમાસિયાદં વયણાદં નન્નહા હંતિ ।

इय बुद्धि जस्स मणे, सम्मत्तं निच्चलं तस्स ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—જિનેશ્વરના વચનો અન્યથા કદાપિ ન હોય, એવી બુદ્ધિ જે ધારણ કરે છે તેને સમ્યક્ત્વ અવશ્ય હોય છે. એ સમકિતની વાસના આવ્યા પછી સંસારની હ્રદ બંધાઈ જાય છે. કહ્યું છે કે—

“ અંતો મુહુત્તમિત્તંપિ ફાસિયં હુઝ્ન જેહિ સમ્મતં ।

તેસિં અવઢ્ઠેપુગલ—પરિયટો ચેવ સંસારો ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—અંતર્મુહૂર્ત પણ જેમણે સમ્યક્ત્વને સ્પર્શ કરેલ હોય અર્થાત્ એવી ભાવનાથી વાસિત થયેલ હોય, તેમને અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્ત સુધી સંસાર ભ્રમણ બાકી રહે છે. આ ઉત્કૃષ્ટથી સમજવું, પણ જઘન્યથી તો તદ્ભવે, ત્રીજે ભવે કે આઠમે ભવે મુકિતપદને પામે છે.

એ રીતે હે ભવ્યો ! તમે સમ્યક્ત્વ પૂર્વક ધર્મ માર્ગને સેવો કે જેથી નિર્વૃત્તિપદ પામે. ”

એ પ્રમાણે ભગવંતના મુખથી સુધા સમાન મધુર વાણી સાંભળતાં વૈરાગ્ય પામેલ સૂરાદેવ શેઠે ભાવથી શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. પછી ધર્મ સંબંધી ભગવંતને કેટલાક પ્રશ્નો પૂછી પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનતો તે પ્રભુને વંદન કરીને પોતાને ઘેર આવ્યો, અને ઉત્તમ પ્રકારે જિનધર્મનું આરાધન કરવા લાગ્યો. એ રીતે ધર્મધ્યાન કરતાં તેણે ચૌદ વર્ષ વ્યતીત કર્યાં.

એક દિવસે અર્ધ રાત્રે સૂરાદેવ શ્રાવક ધર્મધ્યાનમાં

એકો હતો, એવામાં કોઈ દુષ્ટ દેવતાએ પ્રકટ થઈને કહ્યું કે—“ હે સૂરાદેવ ! તું સ્વર્ગ અને મોક્ષની ઈચ્છાથી પૌષ-ધાદિક વ્રત કરે છે, પણ અરે ! મૂર્ખના શિરદાર ! તેવો ખોટો ઢોંગ કરવાથી તારું કાંઈ વળવાતું નથી. જો તું પોતાનું સાક્ષાત્ હિત ચાહતો હોય, તો એ તારા વ્રતાદિકને તથા દે. જો આ માંસ કંઈ નહિ માને, તો હું તારા મોટા પુત્રને મારી તેના માંસના પાંચ શૂળ કરીને તેલની કડાઈમાં પકવીશ અને પછી તારા શરીરે તે માંસ અને લોહીનો લેપ કરીશ. આવું નજરે જોવાથી તને આર્ત્તધ્યાન થશે અને તેથી મરણ પામીને તું દુર્ગતિનો આધકારી થઈશ. જ્યાં સુધી પોતાનો સ્વાર્થ સધાય, ત્યાંસુધી કદાચ કદાચહ કરવો પણ પાલવે; પરંતુ જ્યારે પોતાના સ્વાર્થની હાનિ થતી હોય તેવે વખતે ખોટો આચર્ય પકડી રાખવો, તે તો દેખીતી મૂર્ખતાજ છે. ”

એ પ્રમાણે દેવતાએ બે ત્રણ વાર કહ્યા છતાં સૂરાદેવ પોતાના ધર્મધ્યાનથી ચલાયમાન થયો નહિ. એટલે દેવતા વધારે કોપાયમાન થઈને તેના મોટા પુત્રને તેની નજર આગળ મારી તેના માંસને પકવીને તેણે સૂરાદેવના શરીરે તે માંસ અને લોહીથી લેપ કર્યો. છતાં તે ધ્યાનથી જરાપણ ચળ્યો નહિ, ત્યારે દેવતાએ તેના બીજા ત્રણ પુત્રોને તેજ પ્રમાણે અનુક્રમે મારીને તેના લોહી અને માંસથી સૂરાદેવના શરીરે લેપ કર્યો. છતાં પણ તે પોતાના ધર્મધ્યાનમાં અડગ

રહ્યો. એટલે દેવતાએ અકળાઈને તેને ફરીથી કહ્યું-‘ અરે સૂરાદેવ ! ધર્મ કરતાં તું તારા ચારે પુત્રોને ખોઈ બેઠો. ધર્મનું તને સાક્ષાત્ ક્ષણ મળી ગયું, છતાં તું તારી હઠને હજી મૂકતો નથી, તારો એવો તે કેવો ધર્મ છે કે પુત્રોની પણ તને દયા ન આવી ? અરે ! દયાનો દાવો કરનાર કપટી શ્રાવક ! હવે તારા એ કપટ-કારોળારને ઝટપટ દબાવી દે, નહીંતો હવે તારા શરીરમાં કાસ, શ્વાસ, ભગંદર, તાવ, દાહ, કુક્ષિશૂળ, હ્રસ, અજીર્ણ, દષ્ટિશૂળ, પુષ્ટશૂળ, અરૂચિ વિગેરે સોળ રોગ પ્રગટ કરીશ, જેની પીડાથી તું નારકીના જીવ કરતાં પણ વધારે દુઃખી થઈશ. ’

એ પ્રમાણે દેવતાએ બે ત્રણ વાર કદા છતાં સૂરાદેવ શ્રાવક જરાપણુ ભય કે ક્ષોભ ન પામ્યો. તે પોતાના અંતરમાં વિચારવા લાગ્યો કે-‘ આ કોઈ દુષ્ટ માણસ દેખાય છે. એણે મારી નજર સમક્ષ મારા ચારે પુત્રોને મારી નાખ્યા તેમજ તેમના માંસ અને લોહીવતી મારા શરીરે લેપ કર્યો. એટલું કરતાં પણ એ દુષ્ટ હજી સંતોષ પામ્યો નથી, તેથી હવે મારા શરીરમાં સોળ રોગ મૂકવાનું એ કહે છે. માટે ચાલ, હું તેને પ્રથમથીજ પકડી લઉં. ’

એમ ધારીને સૂરાદેવ શ્રાવક જેટલામાં તેને પકડવાને ઉભો થયો, તેવામાં તે દેવતા વીજળીના ચમકારની જેમ તરત આકાશમાં ઉડી ગયો. એટલે સૂરાદેવ ઘરની બહાર આવીને કોલાહલ કરવા લાગ્યો. તે સાંભળી તેની સ્ત્રી ધન

ઘરની બહાર આવી અને પોતાના પતિને કહેવા લાગી કે-
 ‘હે આર્ય પુત્ર ! તમે આમ કોલાહલ કેમ કરી રહ્યા છો ?
 શું ધર્મધ્યાન કરતાં તમને કાંઈ વિદ્ય ઉપસ્થિત થયું ? કે
 તમારા શરીરે કંઈ બાધા થઈ આવી ? આવું તમે ધર્મ
 સાધતાં કોઈવાર કયું નથી અને આજ અચાનક તમને શો
 ભય ઉત્પન્ન થયો ?’ ત્યારે સૂરાદેવે વીતેલ વાત બધી ધત્તાને
 કહી સંભળાવી. એટલે ધત્તા આશ્ચર્ય પામતી બોલી-“ હે
 સ્વામિન્ ! તે આપણા ચારે પુત્રો તો પોતાના ઠેકાણે સૂતા
 છે. અને વળી તમારા શરીરમાં પણ કોઈ રોગ દાખલ કરી
 શકે તેમ નથી. આ તો કોઈ દેવતાએ છળ કરીને તમને
 ઉપસર્ગ કર્યો લાગે છે. એવા છિદ્રાન્વેષી દેવો ઘણીવાર
 આવીને ધર્મસાધક જનોને વિદ્ય પમાડે છે. માટે હવે ફરી
 આલોચના લઈ, પ્રતિક્રમીને મિથ્યાદુષ્ટ આપો.”

પોતાની સ્ત્રીના કહેવા પ્રમાણે સૂરાદેવ શ્રાવકે શરૂપાસે
 આલોચના લીધી. પછી શુદ્ધ થઈ જિનધર્મનું ઉત્તમ પ્રકારે
 આરાધના કરી, અગીયાર પડિમા વહન કરી વીશવર્ધ સુધી
 જિનધર્મ પાળી, સર્વ જીવોને ખમાવી, છેવટે એક માસના
 અનશનથી પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરતાં સૂરાદેવ શ્રાવક
 સ્મરણ પામીને પહેલા સૌધર્મ દેવલોકને વિષે અરૂણાલ
 નામના વિમાનમાં ચાર પદ્યોપમના આયુધ વાજો તે
 દેવતા થયો.

હવે એકદા ગૌતમસ્વામીએ શ્રી વર્દમાન સ્વામીને

પૂછ્યું કે—‘ હે ભગવાન ! સૂરાદેવ શ્રાવક દેવલોકથી ચવીને કઈ ગતિ પામશે ? ’ ત્યારે ભગવંતે જોડ્યા—‘ હે ગૌતમ ! તે સૂરાદેવ શ્રાવકનો આત્મા ત્યાંથી ચવીને મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્તમ કુળને વિષે જન્મ લઈ, ચારિત્ર અંગીકાર કરીને સિદ્ધિપદને પામશે. ’

ઘટિ: સૂરાદેવ શ્રાવક ચરિત્ર.

પ્રથમથી ગ્રાહક થઈ નામ નોંધાવો.

શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર—સચિત્ર. પૃષ્ઠ સંખ્યા ૩૦૦. આધુનિક સમયને અનુસરી વિદ્વાનની કસાયલી કલમથી લખાયેલાં આ ચરિત્રથી વાંચકવર્ગને અપૂર્વ આનંદ સાથે ધર્મ—જીવન મળશે. સવિસ્તર વર્ણન અને સચિત્ર આ ગ્રંથ દરેક જોને વાંચવા જેવો છે. કિંમત રૂ. ૨-૦-૦ પ્રથમથી ગ્રાહક થનારને રૂ. ૧-૮-૦ માં મળશે.

લખો:—સલોત અમૃતલાલ અમરચંદ—પાલીતાણા.

ચુદ્ધિગશતકશ્રાવક.

ભરતક્ષેત્રના લબ્ધ ભૂષણરૂપ આલંભિક નામની નગરી છે. ત્યાં સર્વ પ્રતિપક્ષીઓનો વિજય કરી પોતાના નામને ચરિતાર્થ કરનાર એવો જિતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, એ નગરીની પાસે નંદનવન સમાન મનોહર શંખ નામનું એક ઉદ્યાન હતું. વળી એ નગરીમાં ચુદ્ધિગશતક નામે એક ધનવાન શેઠ રહેતો હતો. તેને બહુલા નામની સ્ત્રી હતી. બહુલા પતિભક્તિ પરાયણ અને ધર્મકર્મમાં કુશળ હતી. ચુદ્ધિગશતક શેઠે પોતાનું ધન છ કરોડ વ્યાજમાં, છ કરોડ નિધાનમાં અને છ કરોડ વેપારમાં રોકેલ હતું. તેના ઘરે ગાયોના છ ગોકુળ હતાં, કામદેવ શ્રાવક સમાન તે સમૃદ્ધિવાળો હતો. ધન અને ધર્મનિષ્ઠાથી તે રાજાને માનનીય થઈ પડ્યો હતો.

એક દિવસે શ્રી વર્ધમાન સ્વામી શંખવન ઉદ્યાનમાં સમોસર્થા, એટલે દેવતાઓએ ત્યાં સમવસરણુ રમ્યું. આ

સમાચાર ચુલ્લગશતક શેઠના સાંભળવામાં આવતાં તે તરતજ કુટુંબ સહિત, ભગવંતને વંદન કરવા આવ્યો. પ્રભુને વંદન કરીને તે યોગ્ય સ્થાને બેઠો. ત્યારે ભગવંતે બાર પર્ષદા સમક્ષ આ પ્રમાણે ધર્મોપદેશ આપવો શરૂ કર્યો કે—

“હે ભવ્યાત્માઓ ! સંસારરૂપ મોટા કેદખાનામાંથી બહાર નીકળવાનો એટલો મુક્ત થવાનો મનુષ્ય દેહરૂપ એકજ દરવાજો છે. એ દરવાજો હાથમાં આવતાં જે પ્રાણી બહાર નીકળી જાય છે, તે એ ભયંકર કેદખાનાના દુઃખોથી મુક્ત થાય છે, પરંતુ એ દ્વાર પ્રાપ્ત થતાં પણ જેઓ મોહાંધ બનીને સમજતા નથી, તેઓ વારંવાર એ કેદખાનાની તાડના તર્જનાને સહન કરે છે. આ સંબંધમાં એક દૃષ્ટાંત છે કે—

એક જન્માંધ લિલ્લુક કોમ્પ ચોરાશી ચૌટાના નગરમાં જન્મ ચડ્યો. તે નગરનો બહાર નીકળવાનો એકજ દરવાજો હતો. નગરમાં ભમતાં તે વારંવાર કેબાં ખાતો અને અથડાતો હતો. આથી તે બહુજ કંટાળી ગયો હતો. રસ્તામાં જે મળે તેને તે બહાર નીકળવાનો માર્ગ પૂછતો હતો. ઘણા લોકો તેની મજકરી કરતા અને આડો રસ્તો બતાવીને સતાવતા હતા. આથી તે અત્યંત કંટાળી ગયો હતો. એવામાં તેને એક સજ્જન પુરૂષ મળ્યો. તે તેનો હાથ પકડી તેને નગરના કિલ્લા સુધી લઈ ગયો. ત્યાં કિલ્લો બતાવીને તેણે કહ્યું—‘હે ભદ્ર ! આ કિલ્લાને હાથ અડાડીને ચાલ્યો જજે, જ્યાં દરવાજો આવશે, ત્યાં હાથ છુટી જશે, એટલે ત્યાં થઈને તું બહાર

નીકળી જશે.’ આ સજ્જન પુરૂષની શિખામણુ માન્ય રાખીને ભિક્ષુકે તેનો આભાર માન્યો. પછી કિલ્લાને હાથ ઝડાડીને તે ચાલ્યો. એમ કરતાં જ્યારે દરવાજો પાસે આવ્યો, ત્યારે તેને ખંજવાળ આવી, તેથી ઉભા ન રહેતાં હાથથી ખંજવાળતો ખંજવાળતો આગળ ચાલ્યો. એટલે દરવાજો પાછળ રહી ગયો. કિલ્લો એટલો બધો મોટો હતો કે વરસોના વરસો સુધી ચાલ્યા કરે, તોજ પાછો તે દરવાજો આવે. આમ તે જન્માંધ ભિક્ષુક ચાલ્યાજ કરતો, પણ જ્યારે દરવાજા પાસે આવે ત્યારે તેને ખંજવાળ થતી અને તેથી તે દરવાજો પાછળ રહી જતો ! આમ અનેક વાર કરતાં તે અંતે થાક્યો, એવામાં એક પરોપકારી સજ્જન તેનો હાથ પકડીને દરવાજો ખતાવ્યો એટલે તે બિચારો ભિક્ષુક, પેલા નગરની વિડંબનાથી મુક્ત થયો.

હે ભવ્ય જનો ! આ દૃષ્ટાંતનો ઉપનય એવો છે કે—જે જન્માંધ ભિક્ષુક તે અજ્ઞાની જીવ સમજવો. ચોરાશી ચોટાવાળું નગર તે આ સંસાર સમજવો. તેમાં આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ, જન્મ, જરા, મરણ વિગેરે અનેક વિડંબનાઓ છે. દરવાજો તે માનવસવ સમજવો. એ સંસારથી મુક્ત થવાનો દરવાજો છે. પણ જ્યારે જીવ મનુષ્યસવ પામે છે, ત્યારે ધન, યૌવન, સ્ત્રી, પુત્ર વિગેરે વિગેરે વિષયની તેને લાલસા જાત્રત થાય છે અને તેમાં ફસાતાં જન્મચાલ્યો જાય, એજ ખંજવાળ સમાન છે. કુશુર વિગેરે અજ્ઞ જનો તેને કુમાર્ગ ખતાવે છે,

કોઈક મંથસ્થ તેને માર્ગ બતાવે છે, અને સદ્ગુરૂ પોતે તો તેને સાથે રહીને પાર ઉતારે છે. એવી રીતે અનાદિકાલથી ભવબ્રમણ કરતાં જીવ દુઃખમુક્ત થઈ શકતો નથી. વિષયની વાસના તેને સંસાર તરફ ઘસડી જાય છે, તે અનાદિકાલની લાગેલી છે અને તેને વારંવાર પોષણ મળે છે, તેથી તેની પ્રબળતા વધતી જાય છે, એટલે કરોળીયાની જેમ પોતે પોતાથી બંધાતો જાય છે. તેમ કરતાં કોઈવાર જ્યારે સદ્ગુરૂનો સમાગમ થાય અને પોતાને તે બંધનમાંથી મુક્ત થવાની ઇચ્છા થાય, ત્યારે તે મુક્ત થઈ શકે છે. સુગુરૂનો યોગ મળ્યા છતાં પોતાને રૂચિ ન હોય અને પોતે પ્રયત્ન ન કરે, તો પણ તેની કાર્યસિદ્ધિ ન થાય. પોતે જો વિષય વાસનામાં લુબ્ધ હોય, તો સુગુરૂનો ઉપદેશ શ્રવણ કરવાની જીવને ઇચ્છા ન થાય. કદાચ કોઈના આગ્રહથી તેમ પણ કરે, તથાપિ અંતરના ભાવ વિના તેને યોગ ન થાય. વળી પોતે સમજતો હોય છતાં વિષયના વેગથી પોતે નિવૃત્ત ન થઈ શકે. દેખાદેખીથી જીવ બાહ્યાચારને લગતી અનેક ચેષ્ટાઓ કરે છે, અનેકવાર શ્રાવકપણું ધારણ કરે છે, અનેકવાર દીક્ષા લઈ સાધુનો વેષ ધારણ કરી બતાવે છે, કોઈવાર કીર્તિની કામનાથી લાખોની સખાવતો કરવા સજ્જ થાય છે, કોઈવાર મોટાઈના માનની ખાતર લાખો રૂા. ની લક્ષ્મી ખરચીને મંદિરો બંધાવે અને સંઘ કહાડે છે. કોઈવાર દાનશાળાઓ કે ધર્મશાળાઓ બંધાવી તેના પર પોતાના નામાંકિત શિલા-

લેખો જડાવે છે। કોઇવાર છાની રીતે અનેક પાપકર્મો આચરીને જાહેર પ્રજામાં પોતાની પવિત્રતા અને સત્યતા બતાવવાનો ડાળ કરે છે. આમ અનેક રીતે નામનાની ખાતર દાનાદિ ધર્મ કરતાં પણ જીવ અધિક ફળ પામી શકતો નથી. અંતરમાં ઇયાની લાગણી પ્રગટ્યાવિના પૂર્ણ પુણ્યને તે મેળવી શકતો નથી.

કેટલાક હજીઆ કર્મી જીવો સનતકુમાર ચક્રવર્તીની જેમ અદ્ય ઉપદેશથી પણ પ્રતિબોધ પામે છે. શરીરમાં તત્કાળ મહારોગ ઉત્પન્ન થતાં તે પ્રતિબોધ પામ્યો હતો. સંસારને દુઃખરૂપ માનવાથી વૈરાગ્ય જાગે છે અને તેથી તેમાં માની લીધેલા બધા સુખો દુઃખરૂપ લાગે છે. જ્યારે તેત્રીશ સાગરોપમ પ્રમાણુ વિલાસ-વૈભવોમાં રહેનાર અનુત્તર વિમાનવાન્ની દેવોને પણ મનુષ્ય ભવમાં આવીને ગર્ભાવાસમાં અવતરવું પડે છે, ત્યારે તેવા સુખી દેવોને પણ ગર્ભાવાસના તથા મનુષ્ય ભવના અસહ્ય દુઃખ વેઠવાં પડે છે. તો પછી વિચાર કરતાં સંસારમાં શાશ્વત સુખજ ક્યાં છે ? જે સુખના અંતે દુઃખ રહેલું હોય, તે સુખજ કેમ કહેવાય ? જેનાં અંતે જન્મ મરણ કરવાં પડે, તેને સુખ કહેવુંજ યુક્ત નથી. ખરૂં સુખ તો તે કે જે અક્ષય અને અખંડ છે, એવું સુખ તો કેવળ મોક્ષ સ્થાનમાંજ રહેલું છે.

તેમ છતાં કેટલાક ભારેકર્મી જીવો બ્રહ્મહત્ત ચક્રવર્તીની જેમ અનેક ઉપદેશથી પ્રતિબોધવામાં આવે, તો પણ બોધ પામતા નથી. હાથીના કર્ણની જેમ ચપળ લક્ષ્મીના મોહથી

મૂઠ બનેલા માનવીઓ સ્વકર્મના ભારથી નરકાદિક અધોગ-
તિને પામે છે. કેટલાક હલુઆકર્મી જીવો પોતાની પાસે
ભોગની સામગ્રી છતાં તેનો ત્યાગ કરે છે અને કેટલાક ભારે-
કર્મી અછતા ભોગની પણ અભિલાષા કરે છે. ધર્મ કરવાના
અવસરે ચેતવું એજ ચતુર પુરુષનું લક્ષણ છે. કહ્યું છે કે—

“ ધર્મસ્યાવસરોઽસ્તિ પુદ્ગલપરાવર્તૈરનંતૈસ્તવા-
યાતઃ સંપ્રતિ જીવ હે પ્રસહતો દુઃસ્વાન્યનંતાન્યયમ્ ।
સ્વલ્પાહઃ પુનરેષ દુર્લભતમશ્ચાસ્મિન્ યતસ્વાર્હતો,
ધર્મં કર્તુમિમં વિના હિ નહિ તે દુઃસ્વક્ષયઃ કર્હિચિત્ ” ॥૧॥

અર્થ:—‘ હે ચેતન ! બહુ પ્રકારે અનેક દુઃખો સહન
કરતાં કરતાં અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તન કર્યા પછી અત્યારે
તને ધર્મ કરવાનો આ સુવર્ણ અવસર પ્રાપ્ત થયો છે, તે પણ
થોડા દિવસ ચાલશે અને ‘ફરી ફરીને તેવો અવસર મળવો
મહા મુશ્કેલ છે. માટે ધર્મ કરવામાં ઉદ્યમ કર. તે વિના તારા
દુઃખનો કોઈ રીતે અંત આવવાનો નથી. ’

વળી ઇન્દ્રિયજન્ય સુખ વાસ્તવિક નથી, છતાં તેને સુખ
સમજીને જીવ તેમાં ફસાય છે, તે માત્ર તેનો મતિજન્ય છે.
કહ્યું છે કે—

“ તૃષા શુષ્યત્યાસ્યે પિબન્તિ સલિલં સ્વાદુસુરભિ,
ક્ષુધાર્ત્તઃ સન્શાલીન્ કવલયન્તિ શાકાદિવલિતાન્ ।

પ્રદીપ્ત રાનાગ્નૌ સુદદતરમાશ્લિવ્યતિ વધું,
પ્રતીકારો વ્યાધેઃ સુસ્થમિતિ વિપર્યસ્યતિ જનઃ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—‘ જ્યારે તરસથી કંઠ સુકાય છે, ત્યારે સ્વા-
દિદ્દ શીતલ જળ પીને માણસ સુખ માને છે, પણ તેમાં
સુખ શું છે ? ક્ષુધાતુર થાય છે ત્યારે ભાત શાક વિગેરેથી
ધરાઈને પોતાને સુખી સમજે છે, જ્યારે રાગાગ્નિ પ્રદીપ્ત
થાય છે ત્યારે સ્ત્રીને દઢ આલિંગન કરે છે, આ બધા વ્યાધિના
પ્રતિકારને માણસો વિપરીતપણાથી સુખ સમજી બેસે છે.’
જેમ કોઈ દરિદ્ર કે ભિક્ષુકને સાડું લોજન મળે, એટલે તે
પોતાને બધા કરતાં સુખી માની લે, પણ ખીજે દિવસે તો
તેને ભીખના ટુકડા માગવાજ પડે છે. તેમ ભાવિ દુઃખનો
વિચાર ન કરતાં જીવ અજ્ઞાનતાથી વિષયાદિ સુખોમાં રાચે
છે, પણ તેનું જીવં પરિણામ તો તેને ભોગવવુંજ પડે છે.
જિનધર્મ પામ્યા છતાં ઘણીવાર પ્રમાદમાં પડીને જીવ હારી
જાય છે. કહ્યું છે કે—

“લઙ્ઘ્વાપિ ધર્મ સકલં જિનોદિતં, સુદુર્લભં પોતનિમં વિહાય ચ ।
મનઃ પિશાચ ગ્રહિલીકૃતઃ પતન્, મવાંબુધૌ નીયતિ દગ્ધ જહો જનઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ:—‘ સંસારરૂપ મહાસાગરમાં ભટકતાં મહા
મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થઈ શકે એવા જિનધર્મરૂપ વહાણને પ્રાપ્ત
કર્યા પછી જે મનુષ્ય મનરૂપ પિશાચને તાબે થઈને તે નાવને
તજી દે છે, અને સંસાર સાગરમાં ગોથાં ખાય છે, તે મૂર્ખ
માણસ લાંબો વિચાર કરતો નથી.’

એ જિનધર્મ દાન, શીલ, તપ અને ભાવ એમ ચાર પ્રકારે કહેવાય છે. એ ચાર પ્રકારથી આરાધવામાં આવેલ જિનધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષ મનોવાંछિત ફળને આપે છે. માટે હે ભવ્ય જનો ! તમે એ ચતુર્વિધ ધર્મનો આદર કરીને શાશ્વત સુખના અધિકારી થાઓ. એ ધર્મના આરાધનથી ઉત્તરોત્તર સુખ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, સંસારના સર્વ સંકટો નાશ પામે છે, પ્રાસંગિક દિવ્ય સુખો મળે છે અને તેના મુખ્ય ફળરૂપે મોક્ષનાં સુખ ઉપલબ્ધ થાય છે. ”

એ પ્રમાણે શ્રીમહાવીર સ્વામીના મુખથી ઉત્તમ ધર્મ-દેશના સાંભળી સુલ્લગ્નશતક શ્રેષ્ઠીએ આજીવન શ્રાવકની જેમ દેશ વિરતિ ધર્મ અંગીકાર કર્યો. પછી પ્રભુને નવતરવનું સ્વરૂપ પૂછી તથા ધર્મને લગતી કેટલીક બાબતોનો ખુલાસો પૂછી, ભગવંતને ભાવપૂર્વક વંદન કરીને સુલ્લગ્નશતક શ્રાવક પોતાના ઘરે ગયો. નિરતિચારપણે શ્રાવકધર્મ આરાધતાં તેણે ચૌદ વર્ષ વ્યતીત કર્યા પછી પડિમા વહન કરવાની ઇચ્છાથી તેણે પોતાના મોટા પુત્રને ઘરનો બાર સોંપી, પોતાની પૌવ-ધશાળામાં પડિમા વહનની શરૂઆત કરી. જિનભગવંતનું ૬૯ મનથી ધ્યાન ધરતાં ત્યાં શુભ ભાવનામાં પોતાનો સમય વ્યતીત કરતો હતો.

એકદા અર્ધ રાત્રે હાથમાં ચક્રમકતી ખુલ્લી તરવાર લઈ કેઈ દેવતાએ, ધ્યાનમાં બેઠેલા સુલ્લગ્નશતક પાસે આવીને કહ્યું—“ અરે મૂઠ ! આ તારા આડંબરને તણ દે, નહિ તો

તારા મોટા પુત્રને લઈ આવી, તારી સમક્ષ તેને આ તીક્ષ્ણ તરવારથી કાપી, તેના માંસના સાત શૂળો કરી, ઉકળતા તેલની કડાઈમાં પકવીને તેના માંસ અને લોહીનો તારા શરીરે લેપ કરીશ. તે બનાવ નજરે જોતાં તું શોકસાગરમાં નિમગ્ન થઈ દુઃખ્યાનથી અકાળે મરણને શરણુ થઈને દુર્ગતિ પામીશ. ’

તીક્ષ્ણ શૂળ સમાન દેવતાનાં આવાં વચન કાને સાંભળ્યા છતાં ચુલ્લગશતક કંઈ પણ ક્ષોભ કે ભય ન પામ્યો, પણ ધર્મધ્યાનમાં તે વધારે લીન થયો, તે જોઈને પેલો દેવતા કોપાયમાન થયો, અને એ રીતે જે ત્રણ વાર કહ્યા છતાં ચુલ્લગશતક ધ્યાનથી ન ડગ્યો, ત્યારે દેવતાએ આક્રંદ કરતા તેના મોટા પુત્રને તેની આગળ લાવીને મારી નાખ્યો. પછી તેના માંસના સાત શૂળો કરી તેલમાં પકાવીને ચુલ્લગશતકના શરીરપર તેના માંસ અને લોહીનો લેપ કર્યો, આવો ભયંકર બનાવ જોયા છતાં ચુલ્લગશતક શ્રાવક જરા પણ ધર્મથી ચલાયમાન નજ થયો, ત્યારે દેવતાએ એજ પ્રમાણે તેના બીજા ત્રણ પુત્રોને એક પછી એક લાવીને તેની સમક્ષ મારી નાખ્યા. અને તેમના માંસ લોહીથી ચુલ્લગશતકના શરીરપર લેપ કર્યો. આથી પણ તે ચલાયમાન ન થયો. એટલે દેવતાએ ફરીને તેને કહ્યું— ‘ અરે ! મૂર્ખ શિરોમણિ ! તારા ચારે પુત્રોની આવી ધુરી દશા નજરે જોયા છતાં તું આવો નિષ્કુર થઈને કેમ બેઠો છે ? શું કયાંઈ તેં ગિરવી મૂકી છે ? કે આમ કયા વિનાના ધર્મને બાંધી પડ્યો છે. દરેક ધર્મમાં કયા તો

પ્રથમ હોય છે. ઠીક છે હવે જો એ તારી કપટભાળને છોડી નહિ દે, તો તારા પુરા હાલ થશે. તારૂં અઢાર કોટિ દ્રવ્ય આલંબિકા નગરીમાં હું જુદે જુદે ઠેકાણે ફેંકી દઈશ. એટલે તું દરિદ્ર બનીને મહાકષ્ટ પામીશ. માટે હજી પણ મારૂં વચન કબુલ કરી લે ! ’

એ પ્રમાણે દેવતાએ બે ત્રણ વખત કહ્યું, એટલે સુલગશતક વિચાર કરવા લાગ્યો કે—‘ આ કોઈ દુષ્ટબુદ્ધિ દેવતા લાગે છે. એણે મારા ચાર પુત્રોને મારી નાખ્યા, અને હવે મારૂં અઢાર કોટિ દ્રવ્ય પણ ફેંકી દેવાનું કહે છે. એ મિશ્રાત્વને વશ થઈ વિના કારણે અનર્થ કરવા તત્પર થયો છે. માટે એ દુષ્ટને હું પકડી લઉં. ’ એમ સુલગશતક વિચાર કરતો હતો, તેવામાં પેલો દેવતા તેના ઘરમાંથી અઢાર કોટી દ્રવ્ય ત્યાં લઈ આવ્યો. એટલે સુલગશતક શ્રાવક તેને પકડવા દોડ્યો; એવામાં તે દેવતા વિદ્યુતના પ્રકાશની જેમ આકાશમાં ઉડી ગયો. ત્યારે સુલગશતક શ્રાવકે ઘરની બહાર આવીને કોલાહલ કરી મૂક્યો. તે સાંભળી તેની બહુલા સ્ત્રી બહાર આવીને કહેવા લાગી—‘ હે નાથ ! તમે આમ મોટા સાદે શા માટે કોલાહલ કરી રહ્યા છો ? અત્યારે અર્ધરાત્રે લોકો જાગી ઉઠશે, તો દળવા વિગેરેના આરંભમાં લાગશે. તમે ધર્મ ધ્યાનને મૂકીને આજે એકાએક અહીં શા કારણે બળબળાટ કરો છો ? શું તમારી ચિત્તવૃત્તિને કોઈએ ક્ષોભ પમાડ્યો છે ? કે તમારા શરીરમાં કોઈ વિકટ વ્યાધિ જાગ્યો છે ? ’

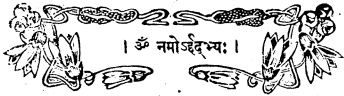
પોતાની સ્ત્રીનાં આવાં વચનો સાંભળી ચુલ્લગશતકે બધી વીતક વાત તેણીને નિવેદન કરી. એટલે સ્ત્રીએ સમજાવતાં તેને કહ્યું કે—‘હે સ્વામિન્ ! કોઈ દેવ કે દાનવ તમને ઉપસર્ગ કરવા આવ્યો હશે. તમારા પુત્રો તો ઘરમાં સુખે સૂતા છે, અને ધનને પણ કોઈ લેવા આવ્યું નથી, માટે અસ્થિર મને લગાડેલા અતિચાર માટે આલોચના કરી શુદ્ધ થાઓ.’

પછી ચુલ્લગશતક શ્રાવકે ગુરૂ મહારાજ પાસે લાગેલા અતિચારની આલોચના લીધી અને દૃઢતાથી ધર્મ સાધવા લાગ્યો. એ પ્રમાણે વિધિપૂર્વક વ્રત આરાધી છેવટે એક માસનું અનશન લઈ મરણ પામીને ચુલ્લગશતક શ્રાવક, પહેલા સૌધર્મ દેવલોકના અરૂણાલ નામના વિમાનમાં ચાર પદ્યોપમના આયુધવાળો દેવતા થયો.

એક દિવસે શ્રીગૌતમસ્વામીએ ભગવંત શ્રીવીરપ્રભુને પ્રશ્ન કર્યો કે—‘હે ભગવન્ ! ચુલ્લગશતકનો જીવ ત્યાંથી ચવીને કઈ ગતિમાં જશે ?’ ત્યારે ભગવંતે પ્રત્યુત્તર આપતાં જણાવ્યું કે—‘હે ગૌતમ ! તે શ્રાવકાત્મા પહેલા દેવલોકમાંથી ચવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ઉત્તમ કુળને વિષે ઉત્પન્ન થશે. ત્યાં જિનદેશનાથી વૈરાગ્ય પામી ચારિત્ર અંગીકાર કરી તેને નિરતિચારપણે આરાધીને તે સિદ્ધિવધૂને વરશે.

ઈતિ ચુલ્લગશતક શ્રાવકનું ચરિત્ર.

કુંડકોલિક શ્રાવક.

આ ભરતક્ષેત્રની ભવ્ય ભૂમિના ભૂપણ સમાન કાંપિ-
દ્ય નામે નગર છે. તેની નજીકમાં આઝવૃક્ષાથી સુશોભિત
નંદનવન સમાન મનમોહક એક શિલાવર્તિક નામનું ચૈત્ય
છે. તે નગરમાં શત્રુઓને સતાવનાર અને સજ્જનોને સંતુષ્ટ
કરનાર એવો જીતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે નગ-
રમાં કુંડકોલિક નામે બહુ સમૃદ્ધિવાળો શ્રાવક રહેતો હતો. તે
ન્યાયી, ઉદાર અને ધર્મચુસ્ત હતો. પોતાના સાધર્મી બંધુ-
ઓને તે અનેક રીતે આશ્રય આપતો હતો. તેને પુષા નામે
પત્ની હતી. પુષા પતિભક્તતા, સમ્યક્ત્વ વાસિત અને શુદ્ધ-
વહારમાં કુશળ હતી. શ્રાવિકાવર્ગમાં જ્ઞાનનો પ્રચાર કરવામાં
તે વારંવાર પોતાના પતિને વીનવતી હતી અને શ્રાવિકાશાળા
તથા કન્યાશાળા સ્થાપન કરાવીને તેણીએ પોતાની જ્ઞાનભ-
ક્તને સફલ કરી હતી. પોતાના ઘરની પાસે તેણે એક શ્રાવિ-

કા જીવદેશશાળા સ્થાપી હતી. તેમાં બપોરે નવરાશના વખતે શ્રાવિકાઓને એકત્ર કરીને તેણી ધર્મતત્ત્વનો બોધ આપતી હતી. આથી સંખ્યાબંધ શ્રાવિકાઓ બોધ પામીને પૂજાના મુક્ત કંઠે વખાણ કરતી હતી. પોતાની પત્નિની આ જ્ઞાનવર્ધક પ્રવૃત્તિ જોઈને કુંડકોલિક બહુજ આનંદ પામતો હતો. જ્ઞાન-ભક્તા પોતાની પત્નિથી તે પોતાને ધન્ય માનતો હતો. સુ-શિક્ષિત અને સદ્ગુણી સ્ત્રી પ્રાપ્ત થવી એ જુહસ્થનું મોટામાં મોટું ભાગ્ય છે.

આજકાલ કેટલીક શ્રાવિકાઓ ગોખણીયું જ્ઞાન મેળવીને ફેનસી કપડાં તથા ઘરેણાંના શોખમાં સપડાઈને વારં-વાર પોતાના પતિને પજવે છે, એટલુંજ નહિ પણ તેઓ ઘણીવાર રીસાઈ બેસે છે. આવી તેમની હઠથી શ્રીમતો તો તેમને રાજી રાખી શકે છે. પણ સાધારણ સ્થિતીના શ્રાવિકાને સાત પાંચ થઈ પડે છે. જ્ઞાન મેળવવાનું આવું પરિણામ ન હોય. વળી ફેશનમાં ફસાઈને નવાનવા રૂપ રંગ કરવા એ શ્રાવિકાઓનો ધર્મ નથી. પોતાના ઘરમાં શ્રીમંતાઈ હોય છતાં પોતે સાદાઈમાં રહી પોતાની અસર કે દીન શ્રાવિકા બહેનોની સંભાળ લેવી એ તેમનો મુખ્ય ધર્મ છે. પોતાના દેશમાં બનેલા સાદા વસ્ત્રોથી સજ્જ થઈ ધર્મપરાયણ રહેવું એ પ્રથમ કર્ત્તવ્ય છે. પરદેશી બારીક મલમલના વસ્ત્રોથી સાક્ષાત્ મર્યાદાનો લોપ થાય છે, પ્રકાશ કે પસીનામાં શરીરના અવયવો બધા દેખાઈ આવે અને જોનારને પણ શરમ થાય. હે શ્રાવિકા બહેનો ! આવા વેષથી તમારી કુલીનતાને શા માટે કલં-

કિત કરો છો ? તમારી શ્રીમંતાઈને સફલ કરવાનો આવા રસ્તો ? કુલીનતાનો દાવો કરનારી બહેનો ! આવા બારીક વસ્ત્રોએ તમને ધર્મબ્રહ્મ અને કર્ત્તવ્યબ્રહ્મ બનાવી છે. નથી રહી તમારામાં ધરતું કંઈ કામ કરવાની તાકાત, કે નથી તમારામાં કંઈ જાતનું દેશાભિમાન ! ! આવી તમારી અપોદશા અત્યારે સજ્જન શ્રાવકોને ખેદ ઉપજાવે છે. શૃંગારના ખેલ જોવા હોય તો તમે એક રણસુભટની જેમ સજ્જ થઈ જાઓ છો, પણ ધરતું કામ કરવું હોય તો તમારાં પેલાં વિદેશી વસ્ત્રોને ડાઘ લાગી જાય, માટે એક કામ કરનાર દાસ કે દાસી જોઈએ. આજે આ પ્રમાણે શ્રાવિકાધર્મ વગોવાય છે.

પૃષ્ઠા પોતાના કર્ત્તવ્યને બરાબર સમજતી હતી. તેણી પોતાની મર્યાદા સાચવીને ધર્મ સાધતી હતી. આથી કાંપિ-દ્યુપુરના શ્રાવિકાવર્ગને તે એક દાખલારૂપ બની હતી. શ્રાવિકા-સમુદાયમાં તે સાફ માન પામી હતી. ઉદ્વેગને અલગ કરી સાદાઈમાં તે સુખ સમજતી હતી અને અન્ય શ્રાવિકાઓને પણ તે સાદાઈનું મહત્ત્વ સમજાવતી હતી.

શ્રીમાન કુંડકોલિક શેઠે છ કરોડ લક્ષ્મી વેપારમાં, છ કરોડ વ્યાજે અને છ કરોડ નિધાનરૂપે ભૂમિમાં દાટી હતી. તેના ઘરે ગાયોના છ ગોકુળ હતાં. બીજી પણ ધન ધાન્યાદિકની સમૃદ્ધિથી તે પરિપૂર્ણ હતો. પોતાની પૃષ્ઠા સ્ત્રી સાથે સાંસારિક સુખ ભોગવતાં કુંડકોલિક પોતાનો કાળ નિર્ગમન કરતો હતો.

એક દિવસે પોતાના ગૌતમ ગણધર વિગેરે પરિવારથી પરવરેલા અને દેવતાઓને વંદનીય શ્રી મહાવીરસ્વામી, શિલાવર્ત્તક ચૈત્યને વિષે સમોસર્યા. પ્રભુનું આગમન સાંભળીને કુંડકોલિક બહુજ હર્ષથી પોતાના પરિવાર સહિત આડંબરપૂર્વક લગવંતને વંદન કરવા આવ્યો. ત્યાં ત્રણ પ્રદક્ષિણા પૂર્વક પ્રભુને વંદન કરીને તે બાર પર્ષદામાં યોગ્ય સ્થાને ગેડો. એટલે દેવ મનુષ્યોની સલા સમક્ષ લગવંતે ધર્મદેશના આપતાં જણાવ્યું કે:-

“હે ભવ્યજનો ! આયુષ્ય તે ડાલના છેડા પર રહેલ જલણિંદુ સમાન ચપલ છે, લક્ષ્મી સમુદ્રના તરંગની જેમ અસ્થિર છે, તથા સ્ત્રી, પુત્ર, વિગેરેનો સ્નેહ તે સ્વપ્નવત્ છે. તો એવી અસ્થિર વસ્તુમાં સુખ સમજીને મોહમૂઢ બની ધર્મનો અનાદર કરવો, તે સુસજ્જનોને ઉચિત નથી. આ સંસાર તે એક વિકટ વનરૂપ છે. જેમ અરણ્યમાં અનેક ઉપદ્રવો થાય, તેમ સંસારમાં જન્મ, જરા, મરણ, રોગાદિકના અનેક ઉપદ્રવો થતા સાક્ષાત્ દેખાય છે, એ ભયંકર અરણ્યમાંથી હે ભવ્યો ! જો તમારે મુક્ત થવું હોય, તો વિષયરૂપ વૃક્ષની છાયામાં બેસશો નહિ. કહ્યું છે કે—

“ભવારણ્યં મુક્તવાં यदि जिगमिषुर्मुक्तिनगरीं,

तदानीं माकार्षीर्विषय विषवृक्षेषु वसतिम् ।

यतश्छायाप्येषां प्रथयति महामोहमचिरा—

दयं जंतुर्यस्मात् पदमपि न गंतुं प्रभवति ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—હો ચેતન ! આ સંસારરૂપ મહાઅરણ્યથી મુક્ત થઈને તારે જો મોક્ષનગરમાં જવાની હચ્છા હોય, તો વિષય-રૂપ વિષવૃક્ષો તળે વિસામો લેવા બેસીશ નહિ. કારણકે એ વૃક્ષોની છાયા પશુ તરતજ મહા મુંઝારો ઉત્પન્ન કરે છે, કે જેથી જંતુ એક પગલું પણ આગળ જવાને સમર્થ થઈ શકતો નથી. એ વિષયરૂપ મદિરાનો મદ ચડ્યા પછી ઉતરવો બહુ મુશ્કેલ છે. મધુગિંદુની લાલચમાં પેલો મુસાફર જેમ લપટાઈને દુઃખી થયો, તેમ વિષયની લાલચ જીવને વારંવાર નરકાદિ દુઃખના ઉંડા ખાડામાં નાખીને સૂતાવે છે. મધુગિંદુનું દષ્ટાંત આ પ્રમાણે છે:—

એક મુસાફર મોટી અટવીમાં બૂલો પડીને ભટકતો હતો. કાંટા, કાંકરા, ટેકરા, મોટા પત્થરો અને વૃક્ષઘટામાંથી વાઘ, વરૂ અને સિંહના નીકળતા લયંકર નાદથી તે ત્રાસ પામતો હતો, એ નિખિડ અરણ્યમાં તેને કોઈ રસ્તો બતાવનાર ન હતો. એવામાં એક વિકરાળ વનગજ તેની પુંઠે પડ્યો. એટલે તે બિચારો લયનો માર્યો નાસતો નાસતો એક વડવૃક્ષપર ચડી ગયો. છતાં તે વનહાથીએ તેનો પદલો ન મૂક્યો. તે પોતાની સુંઢવતી વૃક્ષને ધૂનવવા લાગ્યો. પેલો મુસાફર ઉપર તો ચડી ગયો, પણ વૃક્ષના ધૂનરાથી તે નીચે સરવા લાગ્યો. એવામાં એક મોટી વડવાઈ તેને હાથ લાગી, તે બરાબર પકડીને તે મુસાફર અધર લટકી રહ્યો. તે વખતે લયથી તેનું શરીર કંપતું હતું. તેણે નીચે નજર કરી તો એક મોટો ડુબો તેના જોવામાં આવ્યો. તેમાં ચાર મોટા અજ-

ગર મુખ ફાડી તાકીને તેની સામે જોઈ રહ્યા હતા. વળી બીજી તરફ તેણે નજર કરી તો તે વૃક્ષની વડવાઈને શ્વેત અને સ્થામ બે ઉંદરો પોતાના તીક્ષ્ણ દાંતથી કાપતા હતા. ઉપર દષ્ટિ કરતાં એક મધપુડો તેના જોવામાં આવ્યો. પેલો હાથી વૃક્ષને હલાવતો, તેથી તે મધપુડામાંથી મધના બિંદુ નીચે ટપકતા હતા, તે તેના નાકપરથી સરીને મુખમાં પડતા હતા. પણ મધપુડો હાલવાથી મલ્લિકાઓ આમતેમ ઉડીને તે મુસાફરને ચોતરફ તીક્ષ્ણ ડાંખ મારતી હતી. આવી આફત નજરે નિહાળ્યા છતાં તે મધુબિંદુના સ્વાદમાં લપટાઈ પડ્યો હતો. એવામાં એક વિદ્યાધરનું વિમાન આકાશમાર્ગે જતું હતું. તે દુઃખી મુસાફર પર વિદ્યાધરની નજર પડી. તેને જોતાં તેના હિલમાં દયા આવી. તેણે તરતજ તેની પાસે આવીને કહ્યું— ‘હે મુસાફર ! તને જોતાં મને દયા ઉપજે છે. માટે ચાલ, મારા વિમાનમાં બેસી જા, કે જેથી આ બધી વિડંબનાથી તું મુક્ત થઈ જાય. આ વાત જો કે તેને ગમી જારી, પણ પેલા મધુબિંદુના સ્વાદમાં તેનું મન લપટાયેલું હતું. તેથી તેણે વિદ્યાધરને જરાવાર થોભવાતું કહ્યું. એટલે વિદ્યાધરે તેને પુનઃ કહ્યું— ‘અરે મૂઠ ! આવી આફત નજરે નિહાળ્યા છતાં તું મધુબિંદુના માની લીધેલા સ્વાદમાં કેમ લપટાઈ ગયો છે ?’ એમ વારંવાર વિદ્યાધરે તેને કહ્યા છતાં છેવટ સુધી મધુબિંદુના તુચ્છ સ્વાદને તે મૂકી ન શક્યો.

હે ભગ્યાત્માઓ ! એ દૃષ્ટાંતનો ઉપનય એવો છે કે—

‘ મહા અટવી તે આ સંસાર છે. તેમાં ભૂલો પડેલ સુસાક્ષર તે આ જીવ સમજવો. સંસારમાં જન્મ, જરા, મરણ, રોગાદિ વિડંબનાઓને તે સહન કરતો આવે છે. તેની - પાછળ પડેલ વનગજ તે કાળ સમજવો. પેલું વડવૃક્ષ તે આયુષ્ય સમજવું નીચે દુર્ગતિરૂપ કુવો અને તેમાં ચાર અજગર તે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર કષાય સમજવા. એ ઉદર તે ક્રુણ્ણ-પક્ષ અને શ્વેતપક્ષ એ પખવાડીયા સમજવા. મક્ષિકાઓ તે અનેક પ્રકારની આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિઓ સમજવી, અને મધુખિંદુ તે વિષયસુખ સમજવું. વિદ્યાધર તે સદ્ગુરુ સમજવા. તે વિષયલુપ્ધ જીવને વારંવાર સમજાવે છે, છતાં જીવ વિષયને મૂકીને ગુરૂના વચન પ્રમાણે ચાલતો નથી. અને વાયદા કર્યા કરે છે. એ પ્રમાણે વિષયની તૃષ્ણામાં લપટાગેલ જીવ પોતાનું હિત સાધી શકતો નથી. ’ કહ્યું છે કે—

“ મજ્ઞં વિસયકસાયા, નિદ્રા વિક્ર્હાય પંચમી મણિયા ।

ए ए पंच पमाया, जीवं पाडंति संसारे ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—આઠ પ્રકારના મદ, પાંચ ઇન્દ્રિયોના ત્રેવીશ વિષય, ચાર કષાય, પાંચ નિદ્રા અને ચાર વિક્ર્હા—એ પાંચ પ્રમાદ જીવને સંસારમાં પાડે છે. વળી એ વિષયસુખ પરિણામે તો દુઃખદાયકજ છે. કહ્યું છે કે—

“ આપાતરમ્યે પરિણામદુઃખે, સુખે કથં વૈષયિકેરતોસિ ।

जडोऽपि कार्यं रचयन् हितार्थी, करोति विद्वन् यदुदकैर्तर्कम् ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—લોગવતી વળતે અરૂપ સમય માટે સુંદર લાગતા, પણ પરિણામે અતિ દુઃખ દેનારા વિષયસુખમાં હે ચેતન! તું કેમ રક્ત શાય છે. હે નિપુણ! પોતાનું હિત ઇચ્છનાર મૂર્ખ માણસ પણ કામના પરિણામનો તો વિચાર અવશ્ય કરે છે.

હે ભગ્યો! અનંતા જ્ઞાનીઓ થયા અને અનંતા થશે, તે બધા વિષય સુખને દુઃખરૂપ કહી ગયા છે. કહ્યું છે કે—

“જહ કચ્છુહો કચ્છું, કંડુયમાણો દુહં મુણહ સુક્લં.”

મોહા ઊરા મણુસ્સા, તહ કામદુહં સુહં તિંતિ ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ માણસને ખસ થઈ હોય તેના પર ચળ આવતાં તેને ખણવામાં તે સુખ માને છે, તેમ મોહાતુર મનુષ્યો કામ-વિષયજન્ય સુખને દુઃખરૂપ ન માનતાં તેમાં સુખ માની બેસે છે, પણ વસ્તુત્વે તો તે દુઃખરૂપજ છે.

પાણી વહોવતાં જેમ માખણ ન મળે, વેળુને પીલતાં જેમ તેલ ન નીકળે અને જાંજવાના જળથી જેમ તરસ ન ઈંપે, તેમ વિષયથી જીવને કદાપિ સુખની તૃપ્તિ થતી નથી. આટે સાચું સુખ તો નિવૃત્તિમાંજ છે. કહ્યું છે કે—

“નૈવાસ્તિ રાજરાજસ્ય, તત્સુક્લં નૈવ દેવરાજસ્ય ।

યત્સુક્લમિહૈવ સાધો-લોકવ્યાપારરહિતસ્ય ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—જે સુખ લોકવ્યવહારથી રહિત થયેલ સાધુને છે, તે સુખ ચક્રવર્તીને કે ઇંદ્રને પણ નથી. કારણ કે તે બાહ્ય સુખ સાથે બાથ લીડવા બંધ છે અને બાહ્ય સુખ તે સત્ય

સુખ નથી. તો જ્યાં સુખ નહિ પણ સુખાભાસ છે, ત્યાં વાસ્તવિક સત્ય સુખની આશા શી રાખવી ? કેમકે—

“ વિમેષિ યદિ સંસારાન્, મોક્ષપ્રાપ્તિ ચ કાંક્ષસિ ।

તદેન્દ્રિયજયં કર્તું, સ્ફોરય સ્ફારપૌરૂષમ્ ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—હે ચેતન ! જો તું સંસારથી ભય પામતો હોય અને મોક્ષની પ્રાપ્તિને આહતો હોય, તો ઇન્દ્રિયોના વિષયોનો વિજય કરવાને પ્રયત્ન પુરૂષાર્થ ફોરવ. કારણ કે તે વિના તું મોક્ષ પામવાની આશા સફલ કરી શકવાનો નથી. દુઃખની કોઈ જીવને ઇચ્છા ન હોય છતાં દુઃખ પામવાના કારણો સેવવામાં આવે, તો સુખ શી રીતે પ્રાપ્ત થાય ? કહ્યું છે કે—

“ વિમેષિ જંતો યદિ દુઃખરાશે--સ્તદિન્દ્રિયાર્થેષુ રતિ કથા મા ।

તદુદ્ભવં નશ્યતિ શર્મ યદ્ દ્રાગ્, નાશે ચ તસ્ય ધ્રુવમેવ દુઃખમ્ ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—હે પ્રાણી ! જો તું દુઃખોના સમૂહથી ભય પામતો હોય, તો ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં આસક્તિ ન રાખ. કારણ કે તેનાથી ઉત્પન્ન થતું સુખ સત્વર નાશ પામવાનું છે, અને તેનો નાશ થતાં પાછું દુઃખ તો સામેજ ઉભું છે.

વળી ધર્મ આચરવામાં પ્રમાદ કરવો તે પણ વાજબી નથી. કારણ કે મૃત્યુ નિરંતર છળ જોયા કરે છે. તેનો વિશ્વાસ કરવાથી માણસ અવશ્ય છેતરાય છે. કહ્યું છે કે—

“ વધ્યસ્ય ચૌરસ્ય યથા પશોર્વા, સંપ્રાપ્યમાણસ્ય પદં વધસ્ય ।
શંનેઃ શંનેરૈતિ મૃતિઃ સમીપં, તથાશિલસ્યેતિ કથં પ્રમાદઃ ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—ફાંસીની સજા પામેલ ચોરને અથવા વધસ્થાને
લઇ જવાતા પશુને મૃત્યુ જેમ ધીમે ધીમે નજીક આવતું
જાય છે, તેવીજ રીતે બધા પ્રાણીઓને મરણ નજીક આવતું
જાય છે. તો પછી પ્રમાદ કરવો કેમ પાલવે ?

માટે હે લવ્યાત્માઓ ! તમે સાવધાન થઈને સદા
ધર્મસાધન કરો, કે જેથી જન્મ મરણાદિકના ભય ટળી જાય
અને શાશ્વત મોક્ષસુખની પ્રાપ્તિ થાય. ”

એ પ્રમાણે ભગવંતના મુખથી ધર્મદેશના સાંભળીને
કુંડકોલિક બહુજ હર્ષિત થયો. ધર્મને માટે તેના અંતરની
ભાવના ઉભરાવા લાગી. ભગવંતને વિનવીને તરતજ તેણે
સમ્યક્ત્વ સહિત શ્રાવકના ખારમત અંગીકાર કર્યાં. પછી
પ્રભુને જીવાજીવાદિ નવતત્ત્વોનું કેટલુંક સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ પૂછી
ભગવંતને ભાવથી વંદન કરી કુંડકોલિક પોતાના ઘરે આવ્યો.
અને ભગવંતના મધુર વચનને યાદ કરતો તે ઉત્તમ પ્રકારે
જિનધર્મ આરાધવા લાગ્યો. ત્રિકાલ જિનપૂજા, આવશ્યક
ક્રિયા અને સજ્જાય ધ્યાન કરતાં તે પોતાના ધાર્મિક જીવનને
ધન્ય માનવા લાગ્યો.

એક દિવસે કુંડકોલિક પોતાની અશોક વાડીમાં
બેસીને સમયે એક શિલા ઉપર ઉત્તરાસંગ અને પોતાની
નામાંકિત મુદ્રિકા મૂકીને સામાયિકમાં શુભ ધ્યાન ધરતો

હતો. તે વખતે કોઈ દેવતાએ તેના ઉત્તરાસંગ અને વીંટી સમ આકાશમાં રહીને તેણે કુંડકોલિકને કહ્યું કે—

“ હે કુંડકોલિક ! મંખલીપુત્ર ગોશાળાનો ધર્મ સારો છે. કારણ કે તેમાં ઉત્થાન, કર્મ, વીર્ય અને પુરૂષાકાર નથી. ઉત્થાન તે તપ સંયમ વિગેરે. ગમ અને લગ્નઘટિકમાં કર્મ રહેલ છે, જીવ અને શરીરનું બળ તે વીર્ય અને પોતાનું કાર્ય કરવામાં પરાક્રમ તે પુરૂષાકાર, એ ચાર વિના પણ જીવો પોતાના સર્વ કામ સિદ્ધ કરી શકે છે. કારણ કે સર્વ ભાવો પોતાના સ્વરૂપમાં રહેલા છે. માટે હે કુંડકોલિક ! હવે તારે એમ કહીપણ ન કહેવું કે ઉત્થાનાદિકથીજ કાર્ય સિદ્ધિ થાય છે. કહ્યું છે કે—

“ પ્રાપ્તવ્યો નિયતિબલાશ્રયેણ યોડર્યઃ

સોડવચ્યં ભવતિ નૃણાં શુભોડશુભો વા ।

ભૂતાનાં મહતિ કૃતેડપિ હિ પ્રયત્ને,

નામાવ્યં ભવતિ ન ભાવિનોડસ્તિ નાશઃ ” ॥ ૧ ॥

અર્થઃ—પ્રારબ્ધના બળે જે કાંઈ માણસને શુભ કે અશુભ થવાનું છે. તે અવશ્ય થાય છે. મોટા પ્રયત્નો કર્યા છતાં જે થવાનું નથી તે નથી થતું અને જે થવાનું છે તે થયા વિના રહેવાનું નથી. કારણ કે—

“ ન હિ ભવતિ યન્ન માવ્યં, ભવતિ ચ માવ્યં વિનાપિ યત્નેન ।
કરતલગતમપિ નશ્યતિ, યસ્ય તુ ભવિતવ્યતા નાસ્તિ ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—જે થવાનું નથી, તે થતું નથી અને જે થવાનું છે તે વિના પ્રયત્ને પણ થાય છે. જે વસ્તુ રહેવાની ન હોય, તે કરતલમાં—હાથમાં આવ્યા છતાં પણ નષ્ટ થઈ જાય છે.

માટે હે શ્રાવક ! મંખલીપુત્ર ગોશાળાનો ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે અને મહાવીરનો કહેલો ધર્મ સારો નથી; કારણ કે મંખલી-પુત્રના ધર્મમાં ઉત્થાન, પુરૂષાકાર વિના પણ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે. અને ભાવો અનિયત છે, માટે વર્ધમાનનો ધર્મ આદરવા લાયક નથી.”

એ પ્રમાણે દેવતાનાં વચન સાંભળી ધર્મથી ભાવિ-તાત્મા કુંડકોલિક શ્રાવકે તે દેવતાને કહ્યું કે—“હે દેવ ! મંખલીપુત્રનો ઉત્થાનાદિ ભાવરહિત ધર્મ સારો છે અને ઉત્થાનાદિ ભાવસહિત મહાવીરનો ધર્મ સારો નથી—એમ જે તે કહ્યું તે યુક્તિ માર્ગથી વિમુખ છે. કારણ કે ઉત્થાનાદિ વિના કાર્યની સિદ્ધિ થતી નથી. અને પુરૂષાકાર વિના કાર્ય સિદ્ધ થાય, તો તે દેવતાની સમૃદ્ધિ શી રીતે પ્રાપ્ત કરી ? જો સંયમાદિ વિના પણ દેવસમૃદ્ધિ મળે છે, એમ જો તું કહેવા માગતો હોય, તો સંસારમાંના સર્વ જીવોને તે દિવ્ય સંપત્તિ મળવી જોઈએ. અરે અમર ! આ સંસારમાં કેટલાક જીવો સાક્ષાત્ સુખસંપન્ન દેખાય છે અને કેટલાક પ્રાણીઓ દુઃખમાં સળંગતા જણાય છે. તેનું શું કારણ હશે ? જો સર્વ ભાવો પોતાના સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થયેલા હોય, તો અવશ્ય તે બધાના પર્યાયનો ફેરફાર નજ થવો જોઈએ. હે દેવ ! પૂર્વ

ભવમાં તેં તપ તપી અને સંયમ આરાધીને દેવપણું પ્રાપ્ત કર્યું, તો પછી પદાર્થોત્તું નિશ્ચયપણું શી રીતે સંભવે ? માટે શ્રીજિનેશ્વરનો યત્નાવેલો ધર્મ સત્ય છે અને મંબલીપુત્રનો કહેલો ધર્મ અસત્ય રૂપ છે. જિનધર્મજ સાચા તત્ત્વરૂપ છે. તે વિના અન્ય સર્વ મિથ્યા છે. મહાવીરના ધર્મમાં અને ગોશાળાના ધર્મમાં મેરૂ અને સરસવ જેટલું અંતર છે. તેમ જિનધર્મ અને બીજા ધર્મોમાં પણ તેટલુંજ અંતર છે, હે અમર ! આ વાત પરથી કયો ધર્મ સત્ય અને કયો ધર્મ મિથ્યા છે, તેનો તું પોતેજ વિચાર કરી લે, કારણ કે તું મારાથી વધારે જ્ઞાનયુક્ત છે. વળી કહેવાય છે કે—

“ બુદ્ધેઃ ફલં તત્ત્વવિચારણં ચ ”

અર્થઃ—તત્ત્વાત્ત્વનો વિચાર કરી કંઈ પણ નિર્ણય કરવો, એજ બુદ્ધિનું ક્લ છે. ”

છત્યાદિ કુંડકોલિકના વચન સાંભળી દેવતા બોલતો અટકી ગયો. તેનું મન શંકાથી સંદિગ્ધ થઈ ગયું. કુંડકોલિકને પ્રત્યુત્તર આપવાની તેનામાં હિમ્મત ન રહી. ‘ હવે હું એનાથી હારી ગયો ’ એવા વિચારથી તેના મનમાં ખેદ થયો. પછી તે નામાંજિત મુદ્રિકા અને ઉત્તરાસંગ ત્યાં મૂકીને તે દેવતા પોતાના સ્થાને ચાલ્યો ગયો. તે દેવ મિથ્યાદષ્ટિ હતો. એટલે સ્યાદ્વાદના રહસ્યનું તેને જ્ઞાન ન હતું. તો વધારે શું બોલી શકે ?

એ રીતે દેવતાને નિરૂત્તર કરી પોતાના સ્વીકારેલા શ્રાવક

ધર્મમાં નિશ્ચલ રહીને કુંડકોલિક વધારે દૃઢધર્મી થયો. એવામાં ચરમ તીર્થનાયક શ્રી વર્ધમાન સ્વામી કાંપિલ્ય નગરના શિલાવર્ત્તક ચેત્યને વિષે સમોસર્યા. ભગવંતના આગમનના સમાચાર સાંભળવામાં આવતાં કુંડકોલિક હર્ષસહિત પ્રભુને વંદન કરવા ગયો. ત્યાં ત્રણ પ્રદક્ષિણા દર્ઢ મહાવીરને વંદન કરીને તે યોગ્ય સ્થાને બેઠો. પછી ધર્મદેશનાને અંતે શ્રી વીર ભગવંતે દેવ-મનુષ્યોની સભા સમક્ષ કુંડકોલિકને કહ્યું કે—

“હે કુંડકોલિક ! તું બપોરના સમયે અશોકવાડીમાં શિલા ઉપર ધ્યાન કરવા બેઠો હતો. તે વખતે એક દેવતા પ્રકટ થયો. તેણે તારા નામવાળી મુદ્રિકા અને ઉત્તરાસંગ વસ્ત્ર લઈ જિનધર્મની નિંદા કરી અને મંગલીપુત્રના ધર્મનાં વખાણ કર્યાં. એટલે તેં યુક્તિથી દેવતાને બોલતો બંધ કર્યો અને જિનધર્મની સ્થાપના કરી, તેથી તું કૃતાર્થ અને ભાગ્યવંત થયો છે. તેં એક ગૃહસ્થ થઈને મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવતાને છુટ્યો અને તેને નિરૂત્તર બનાવી પરાસ્ત કર્યો. એ તેં ઉચિતજ કર્યું છે.” એ પ્રમાણે કુંડકોલિકના વખાણ કરી ભગવંતે સાધુ-સાધ્વીઓને પોતાની પાસે બોલાવી તેમને ઉદ્દેશીને કહ્યું—

“હે મહાભાગો ! ગૃહસ્થ કુંડકોલિક શ્રાવકે મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવતાને બોલતો બંધ કરી દીધો અને પ્રશ્નોત્તર કરતાં તેને પરાસ્ત કર્યો. ખાર અંગના બાણનાર સાધુઓ પણ પ્રશ્નોત્તરવડે પરતીર્થીઓને નિરૂત્તર બનાવી પરાસ્ત કરવામાં

સમર્થ થાય છે, ” એ પ્રમાણે શ્રીવીરના વચન સાંભળી તપ સંયમના સાધક સાધુઓએ ભગવંતની આજ્ઞા લઈને અન્યત્ર વિહાર કર્યો. કુંડકોલિક શ્રાવક પણ કેટલાક ધર્મ સંબંધી પ્રશ્નો પૂછી પ્રભુને વંદન કરીને પોતાને ઘરે આવ્યો અને શ્રી જિનેશ્વરે ત્યાંથી વિહાર કર્યો.

પછી કુંડકોલિક શ્રાવકે ચૌદ વર્ષ સુધી શ્રાવકધર્મની આરાધના કરી પંદરમે વર્ષે વૈરાગ્ય પામેલા તેણે પોતાના મોટા પુત્રને ઘરનો ભાર સોંપી આજીવન શ્રાવકની જેમ વિધિ-પૂર્વક અગીયાર પડિમા વહન કરી. છેવટે વીશ વર્ષ પર્યંત જિનધર્મ પાળી, આરાધના કરી, સર્વ જીવોને ખમાવી, શ્રી-પંચ પરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરતાં એક માસના અનશનથી કાળ કરીને કુંડકોલિક શ્રાવક પહેલા દેવલોકમાં અરૂણપ્રભ નામના વિમાનને વિષે ચાર પદ્યોપમના આયુષ્ય વાળો દેવતા થયો.

એકદા શ્રી ગૌતમસ્વામીએ શ્રીમહાવીર ભગવંતને પ્રશ્ન કર્યો કે—‘ હે ભગવન ! કુંડકોલિક શ્રાવકનો જીવ ત્યાંથી ચલીને ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ? ’ ત્યારે શ્રીવર્ધમાન સ્વામીએ જવાબ આપતાં જણાવ્યું કે—‘ હે ગૌતમ ! કુંડકોલિક શ્રાવકનો આત્મા, સૌધર્મ દેવલોકથી ચલી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્તમ કુળને વિષે અવતાર લઈ, સંયમ પાળીને સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત કરશે. ’

ઇતિ કુંડકોલિક શ્રાવકનું ચરિત્ર.

સદાલપુત્ર શ્રાવક.

ભારતભૂમિના લવ્ય પ્રદેશમાં પ્રોહલાસ નામે નગર છે. ત્યાં રિપુરમણીઓને રોવરાવનાર અને રામચંદ્ર સમાન નીતિમાં રમણ કરનાર એવો જિતશત્રુ નામે રાજા શાન્ત્ય કરતો હતો. તે નગરની પાસે બહારના ભાગમાં આમ્ર-વૃક્ષોથી લચી રહેલ એક સહસ્રવન નામે યુંદર વન છે. તે નગરમાં સદાલપુત્ર નામે એક કુંભાર રહેતો હતો. તે ગોશાળાનો પરમ લક્ષ્મ શ્રાવક હતો, તેમજ તે પોતાના મતમાં બહુ કુશળ હતો. ગોશાળાના કહેલા ધર્મ પર તે અતિશય શ્રદ્ધા ધરાવતો હતો. વળી તે બહુ ધનવંત હતો. એક કરોડ રૂ.નું ધન તેણે વ્યાજે મૂકેલ હતું, એક કરોડ વેપારમાં અને એક કરોડ તેણે પોતાના લવનમાં નિધાનરૂપે દાઢેલું હતું. તેને એક ગોકુળ હતું. આ સિવાય તેને ખીજ પછુ ઘણી સમૃદ્ધિ હતી. સદાલપુત્રની આંગનમિત્રા નામે સ્ત્રી હતી. તે શુદ્ધ શી-લથી સદા પવિત્ર અને અલંકૃત હતી. ખીજાં સુવર્ણ ભૂષણો કરતાં શીલરૂપ ભૂષણને તે વધારે પ્રિય ગણતી હતી. પોહલાસ

નગરની બહાર સદાલપુત્રની વાસણની પાંચસેં દુકાનો હતી. તેમાં તેના પાંચસેં માણસો વેપાર ચલાવતા હતા. વળી તેના બીજાં માણસો નવાં વાસણો બનાવતા અને વેચતા હતા, તેમજ તેના કેટલાક માણસો નગરના મોટા રસ્તાપર બેસીને વાસણો વેચતા હતા. એ રીતે સદાલપુત્ર જાતે કુંભાર છતાં માણસોના મોટા સમુદાયથી તે એક સારા વેપારી જેવો ગણાતો હતો.

એક દિવસે સદાલપુત્ર પોતે અશોકવાડીમાં બેઠો હતો, એવામાં કોઈ દેવતાએ પ્રગટ થઈને તેને કહ્યું કે—“ હે સદાલપુત્ર ! આવતી કાલે પ્રભાતે સમ્યગ્ જ્ઞાન દર્શનને ધારણ કરનાર શ્રીઅરિહંત ભગવંત પધારશે. તે પોતે સર્વજ્ઞ અને ત્રણે લોકને પૂજનીય છે. જગત્પૂજ્ય તે પ્રભુને તું વંદન અને નમન કરજે, તેમને પાટ, પાટલી, શય્યા વિગેરે વહોરવાનું નિમંત્રણ કરજે, એ વીતરાગ ભગવંત સર્વ દોષરહિત અને સર્વશુણ્ય સહિત છે. પૂર્વના પ્રભળ ભાગ્ય વિના એ ભગવંતની ભેટ થતી નથી. ”

એ પ્રમાણે બે ત્રણ વાર કહીને તે દેવતા અંતર્ધાન થઈ ગયો. ત્યારપછી સદાલપુત્ર વિચાર કરવા લાગ્યો કે—‘ પ્રભાતે કેવળજ્ઞાન અને કેવળ દર્શન પામેલા મારા ગુરૂ આવશે, તેમને હું વંદન પૂજન કરી પાટ, પાટલી, શય્યા વિગેરે વહોરાવવાનું નિમંત્રણ કરીશ. ’ એ પ્રમાણે તે વિચારમાં શુલ્કતાન હતો, એવામાં પ્રભાતે શ્રી વર્ધમાન સ્વામી સમોસર્યા. એટલે

રાજા વિગેરે બધા લોકો તેમને વંદન કરવા ગયા. તેમને જોઈ સદાલપુત્ર પણ જિનેશ્વરને પધારેલા જાણી અંતરમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે—‘એ મહાવીર જિનેશ્વર પાસે જઈને હું પણ તેમને વંદન કરું.’ એમ ધારી સ્નાન કરી શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી, પાલખીમાં બેસીને મોટા આડંબરથી તે ભગવંત પાસે આગ્યો. ત્યાં ત્રણ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક પ્રભુને વંદન કરીને યોગ્ય સ્થાને બેઠો. તે વખતે ભગવંતે મધુર વાણીથી ધર્મોપદેશ આપતાં જણાવ્યું કે—

‘હે ભવ્યજનો ! ધર્મમાં પ્રીતિ રાખવી, વિધયોનો ત્યાગ કરવો, કષાયોને છોડી દેવા, સદ્ગુણમાં સદ્ભાવ રાખવો અને ધર્મક્રિયા કરતાં પ્રમાદ ન કરવો—એ બધા ઉત્તમ ગતિના ઉપાય છે.’ ઇત્યાદિ ધર્મ ઉપદેશ પૂર્ણ થયા પછી ભગવંતે સદાલપુત્રને કહ્યું કે—‘હે સદાલપુત્ર ! ગર્ભકાલે તારી પાસે કોઈ દેવતાઓએ પ્રગટ થઈને એમ કહ્યું કે—‘સવારે સર્વજ્ઞ જિનેશ્વર અહીં આવશે. તે દેવ દાનવોને પણ વંદન કરવા યોગ્ય છે. માટે તું તેમની પાસે જઈને વંદન કરજે, નમસ્કાર કરજે, પાટ, પાટલા, શય્યા, સંથારો આપવા નિમંત્રણ કરજે.’ એમ કહીને દેવતા ચાલ્યો ગયો. પછી તું મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે—‘એજ લક્ષણોથી શોભતા મારા ધર્માચાર્ય ગોશાળક અહીં આવશે.’ શ્રી વીરનાં આવાં વચન સાંભળીને સદાલપુત્ર મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે—‘અહો ! શ્રી વર્ધમાન સ્વામીજી અવશ્ય સર્વજ્ઞ છે. અહીં, જિન અને

મહિમાવંત છે. દેવતાએ કહ્યા હતા, તે બધા ગુણો એમનામાં દેખાય છે. તો પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાના કારણે પાટ, પાટલા શય્યા વિગેરે વહોરવાનું એમને નિમંત્રણ કરૂં. એ ભગવંત તથા તેમના શિષ્યોને વહોરાવવાથી મને મહાપુણ્ય પ્રાપ્ત થશે.’ એમ ચિંતવી, શ્રી વીરપ્રભુને નમસ્કાર કરીને સદાલપુત્રે વિનંતી કરી કે—‘હે ભગવન્ ! પ્રોહ્લાસપુરમાં મારા કુંભારના પાંચસેં હાટ છે. તો હે નાથ ! પાટ, શય્યા વિગેરે વહોરીને મારાપર અનુગ્રહ કરો.’ આવી તેની વિજ્ઞાપિતી ભગવંત શ્રી વર્ધમાન સ્વામી જોઈતા પાટશય્યા વિગેરે વહોરીને સદાલપુત્રને પ્રતિજ્ઞા આપવા માટે ત્યાંજ રહ્યા.

એક દિવસે સદાલપુત્ર કાચાં વાસણો તડકે સૂકવવાને મૂકતો હતો. તે વખતે ભગવંતે તેને પ્રતિજ્ઞા પમાડવાને કહ્યું કે—‘હે સદાલપુત્ર ! તેં આ વાસણો શી રીતે બનાવ્યાં ?’ ત્યારે મંબલીપુત્ર ગોશાળાના ધર્મને માનનાર સદાલપુત્ર જોડ્યો કે—‘હે ભગવન્ ! ખાણમાંથી માટી લાવી, તેને પાણીથી પલાળી, મસળી પીંડા કરૂં છું, પછી ચાકપર ચડાવી ઉપરનો ભાગ જુદો જુદો કરતો ઘડા વિગેરે બનાવું છું.’ એટલે ભગવંતે કહ્યું—‘હે સદાલપુત્ર ! ઘડા વિગેરે વાસણો પુરુષાભિમાન અને પરાક્રમ વિના બની શકે છે ?’ સદાલપુત્ર જોડ્યો—‘હે ભગવન્ ! આ ઘડા વિગેરે વાસણો ઉત્થાનાદિ વિના થાય છે. જેમાં ઉત્થાનાદિ થતું નથી, તે પદાર્થો જગતમાં શાશ્વતા કહેવાય છે.’ ત્યારે ભગવંતે કહ્યું—‘હે સદાલપુત્ર ! કોઈ

પુરૂષ તારાં વાસણો ફેડી નાખે, જુદાં જુદાં કરીને ફેંકી દે, વળી કોઈ તારાપર કોપાયમાન થઈને તારી અગ્નિમિત્રા સ્ત્રીની સાથે બહુ લોગ લોગવે, તો હે મંજલીપુત્રના ભક્ત ! તે પુરૂષને તું શું શિક્ષા કરે ?

સદાલપુત્ર—‘ હે ભગવંત ! તે પુરૂષનો હું તિરસ્કાર કરું, બાંધું, મારું, ગાળો દઉં અને વિડંબના પમાડું.’

ભગવંત—‘ હે સદાલપુત્ર ! તારી અગ્નિમિત્રા સ્ત્રીની સાથે કોઈપણ લોગ ન લોગવે, તારા વાસણોને ફેડી ન નાખે, તેમ ચોરી ન જાય, તોપણ તે પુરૂષને તું તિરસ્કાર કર, બાંધ, માર અને ગાળો દે, તો તે પુરૂષમાં પરાક્રમાદિ ભાવો અનિયતપણાથી નથી ? જો કોઈ પુરૂષ તારાં વાસણો ફેડી નાખે, અને અગ્નિમિત્રાને લોગવે તો તે પુરૂષને તું તિરસ્કાર કરે, તાડન કરે. અને છે તો એ પ્રમાણે કે ઉત્થાન, પુરૂષાકારાદિ ભાવો લોકમાં અનિયત એટલે અશાશ્વતા છે. હે સદાલપુત્ર ! આથી તારું કથન તો અસત્ય ઠરે છે. તું કહે છે કે જે વસ્તુ થવાની હોય તે થાય છે, છતાં ઘડા વિગેરેનો ભંગ કરનારને તું બાંધવાનું અને તાડન કરવાનું કહે છે. એ તારું વચનજ તારા તત્ત્વને પરાસ્ત કરે છે. ’

એ રીતે શ્રી વીરનાં વચન સાંભળીને સત્યપ્રિય સદાલપુત્રનો મહામિથ્યાત્વરૂપ અંધકાર દૂર થઈ ગયો. ને મહાવીરનું વચન તેને સત્યરૂપ ભાસવા લાગ્યું. તે અંતરમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે—‘ પુરૂષાભિમાન અને પરાક્રમ વિના કાર્યની

સિદ્ધિ થતી ક્યાંય જણાતી નથી. શ્રી વર્ધમાન પ્રભુ લોકોમાં જે ધર્મ પ્રરૂપણા કરે છે, તે સત્ય છે અને મંજલીપુત્ર ગોશાળો જે ધર્મ બતાવે છે, તે અસત્ય લાગે છે.' એમ પ્રતિજ્ઞાધ પામીને સદાલપુત્રે શ્રી ભગવંતને કહ્યું કે—'હે ભગવન! આપના મુખથી ધર્મ સાંભળવાની મારી ઇચ્છા છે. આપના કહેલા ધર્મ પર મને પ્રતીતિ થઈ છે. આપે કહેલા સત્ય વચનરૂપ સૂર્યથી મારામાં રહેલ મિથ્યાતિમિર નષ્ટ થયું છે. આપની વાણી સુધારસ કરતાં પણ મને વધારે સ્વાદિષ્ટ લાગે છે.' ત્યારે ભગવંત ધર્મોપદેશ આપતાં જણાવ્યું કે—

“પુરૂષને ધર્મ અર્થ અને કામ—એ ત્રણ અર્થો હોય છે. તેમાં ધર્મથી અર્થ અને કામ—એ બંને અર્થ સિદ્ધ થાય છે. તેટલા માટે એ ત્રણેમાં ધર્મ મુખ્ય ગણાય છે, એ ધર્મ આચરતાં માણસોને ઉત્તમ કુળમાં જન્મ, સૌભાગ્ય, સંપત્તિ, નિર્મળ મતિ, પરોપકાર કરવાની ભાવના, ઉત્તમ લોગો, આરોગ્ય, ઇન્દ્રિયપટુતા, સદ્ગુણો સંયોગ વિગેરે પ્રાપ્ત થાય છે જિનેશ્વરોએ તે ધર્મ બે પ્રકારનો કહેલ છે. એક સાધુ ધર્મ અને બીજો શ્રાવકધર્મ. તેમાં તપોધન સાધુઓનો પંચ મહાવ્રતરૂપ ધર્મ છે અને શ્રાવકોનો સમકિતમૂલ બારવ્રતરૂપ ધર્મ છે. તે પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ શુભ્રવ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રત એમ મળીને બાર લેહે છે. એ બંને પ્રકારનો ધર્મ, અષ્ટ કર્મરૂપ મહા મહોન્મત્ત હાથીઓને પરાસ્ત કરવામાં સિંહ સમાન છે. તપ પણ છ પ્રકારે બાહ્ય અને છ પ્રકારે આભ્યંતર—એમ બાર પ્રકારે કહેલ છે. ધર્મ શબ્દનો જ એવો અર્થ થાય છે કે

“ દુર્ગતૌ પ્રપતજ્જંતુન્ ધારણાદ્ધર્મ ઉચ્યતે ”

અર્થ:—“ દુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણીઓને ધારણ કરી બચાવી લે, તે ધર્મ કહેવાય છે. તેના જેમ પૂર્વે જે લેદ કહ્યા, તેમ બીજી રીતે દાન, શીલ, તપ અને ભાવ એમ ચાર પ્રકારે કહેલ છે. પરંતુ તેમાં વિશેષ ભિન્નતા નથી. એ ધર્મ મનોવાંછિત સુખ આપનાર હોવાથી દંડપવૃક્ષ સમાન ગણાય છે. ”

એ પ્રમાણે ભગવંતના મુખથી જે પ્રકારનો ધર્મ સાંભળી સદાલપુત્રે પ્રભુને કહ્યું કે—‘ હે નાથ ! પાંચ મહાવ્રતરૂપ યતિધર્મનો ભાર ઉપાડવાને હું સમર્થ નથી. તો હે નાથ ! સમકિતમૂલ શ્રાવક ધર્મ આપવાની મારા પર કૃપા કરો. ’ એ રીતે સદાલપુત્રના કહેવાથી ભગવંતે આણંદ શ્રાવકની જેમ તેને સમ્યક્ત્વ સહિત બારવ્રતનો ઉચ્ચાર કરાવ્યો. પાંચમા પરિશ્રદ્ધ પરિમાણ વ્રતમાં તેણે ભૂમિ, વ્યાજ અને વેપારમાં એક એક કરોડ સોનામહોર તથા એક ગોકુળ—એટલું મોકળું રાખ્યું. પછી નવતરવો સંબંધી ભગવંતને કેટલાક પ્રશ્નો પૂછી પ્રભુને વંદન કરી પરિવાર સહિત તે પોતાને ઘેર આવ્યો. ત્યાં તેણે પોતાની સ્ત્રી અગ્નિમિત્રાને કહ્યું કે—‘ હે ભાગ્યવતી ! શ્રી જિનેશ્વર પાસે મેં જિનધર્મ આદર્યો છે. એ ધર્મની અંદર રહેલ સત્યતા હું બરાબર સમજી ગયો છું. હે ભદ્રે ! તું પણ એ ધર્મનો સ્વીકાર કર, કે જેથી માનવજન્મ સફળ થાય. ’ અગ્નિમિત્રાએ પતિનું વચન પ્રમાણ કરીને તેણે

સારથિ લોકોને બોલાવીને કહ્યું કે—‘ તમે રથ સત્વર સજ્જ કરો.’ એમ સેવકોને હુકમ કરી પોતે સ્નાનાદિ ક્રિયા આચરી વસ્ત્રાભૂષણથી અલંકૃત થઈ, અગ્નિમિત્રા દાસીઓ સહિત રથમાં બેસીને ભગવંત પાસે આવી. ત્યાં પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા પૂર્વક વંદન કરી તેમની આગળ બેઠી. એટલે ભગવંતે તેને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. તે સાંભળી રોમાંચિત થયેલ અગ્નિમિત્રા બોલી કે—‘ હે ભગવન્ ! આ સાર્થવાહ, સેનાપતિ, અને રાજાદિ સર્વ લોકોએ કુટુંબ પરિવારના સંગનો ત્યાગ કરીને દીક્ષા લીધી છે, તેમ હું દીક્ષા લેવાને સમર્થ નથી. માટે હે નાથ ! મને શ્રાવકધર્મ આપીને કૃતાર્થ કરો. ’

એ પ્રમાણે અગ્નિમિત્રાએ કહ્યું, એટલે ભગવંતે તેને પાંચ અણ્લવ્રત, ત્રણ શુભ વ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રત—એ બાર પ્રકારના ગૃહસ્થ ધર્મનો સ્વીકાર કરાવ્યો. ત્યારે તેણી પોતાના આત્માને ધન્ય માનતી, ભગવંતને વંદન કરીને પોતાના ઘરે આવી અને મહાવીર જગદ્ગુરુ કનક કમળપર પાદન્યાસ કરતા અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા. અહીં સદ્દાલપુત્ર પોતાના કુટુંબ સહિત ભાવથી શ્રીવર્ધમાન સ્વામીએ પ્રકાશેલ ધર્મને સમ્યક્ પ્રકારે પાળવા લાગ્યો અને ભાવથી મુનિઓની ભક્તિ કરતાં તે પોતાના જીવનને ધન્ય માનવા લાગ્યો. તેમજ અગ્નિમિત્રા પણ નિરતિચારપણે શ્રાવિકધર્મ પાળવા લાગી. તેણી નિરભિમાનપણે સાધ્વીઓની સેવા-ભક્તિ કરતાં પોતાના સમયને સફળ કરવા લાગી.

હવે ગોશાળાના સાંભળવામાં આવ્યું કે—‘ સદાલપુત્રે આજીવિકા ધર્મનો ત્યાગ કરી વર્ધમાન જિનનો ધર્મ સ્વીકાર્યો છે. આથી ગોશાળો વિચાર કરવા લાગ્યો કે—અહા ! જે અશન, પાન વિગેરે આનંદપૂર્વક આપીને મારી ખરાબર ભક્તિ કરતો હતો, તે સદાલપુત્રને પ્રતિજ્ઞા પમાડીને વીરે પોતાનો કરી લીધો. માટે અત્યારેજ પ્રોહ્લાસપુરમાં જઈ તેને યુક્તિપૂર્વક દષ્ટાંતથી પ્રતિજ્ઞા પમાડીને મારા મતનો આરાધક બનાવું. એ પ્રમાણે વિચાર કરી પોતાના પરિવાર સહિત ગોશાળો પ્રોહ્લાસપુરમાં આવ્યો. ત્યાં તે પોતાના સેવકોની વિશાળ શાળામાં ઉતર્યો. પછી પોતાના કેટલાક શિષ્યોને સાથે લઈને તે સદાલપુત્રના ઘરે આવ્યો. ગોશાળાને પોતાના ઘરે આવેલ જોઈને સદાલપુત્રે તેની સામે પશુ ન જોયું, તો વંદન, નમન કે ભક્તિની શી ઘાત કરવી ? તે વખતે સદાલપુત્ર શ્રી મહાવીરના સત્યશુભ્રું કીર્તન કરતો હતો અને તેમને પાટ, સંચારા વિગેરે આપવાના વિચારમાં હતો. તે સ્વરૂપ જોઈને ગોશાળાએ સદાલપુત્રને કહ્યું કે—

‘ હે સદાલપુત્ર ! અહીં મહામાહાજી આવેલા છે. ’ આ સાંભળી સદાલપુત્રે તેને પૂછ્યું કે—‘ મહામાહાજી તે કોણ ? ’ ત્યારે ગોશાળો કહ્યું—‘ મહાવીર જગતમાં મહામાહાજી કહેવાય છે. ’ એટલે સદાલપુત્રે ફરીથી પૂછ્યું—‘ મહાવીર મહામાહાજી શી રીતે કહેવાય ? ’

મંખલીપુત્ર—‘ ઉપજેલા કેવળજ્ઞાનને લીધે ત્રણે લોકમાં

પૂજનીય હોવાથી અરિહંત મહામાહાત્મ્ય કહેવાય છે. વળી હે ભદ્ર ! આ નગરમાં મહાગોવાળ આવેલા છે ?

સદાશયુત્ર—‘ મહાગોવાળ કોણ કહેવાય ? ’

મંખલીપુત્ર—‘ વીર જીનેશ્વર મહાગોવાળ કહેવાય છે. ’

સદાશયુત્ર—‘ મહાવીર મહાગોવાળ શીરીતે કહેવાય ? ’

મંખલીપુત્ર—‘ જેમ ગોવાળ, ગાયોના ટોળાને વનમાં ચારે છે. તેમને ચરાવીને ઘેર લાવે છે, વનમાં શ્વાપદ પશુઓથી તેમનું રક્ષણ કરે છે અને સંધ્યા વખતે વાડીમાં પૂરે છે, તે પ્રમાણે મહાવીર જિન પણ ભવ્યજનોને કલ્યાણરૂપે વાડામાં રાખે છે, એ શુદ્ધ દંડને લીધે જિનેશ્વર મહાગોવાળ કહી શકાય છે. વળી હે ભદ્ર ! અહીં મહા સાર્થવાહ આવેલા છે ? ’

સદાશયુત્ર—‘ મહા સાર્થવાહ કોણ કહેવાય ? ’

મંખલીપુત્ર—‘ વર્ધમાન જિનેશ્વર મહા સાર્થવાહ કહેવાય છે. ’

સદાશયુત્ર—‘ મહાવીર મહા સાર્થવાહ શીરીતે કહેવાય ? ’

મંખલીપુત્ર—‘ સાર્થવાહ જેમ લોકોને પોતાના સાથમાં લઈ, રસ્તામાં તરકર વિગેરેના ભય, ઉપદ્રવથી ખચાવીને ઇષ્ટ નગરમાં તેડી જાય છે, તેમ વીરજિનરાજ પણ ભવ્ય જનોને પોતાના શાસનમાં લઈ, મિથ્યાત્વ, મોહ, મદ, મદન, રાગ, દ્વેષાદિ દૂષણોના પરાભવથી ખચાવી તેમને મોક્ષનગ-

રમાં પહોંચાડે છે. માટે તેમને સાર્થવાહુ કહેલા છે. વળી હે ભદ્ર ! આ નગરને વિષે નિર્યામક આવેલા છે ?

સદાશપુત્ર—‘ નિર્યામક તે કોણુ કહેવાય ? ’

મંખલીપુત્ર—‘ ત્રિલોકપૂજ્ય ત્રિસલાસુત નિર્યામક કહેવાય છે. ’

સદાશપુત્ર—‘ વીર ભગવંત નિર્યામક શીરીતે કહેવાય ? ’

મંખલીપુત્ર—‘ જેમ નિર્યામક (વહાણુ ચલાવનાર) પોતાના વહાણુમાં બેઠેલા માણુસોને સંભાળીને ઈષ્ટ સ્થાને પહોંચાડી સમુદ્રથી પાર ઉતારે છે, તેમ મહાવીર પ્રભુ પણ જન્મ, જરા અને મરણરૂપ મહા કલ્પોલથી ઉછળતા આ સંસાર-સાગરમાં ભય પામતા ભગ્યોને પોતાના ધર્મરૂપ નાવમાં બેસારીને તેને પાર ઉતારી મોક્ષ નગરે લઈ જાય છે, તેટલા માટે એ વીર નિર્યામક કહેવાય છે. વળી હે ભદ્ર ! અહીં મહા ધર્મકથક (ધર્મ કહેનાર) આવેલા છે ? ’

સદાશપુત્ર—‘ ધર્મકથક તે કોણુ કહેવાય ? ’

મંખલીપુત્ર—‘ ત્રણ જગતને પૂજનીય અને સિદ્ધારથ રાજાના પુત્ર એવા ચરમ જિનેશ્વર તે ધર્મકથક કહેવાય છે. ’

સદાશપુત્ર—‘ વર્ધમાન સ્વામી ધર્મકથક શી રીતે કહેવાય ? ’

મંખલીપુત્ર—‘ મિથ્યાત્વરૂપ મગરથી ગ્રસ્ત અને મહાપાપમાં આસક્ત એવા ભવ્ય જીવોને ધર્મકથા કહે છે, વળી

મિથ્યામતના માર્ગે ચડી ગયેલા અર્થાત્ કુમાર્ગે ગમન કરતા પ્રાણીઓને તે ધર્મકથાથી નિસ્તારે છે, ઉગારે છે, તેટલા માટે વીર ભગવાન ધર્મકથક કહેવાય છે. ’

એ પ્રમાણે શ્રી વર્ધમાન સ્વામીના ગુણોત્ કીર્તન, મંખલીપુત્રના મુખથી સાંભળીને સદાલપુત્ર પ્રસન્ન થતે બોલ્યો— ‘ હે ગોશાળ ! તું સર્વ શાસ્ત્રના અર્થનો બાણનાર, સર્વ કળાઓમાં કુશળ, ચતુર, પંડિત અને ઉપદેશ આપવામાં ચાલાક છે, તેમજ જગતમાં પ્રખ્યાત છે; તો મારા ધર્માચાર્યની સાથે વિવાદ કર. જે મારા ધર્માચાર્યને વાદ વિવાદથી તું નિરૂત્તર કરે, તો હું પુનઃ તારા મતનો સ્વીકાર કરું. ’ સદાલપુત્રના એ વચન સાંભળી મંખલીપુત્ર બોલ્યો— ‘ હે સદાલપુત્ર ! મહાવીર જિનેશ્વર તો અનંત શક્તિના ધણી છે, તેમની શક્તિ આગળ મારી શક્તિ કંઈજ હિસાબમાં નથી. તેથી હું તેમની સામે વાદ-વિવાદ કરવાને કોઈ રીતે શક્તિમાન નથી. જેમ કોઈ બલિષ્ઠ યુવાન પુરૂષ, કબુતર કુકડા કે તેતરને પુંછડે અથવા પગે પકડે અને તે જેમ છુટવાને સમર્થ ન થઈ શકે, તેમ શ્રી મહાવીર મને અર્થ, હેતુ, યુક્તિ કે પ્રશ્ન પૂછે, તો હું તેમને ઉત્તર આપવાને કોઈ રીતે સમર્થ નજ થઈ શકું. કેવળજ્ઞાનરૂપ સૂર્યના તેજથી શ્રીવીર સર્વ પદાર્થોને પ્રકાશમાં લાવી શકે છે. તેથી તે તારા ધર્માચાર્યની સાથે હું વિવાદ કરવાને સમર્થ નથી. કલહંસ (રાજહંસ) નો બાળ જેવી ચાલ ચાલી શકે, તેવી ચાલ

બગલાનું મન્યું ક્યાંથી ચાલી શકે ? તેમજ સૂર્ય જેમ
જગતને પ્રકાશી શકે, તેમ દીપક શી રીતે પ્રકાશી શકે ?
એ સમર્થ જ્ઞાનીના એક પ્રશ્નનો પણ જવાબ મારાથી આપી
ન શકાય. ’

એ પ્રમાણે ગોશાળાના વચન સાંભળીને સદાલપુત્રે
જણાવ્યું કે-‘ હે મંબલીપુત્ર ! તું શ્રી મહાવીર પ્રભુના સત્ય
શુણ્ણાનું કીર્તન કરે છે, તેટલા માટે હું તને પાટ, પાટલા,
શર્યા, સંથારો વિગેરે આપું છું, પણ તું શુદ્ધધર્મી કે શુદ્ધ
પ્રરૂપક છે-એમ સમજીને તને આપતો નથી. માત્ર તારા તે
શુણ્ણાની ખાતર હું આપું છું. ’ એમ કહી સદાલપુત્રે તેને
પાટ, પાટલા વિગેરે વસ્તુઓ આપી. તે લઈને ગોશાળો તે
વખતે તેની દુકાનમાં રહ્યો, ત્યાં તે સદાલપુત્રને યુક્તિસહિત
હેતુથી પોતાના મતનો ધર્મ ઉપદેશ આપવા લાગ્યો, પણ
સદાલપુત્રનું મન ચલાવવાને તે જરા પણ સમર્થ થઈ ન
શક્યો. ગમે તેવા તોફાની પવન પણ પર્વતને કાંઈ ડગાવી
શકે ? સદાલપુત્રનું અંતર સમક્ષિતથી સંપૂર્ણ વાસિત હતું,
તેથી ગોશાળાના વચનને તેના અંતરમાં અવકાશ ક્યાંથી
મળી શકે ? પછી સદાલપુત્રને જિનધર્મમાં અત્યંત દૃઢ બાણી
ગોશાળો નિરાશ થઈને અન્ય સ્થાને ચાડ્યો ગયો.

જિનધર્મનું આરાધન કરતાં સદાલપુત્રને ચૌદ વર્ષ
વ્યતીત થયાં. એવામાં એક રાત્રે તેને વિચાર આવ્યો કે-
‘ સંસારના વ્યવહારમાં મેં ચૌદ વર્ષ વીતાવ્યાં. હવે પુત્રને

ઘરનો કારભાર સોંપીને હું શ્રાવકની અગ્યાર પડિમા વહન કરું.’ એમ ધારી તેણે પોતાના સ્વજન સંબંધીઓને બોલાવી ભોજનાદિકથી સંતોષીને તેમની સમક્ષ સદાલપુત્રે પોતાના મોટા પુત્રને ઘરનો ભાર સોંપ્યો. પછી પોતે પૌષધશાળામાં આવી, ડાલનો સંઘારો પાથરીને તે શ્રાવકની પડિમા ભાવથી વહેવા લાગ્યો.

એક દિવસે સદાલપુત્ર પોતાની નાસિકા પર દૃષ્ટિ સ્થાપીને કાઉસ્સગ્ગ કરતો હતો, તેવામાં હાથમાં ખુદલી તરવાર લઈ કોઈ દેવતાએ આવી પ્રગટ થઈને કહ્યું કે-‘હે સદાલપુત્ર ! જો તું સ્વર્ગ કે મોક્ષની ઇચ્છા રાખતો હોય, તો આ કષ્ટક્રિયાનો ત્યાગ કરી દે. સમંકિત, શીલવ્રત, કાર્યોત્સર્ગ અને તપ, ધ્યાન વિગેરેનો ત્યાગ કરી વિવિધ પ્રકારના ભોગ ભોગવવામાં આસક્ત થા, કોઈ ધુતારાના વચનથી તું છેતરાયો લાગે છે. નહિ તો સંસારના સુખસાધનોને તજી દઈને આવા કષ્ટમાં કોણ ઉતરે ? હે મૂર્ખ ! જો માફ વચન નહિ માને, તો તારાં મોટા પુત્રને ઘરમાંથી અહીં લાવી, તારી નજર આગળ આ તરવાર વતી તેને મારી નાંખીશ અને તેના માંસના નવ શૂળ કરી તે તેલની કડાઈમાં પકવીશ, તે માંસ મિશ્રિત તેલથી તારા શરીરે લેપ કરીશ. આ દેખાવથી તને આર્ત-ધ્યાન થશે અને તેથી અકાળે અપધ્યાનથી મરણ પામતાં તું દુર્ગતિનો અધિકારી થઈશ.’

દેવતાના એ કર્કશ વચન સાંભળ્યા છતાં સદાલપુત્રને

લેશ પણ ભય ન લાગ્યો. તે પોતાના ધ્યાનમાં મેરૂ પર્વતની જેમ અચલ રહ્યો, એ રીતે તેને ધર્મમાં દૃઢ રહેલ જાણી દેવતાએ ક્રોધાયમાન થઈ તેના મોટા પુત્રને ત્યાં લાવીને મારી નાખ્યો, અને તેના માંસના નવ શૂળો કરી તે તેલની ઉકળતી કઠાઈમાં પકવી, તે માંસ મિશ્રિત તેલવતી તેણે સદાલપુત્રના શરીરે લેપ કર્યો. અતિ ઉષ્ણ તેલના લેપથી તેના શરીરે તીવ્ર વેદના થવા લાગી, છતાં તે જિનધર્મથી ચલાયમાન ન થયો. એટલુંજ નહિ પણ પ્રથમ કરતાં તે ધર્મ ધ્યાનમાં વધારે આસક્ત થયો. ત્યારે તેના બીજા અને ત્રીજા પુત્રને પણ મારી તેના લોહી માંસથી સદાલપુત્રના અંગે લેપ કર્યો, તોપણ તે ધર્મથી ચલિત ન થયો. એટલે દેવતાએ વધારે ક્રુપિત થઈને તેને કહ્યું કે—‘અરે સદાલપુત્ર! તું મારા વચનનું અપમાન શા માટે કરે છે? જો તારે સુખ સાગરમાં કલ્લોલ કરવા હોય તો મારું કથન માન્ય કર. નહિતો હવે તારી અગ્નિમિત્રા સ્ત્રીને તારી સમક્ષ મારીને પ્રથમની જેમ તારા શરીરે તેના લોહી માંસથી લેપ કરીશ. અરે મૂર્ખ શિરોમણિ! આટલું થયા છતાં તું સમજતો નથી! તારું કુટુંબ ખેદાન મેદાન થતાં તું ધર્મના આગ્રહને પકડી બેઠો છે એ તારી મોટામાં મોટી મૂર્ખાઈ છે. એક તરફ દયાનો દાવો કરીને તું ધર્મની ધૂનમાં મગ્ન થયો છે અને બીજી તરફ તારા પુત્રો કે સ્ત્રી બચાવવાની તું દયા ધરાવતો નથી. અરે નરાધમ! આ તે તારો ધર્મ કે ઢોંગ?’

દેવતાનાં આવાં ભયંકર વચન સાંભળતાં પણ સદાલ-
પુત્ર ધર્મથી ડગ્યો નહિ. એટલે દેવતાએ તેને બીજીવાર અને
ત્રીજીવાર કહ્યું. ત્યારે સદાલપુત્ર પોતાના મનમાં વિચાર કરવા
લાગ્યો કે—‘આ પાપીએ મારા પુત્રોને મારી તેમના માંસ અને
લોહીથી મારા શરીર પર લેપ કર્યો અને હવે મારી સ્ત્રીને એ
મારી નાખવા ધારે છે. ખરેખર ! આ કોઈ અતિ નિર્દય લાગે
છે, એ દુષ્ટના દિલમાં દયા દેવીનો વાસ નથી. માટે હું તેને
પકડીને શિક્ષા કરું.’ એમ વિચાર કરીને તે જેટલામાં પક-
ડવા દોડ્યો, તેટલામાં પેટો દેવતા તો વીજળીના તેજ પુંજની
જેમ આકાશમાં ઉડી ગયો. ત્યારે સદાલપુત્ર બહાર આવીને
કોલાહલ કરવા લાગ્યો. તે સાંભળી તેની અગ્નિમિત્રા સ્ત્રી
બહાર આવીને બોલી—‘હે આર્યપુત્ર ! તમે અત્યારે અર્ધ-
રાત્રે કોલાહલ શા કારણથી કરો છો ? શું તમને કંઈ ચિત્ત-
ભ્રમ કે વ્યાધ થયો છે ? અથવા તેવા કોઈ મહા મોહનીય
કર્મનો ઉદય થયો છે ? કે અત્યારે શાંત રાત્રિએ કોલાહલ
કરી લોકોને જગાડી આરંભમાં ઉદ્યુક્ત બનાવો છો.’ ત્યારે
સદાલપુત્રે પોતાની સ્ત્રીની આગળ બધી વીતક વાત કહી
સંભળાવી, તે સાંભળી અગ્નિમિત્રા બોલી કે—‘હે નાથ !
તમને કોઈ દેવતા ઉપસર્ગ કરવા આવ્યો લાગે છે. તમારા
પુત્રો તો ઘરમાં સુખે સુતેલા છે. પણ તમે વ્રતભંગ કર્યો.
માટે સદૃશુર પાસે જઈ તેની આલોચના લઈને તે પાપની
નિંદા કરો. ગમે તેવા ઉપસર્ગ થતાં પણ આહતધર્મથી
ચલિત થવું—તે આપ જેવા સજ્જન શ્રાવકને ઉચિત નથી.’

એ રીતે સ્ત્રીના કહેવા પ્રમાણે સદાલપુત્રે ગુરુપાસે જઈને આલોચના લીધી. અનુક્રમે વીશ વર્ષ સુધી જિનધર્મનું આરાધન કરી છેવટે આલોચનાપૂર્વક અનશન લઈ મરણ પામીને સદાલપુત્ર શ્રાવક, પહેલા સૌધર્મ દેવલોકમાં અરુણપ્રજા નામના વિમાનને વિષે ચાર પદ્યોપમના આયુષ્યવાળો મહાસમૃદ્ધિસંપન્ન દેવતા થયો.

એક વખતે શ્રી ગૌતમ સ્વામીએ શ્રી મહાવીર ભગવંતને પૂછ્યું કે—‘હે ભગવાન તે સદાલપુત્ર શ્રાવકનો આત્મા સૌધર્મ દેવલોકથી ચવીને કઈ ગતિમાં ઉત્પન્ન થશે ?’ ત્યારે ભગવંતે ઉત્તર આપતાં જણાવ્યું કે—‘હે ગૌતમ ! સદાલપુત્ર શ્રાવકનો જીવ ત્યાંથી ચવી, મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્તમકુળને વિષે અવતરી, જગદ્ગુરુના સદૃપદેશથી વૈરાગ્ય પામી, સાધુધર્મનો ભાવથી સ્વીકાર કરી, ઘાતીકર્મો ક્ષીણ થતાં કેવળજ્ઞાન પામી શિવસંપત્તિનો સ્વામી થશે.’

એ પ્રમાણે ભગવંતના મુખથી સદાલપુત્રનું ભાવી જીવન સાંભળી ગૌતમસ્વામીએ અંતરમાં અનુપમ ભાવ આણીને તેના નિકટ ભવ્યપણાની અતિશય અનુમોદના કરી.

ઇતિ સદાલપુત્ર શ્રાવકનું ચરિત્ર.

મહાશતક શ્રાવક.

આ ભારતભૂમિરૂપ ભામિનીના ભવ્ય ભૂષણ સમાન રાજગૃહ નામનું નગર છે, ત્યાં પાસેના ઉદ્યાનમાં શુભશીલ નામે ચૈત્ય છે, જિનભક્તિમાં તત્પર તથા સમક્રિતથી સુશોભિત એવો શ્રણિક રાજા તે નગરમાં રાજ્ય કરતો હતો, ત્યાં મહાશતક નામે શ્રાવક રહેતો હતો, જે ઘણો ધનવાન અને અને નામાંકિત ગણાતો હતો, તેને સાત કરોડ ધન વેપારમાં, સાત કરોડ વ્યાજે અને સાત કરોડ જમીનમાં નિધાનરૂપે હતું, તેમજ તેને આઠ ગોકુળ હતાં. સૌભાગ્ય તથા રૂપ સંપત્તિથી દેવાંગનાઓને શરમાવનાર અને રતિ તથા રંભાને પરાભૂત કરનાર એવી રેવતી વિગેરે તેને તેર સ્ત્રીઓ હતી. તેમાં રેવતી પોતાના પિતાના ઘરેથી આઠ કોટિ દ્રવ્ય ગાડાં ભરીને લાવી હતી, તેમજ આઠ ગોકુળ પણ લાવી હતી.

વળી બીજી બાર રમણીઓ પણ એક એક કોટિ દ્રવ્ય અને એક એક ગોકુળ હાયન્નમાં લાવી હતી. ઇત્યાદિ મહાશતકને ઘેર ઘણી સંપત્તિ હતી, આવાં સુખ સાધનોમાં પોતાની તેર સ્ત્રીઓ સાથે સાંસારિક સુખ ભોગવતાં મહાશતક શ્રાવક કાળ નિર્ગમન કરતો હતો.

એક દિવસે સુરાસુરસેવિત શ્રી વર્ધમાન સ્વામી પોતાના ચરણકમળથી પૃથ્વીને પાવન કરતા ગુણશીલ નામના ચૈત્યને વિષે સમોસર્યા, આઠ પ્રાતિહાર્ય, ચોત્રીશ અતિશય તથા ધર્મચક્ર વિગેરેથી શોભતા ભગવંતને ત્યાં સમવસરેલા ન્તણીને શ્રેણિક રાજા ચતુરંગ સેના તથા વાજ્રંત્ર સહિત મોટા આડંબરથી પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યો, આ વખતે મહાશતકે કોઈ રાજપુરુષને પૂછ્યું કે—‘હે ભદ્ર ! આજે મોટા આડંબરથી શ્રેણિકરાજા કયાં જાય છે ?’ ત્યારે જવાબમાં તેણે કહ્યું—‘ઉદ્યાનમાં શ્રી મહાવીર સ્વામી પધાર્યા છે, સીમને વંદન કરવા જાય છે.’ ભગવંતનું નામ સાંભળતાં મહાશતક અત્યંત હર્ષિત થયો. પછી તરતજ સ્નાન, પૂજનપૂર્વક પવિત્ર વસ્ત્ર પરિધાન કરી પોતાની તેર રમણીઓ સહિત તે સમવસરણુમાં આવ્યો, ત્યાં ત્રણ પ્રદક્ષિણાસહિત ભગવંતને વંદન કરીને તે યોગ્ય સ્થાને બેઠો. એટલે મનોવાંછિત આપવામાં કલ્પલતા સમાન તથા સુધાની જેવી મધુર વાણીથી શ્રી વીરપ્રભુએ બાર પર્ષદા સમક્ષ ધર્મદેશના આપવાનો આરંભ કર્યો.

“હે ભવ્યજનો ! આ સંસારમાં સંયોગની પાછળ

વિયોગ, જીવનની પાછળ મરણ, યૌવનની પાછળ ઘડપણ, લોગની પાછળ રોગ, સુખની પાછળ દુઃખ, સંપત્તિની પાછળ વિપત્તિ વિગેરે લાગેલાંજ છે અને તેથી જે કાંઈ સુખ દેખાય છે, તે અસ્થિર અને ક્ષણિક છે. જેમ દ્વરથી દેખાતું જાંજવાનું જળ મૃગલાંચોને છેતરે છે, તેમ એ ઉપરથી જણાતું સુખ પ્રાણીઓને છેતરે છે, ફસાવે છે અને હતાશ બનાવે છે. અનેક કળાઓ જાણવામાં આવી હોય, છતાં જો એક ધર્મકળા ન આવડતી હોય, તો તે બધી કળાઓ નિષ્ફળ છે. ધર્મકળા એ ભવસાગર તરવાની કળા છે. તે વિના બધું નકામું છે. આ સંબંધમાં એક દૃષ્ટાંત છે, તે નીચે પ્રમાણે—

“એક પંડિત અનેક પ્રકારની વ્યવહારિક કળાઓ જાણતો હતો. તેણે પોતાની તીવ્ર બુદ્ધિથી તમામ શાસ્ત્રોને કંઠાંત્ર કરી લીધાં હતાં. તે પોતાની અનેક કળાઓ માટે અભિમાન ધરાવતો હતો, એક દિવસે તે હોડીમાં બેઝીને નદીના સામે કાંઠે જતો હતો, હોડી ચાલતી હતી, તે વખતે પેલા પંડિતે આકાશ તરફ નજર કરીને તે હોડીના ખલાશીને કહ્યું.

‘કેમ તું ખગોળ વિદ્યા જાણે છે ?’ ત્યારે ખલાશીએ પ્રત્યુત્તર આપતાં જણાવ્યું કે—‘ના ભાઈ ! હું તે જાણતો નથી.’ ‘ત્યારે તો તારી જીંદગીનો ચોથો ભાગ નિષ્ફળ ગયો’ એમ ખોલતાં પંડિતને મગફરી આવી ગઈ. તેણે પોતાની ખુમારીમાં નદીની બંને બાજુએ લીલાં ખેતરો અને વૃક્ષો જોઈને

પુનઃ તેણે ખલાસીને પૂછ્યું—‘કેમ ! તું, વનરૂપતિ શાસ્ત્ર તો જાણે છે ને ?’

ખલાસી—‘ભાઈ ! મેં તો તેનું નામ પણ સાંભળ્યું નથી.’ આથી તે પંડિત બોલી ઉઠ્યો કે—‘ત્યારે તો તારી જીંદગીનો ખીજો ભાગ પણ વૃથા ગયો.’

આ પ્રમાણે વાતો કરતાં હોડી પુર જોસમાં આગળ ચાલી જતી હતી, એવામાં વહેતી નદીના પ્રવાહ તરફ નજર કરતાં તે પંડિતથી બોલ્યા વગર રહેવાયું નહિ. તે તરત બોલી ઉઠ્યો કે—‘કેમ રે ! તું ગણિત શાસ્ત્ર જાણે છે ?’

ખલાસી—‘અરે ભાઈ ! હું તો કેઈ પણ શાસ્ત્ર જાણતો નથી.’ આથી તે અભિમાનમાં આવીને બોલ્યો—‘ત્યારે તો તારી જીંદગીનો ત્રીજો ભાગ પણ એળે ગયો.’ આ વાત ચાલતી હતી, તેવામાં નદીમાં ભારે તોફાન જમ્યું. હોડી નદીના મોટા તરંગોની સાથે ઉચ્ચી નીચ્ચી થવા લાગી. લગભગ તે ખુડવાની તૈયારી પર આવી એટલે તે ખલાસી તરતજ નદીના જળમાં કુદી પડ્યો. અને તરતાં તરતાં તેણે પેલા અભિમાની પંડિતને પૂછ્યું—‘પંડિતજી ! તરવાનું શાસ્ત્ર આવડે છે ?’ તેણે જવાબ આપ્યો—‘ના, એ તો મને નથી આવડતું.’ ત્યારે પોતાના થયેલા અપમાનનું જાણે વેર વાળતો હોય તેમ તે ખલાસી હર્ષથી ગાળ બોલ્યો કે ‘ત્યારે તો તમારી આખી જીંદગી નિષ્ફળ ગઈ સમજજો. હવે ધર્મરત્ન પ્રાર્થના કરો અને મૃત્યુને લેટવાને તૈયાર થાઓ.’ એવામાં તે હોડી તરતજ

ડુખી ગર્ભ અને અનેક કળાઓને જાણનાર તે પંડિત મરણને શરણ થયો.

જે જ્ઞાનકળા મનુષ્યને મરણના પંજામાંથી બચાવી ન શકે, તેવા જ્ઞાનથી મગફર થવું તે પોતાની મૂર્ખાઈ છે, માટે હે ભવ્યાત્માઓ ! ખીજી કળાઓની સાથે તમે ધર્મકળાને આદર કરો કે જેથી ભવભાગર તરવાને તમને સુગમ થઈ પડે.”

એ પ્રમાણે ભગવંતના મુખથી ધર્મદેશના સાંભળી વૈરાગ્ય પામતાં મહાશતક શ્રેષ્ઠીએ પ્રભુ પાસે બાર પ્રકારના શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કર્યો, તેણે વેપારમાં આઠ કરોડ સોના-મહોરો અને આઠ ગોકુળ મોકળાં રાખ્યાં, તેમજ ચોથા વ્રતમાં પોતાની તેર સ્ત્રીઓ સિવાય અન્ય સ્ત્રીઓનું પરચ-ખાણુ લીધું. આણુંદ શ્રાવકની જેમ તેણે ખીન્ન પણ ઘણા નિયમો ધારણ કર્યા હતા.

એ પ્રમાણે નિયમો લઈ, દૃઢ ભાવનાથી જિનધર્મ ધારણ કરી, વંદન પૂર્વક ભગવંતને ધર્મસંબંધી અનેક પ્રશ્નો પૂછીને મહાશતક શ્રાવક પોતાના જીવનને ચરિતાર્થ માનતો પોતાને ઘેર આવ્યો. શ્રી વર્ધમાન સ્વામી પણ ભવ્યજનોને મોક્ષમાર્ગ બતાવી ત્યાંથી અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા.

હવે મહાશતકની મોટી સ્ત્રી રેવતી પોતાના મનમાં ચિંતવવા લાગી કે—“ અહા ! મારું આ ખીલતું યૌવન, વનકુસુમની જેમ નકામું જાય છે. કારણ કે તેરમે દિવસે પ્રતિની સાથે વિષયસુખ ભોગવવાનો મારો વારો આવે

છે, માટે કંઈક કારસ્તાન રચીને ખાર શોક્યોને હું મારી નાખું, તો પછી પતિની સાથે સતત વિષયસુખ ભોગવવાનું મને મળે. અત્યારે મારા હાથમાં એક કરોડ સોના મહોર અને એક ગોકુળ છે. માટે હવે કોઈપણ ઉપાયથી શસ્ત્ર પ્રયોગ અથવા વિષપ્રયોગ રચીને ધારેલું કામ પાર ઉતારું. એ રાંડો શબ્દની જેમ મારા હૃદયમાં ખટક્યા કરે છે, હું બધી કરતાં મોટી છતાં સોના સરખે ભાગે મને વિષયસુખ મળે, તે મારાથી કેમ સહન થાય ! ”

એ પ્રમાણે વિચાર ચલાવી શોક્યોના છિદ્રો ભેવાને તત્પર થયેલી હુદ્દ રેવતીએ છ શોક્યોને શસ્ત્ર પ્રયોગથી તેમજ છ શોક્યોને વિષ પ્રયોગથી મારી નાખી અને તેમની બધી સંપત્તિ પોતે લઈ લીધી. અહો ! વિષયાંધ અને લોભમાં લુબ્ધ થયેલી સ્ત્રીઓ પાપ કે અકૃત્ય શું નથી કરતી ? કહું છે કે:—

“ અનૃતં સાહસં માયા મૂર્ખત્વમતિભ્રમતા ।

અશૌચં નિર્દયત્ત્વં ચ, સ્ત્રીणां दोषाः स्वभावजाः ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—અસત્ય બોલવું, સાહસ કરવું, કપટ કરવું, મૂર્ખતા રાખવી, અતિલોભ, અપવિત્રતા અને નિર્દયતા—એ દોષો સ્ત્રીઓમાં સ્વાભાવીક હોય છે.

તે પાપિણી પાપ આચરવામાં તત્પર, તથા પ્રતિદિન માંસ ખાવામાં લુબ્ધ એવી રેવતી નિરંતર માંસ લક્ષણ કરવા લાગી. એવામાં શ્રી વર્ધમાન સ્વામીના પરમ ભક્ત એવા

શ્રેણીક રાજાએ એવો અમારી પડહ વગડાવ્યો કે—‘હિ લોકો ! સાંભળો, જે માણસ જીવવધ કરશે તેને શ્રેણીકરાજા મોટી સન્ન કરશે.’ આ પડહ સાંભળતાં રેવતી પોતાના માણસો મોકલી પોતાના ગોકુળમાંથી દરરોજ બે વાછરડા મારીને મંગાવવા લાગી. તે માણસો તેણીની આજ્ઞા પ્રમાણે તેમ કરવા લાગ્યા. માંસ ખાવામાં આસક્ત ને વિષયમાં આંધળી બનેલી અને મદ્યપાન કરવામાં લાંપટ એવી હુષ્ટ રેવતી પૌષધની સાથે માંસ પકાવીને ખાતી અને મદ્યપાન કરતી; અને ત્યાર પછી તેણી વિષયસુખ ભોગવતી હતી. એ રીતે તેણી પોતાનો કાળ વ્યતીત કરતી હતી.

હવે મહાશતકને સમ્યક્ત્વ સાંહત આરત્તરૂપ શ્રાવક ધર્મનું પાલન કરતાં ચૈાદ વર્ષ વ્યતીત થઈ ગયાં. એકદા રાત્રે ધર્મ જાગરણ કરતાં તેને વિચાર આવ્યો કે—‘મેં અનેક કોટિ ધન મેળવ્યું; સ્વજન સંબંધીઓને સંતુષ્ટ કર્યા, પંચેાદ્રયોના વિષયો ભોગવ્યા, સુપાત્રોને દાન દીધાં, દીન જનોનો ઉદ્ધાર કર્યો. હવે મારા પુત્રો ઘરનો ભાર ઉપાડવાને સમર્થ થયા છે, માટે હું શ્રાવકની અગીયાર પડિમારૂપ તપ આદરું. કારણકે ગૃહવ્યવહારમાં જીવન સુધી બંધાઈ રહેવું, તે સમન્વ શ્રાવકોને ઉચિત નથી.’ એમ ધારી મહાશતકે પોતાના મોટા પુત્રને કુટુંબનો ભાર સોંપી, પોતે પૌષધશાળામાં દલાસન લગાવોને પડિમા વહન કરવાનો પ્રારંભ કર્યો.

એવામાં એકદા અતિશય મદ્યપાન કરવાથી ઉન્મત્ત બનેલી, વિખરાયલા કેશવાળી હુષ્ટ રેવતી ભમતી ભમતી પૌષ-

ધશાળામાં આવી, ત્યાં મોઢું ઉપજાવનાર અને કામને જાણત
કરનાર એવાં શ્રૃંગારના વચનો તેણી મહાશયતકને કહેવા લાગી—
“હે નાથ ! તમે ધર્મના વિષયમાં મહા કુશળ છે, વળી
સ્વર્ગ અને મોક્ષના અભિલાષી છે, પણ વિષયસુખ કરતાં
ખીન્નું મોટું સુખ કયું છે ? આવું સુંદર સુખ મળ્યું છે,
છતાં તમે અપ્રાપ્ત સ્વર્ગાદિકના સુખનો અભિલાષ કરો છો,
તેથી તમે મુર્ખ શિરોમણિ ભટ્ટાચાર્ય દેખાઓ છો ! વળી તમે
આ તપ પણ શાને માટે કરો છો ? તમને સુખ તો સર્વ પ્રકાર-
નું મળ્યું છે. તો વૃથા તપ-કષ્ટ કરીને શરીરને શા માટે
શોષવો છો ? હે પ્રાણનાથ ! જ્યાં સૌભાગ્યવતી સુંદરીઓ
અને પુષ્ટ સ્તનવાળી પ્રેમદાઓ નથી, જ્યાં નાટક કે ગીતગાન
નથી, જ્યાં કામલોગ નથી, જ્યાં ખાનપાનની વસ્તુઓ નથી,
એવા મોક્ષમાં તે શું સુખ છે ? તે તો ગને કહો ! કે
જેને મેળવવાને માટે તમે આટલા બધા તલસ્તી રહ્યા છો.
કહ્યું છે કે—

“ જઈ નત્થિ તત્થ સીમંતળીઓ પિયંગુવળ્લાઓ ।

તાસિ હંતિ અબંધણ, સુમુક્લો ન સો સુક્લો ” ॥ ૧ ॥

અર્થ :—જ્યાં પ્રિયંગુલતાના જેવા વર્ણવાળી વનિતાઓ
નથી અને જ્યાં તેમના આલિંગનનું સુખ નથી, તો મોક્ષમાં
તેવા પ્રકારના સુખનોજ અભાવ છે.

વળી ખીજે ઠેકાણે કહ્યું છે કે—

“ દ્વિષ્ટ વાર્ષિકા યોષિત્, પંચવિંશતિકઃ પુમાન્ ।

અનયોર્નિતરાં પ્રીતિઃ, સ્વર્ગં ઇત્યભિધીયતે ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—સોળ વર્ષની સ્ત્રીની અને પચીસ વર્ષના પુરૂષની જે પરસ્પર ગાઢ પ્રીતિ તેજ સ્વર્ગ કહેવાય છે.

માટે હે નાથ ! આ વ્રતાદિકનો આડંબર તણ દઈને સુધા સમાન વિષયસુખ લોગવો. એ વિષયસુખજ જગતમાં ફર્લ છે. ”

એ પ્રમાણે બોલતી, હસતી, હાવભાવથી કટાક્ષપાત કરતી શૃંગારરસની સરિતા સમાન દેવતી પતિની સન્મુખ આવીને ઉભી રહી. દેવતીના રસિક વચનો મનને મોહ પમાડે તેવાં હતાં, છતાં મહાશતકને તેથી લેશ પણ મનમાં અસર ન થઈ. તે નિશ્ચલ મનથી ધ્યાન કરવામાં તત્પર હતો, આથી કામાગ્નિથી બળી રહેલ દેવતીએ તેને બે ત્રણ વાર પૂર્વવત્ મદનને ઉત્તેજિત કરનાર શબ્દોથી ઘણુંએ સમજાવ્યો; પરંતુ મહાશતકની મનોભૂમિમાં તેની લેશ પણ અસર થઈ નહીં. કહ્યું છે કે—

“ જિણવયણમુવગયાણં, ન હરઈ હિઅયાઈં મહલિયાં કાપિ ।

જિચ્છંપિ જાસરૂપા, હવિજ્જ જહા જહન્ન અવલાયા ॥ ૧ ॥ ”

અર્થ:—જે જિનવચનના રહસ્યને બરાબર સમજે છે, તે પુરૂષના હૃદયને કોઈ રૂપવતી રમણી પણ હરણ કરી

શક્તી નથી. ખરેખર તેથીજ તે અબલા કહેવાણી હશે, એમ લાગે છે.

એ રીતે પોતાના પતિને ધર્મમાં અત્યંત દૃઢ મનવાળો બાણી દેવતી નિરાશ થઈને ઘરે આલી ગઈ, મહાશતક પડિમા વહન કરતાં શરીરે ક્ષીણ થઈ ગયો. તેથી તેણે સંલેખના કરી, આર્ત્તધ્યાન અને સૌદ્રધ્યાનનો ત્યાગ કરીને અનશનમત અંગીકાર કર્યું. પછી શુભ ધ્યાન ધરતાં તેને આણંદશ્રાવકની જેમ અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. એટલે તે ચારે દિશાઓમાં એક હજાર યોજન પ્રમાણુ ક્ષેત્રભૂમિકા જોવા લાગ્યો. પૂર્વ, દક્ષિણ અને પશ્ચિમ દિશા તરફ લવણ સમુદ્રમાં એક હજાર યોજન પ્રમાણુ ક્ષેત્ર, ઉત્તર દિશામાં ચુલ્લ હિમવંત પર્વતસુધી અને અધોભૂમિમાં રત્નપ્રભા નામની પૃથ્વીમાંનો લોહુક નામે નરકવાસને તે જોઈ શકતો હતો.

એક દિવસે મદિરાપાનથી મદમસ્ત બનેલી કામાંધ દેવતી, મહાશતક પાસે આવીને મદનને ઉત્તેજિત કરનારાં વચનો કહેવા લાગી—“હે પ્રિયતમ ! મારા જેવી તરૂણ તરૂણીના હૃદયમાં વજના આઘાત સમાન આ તમે આજે શું આરંભી બેઠા છો ? બહાલા પ્રાણનાથ ! હજી આપના પુત્રો લઘુ વયના તેમજ વિનીત છે, મારી યૌવનાવસ્થા વસંતઋતુની જેમ ખીલી રહી છે, તેથી એ વસંતનો મિત્ર મન્મથ, મારા અંતરમાં આવીને મને અતિશય વ્યથા ઉપજાવે છે. પોતાના પતિ વિના સુંદરીઓની શી શોભા ? માટે હે પ્રાણવલ્લભ !

સુજ અબળાપર દયા લાવી આરંભેલ અનશનનો તમે ત્યાગ કરો અને મારી સાથે વિષયસુખ લોગવો કે જેથી મારું આ તૃષાતુર તરૂણી જીવન તૃપ્ત થાય. તમે જેને માટે આવા ગાંડાતુર બની ગયા છો, તે સ્વર્ગ અને મોક્ષનાં સુખો કોણે જોયાં છે ? મને લાગે છે કે હાથમાં આવેલા કામલો-ગોનો ત્યાગ કરતાં તમે પોતેજ છેતરાયા છો. ધર્મ, અર્થ અને કામની અવસ્થા પ્રમાણે તેનો ઉપયોગ કરવાથી તે ચરિતાર્થ થાય છે અને જીવન પણ સફલ ગણાય છે. અત્યારે કામની અવસ્થામાં તમે ધર્મ લઈને બેઠા છો, તે કેવળ અનુચિત છે. તમારા જેવા સમજી માણસો પણ આમ અન-વસ્થિત ચાલે, તો પછી અસુ જનોને શો દોષ આપવો. ? ”

એ પ્રમાણે પોતાની સ્ત્રીના મર્મલેદી વચ્ચેના સાંભળ્યા છતાં બાણે સાંભળ્યા ન હોય તેમ મહાશતક ધર્મધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો. એટલે સ્ત્રીએ તેને બે ત્રણ વાર ફરીફરી તેજ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યારે મહાશતક કોપાયમાન થયો અને અવધિજ્ઞાનથી તેણીનું લાવી સ્વરૂપ સમજીને તેણે કઠોર વચનથી તેણીને કહ્યું કે— ‘ અરે ! પાપિણી ! હુદ્દા ! તું પાપ-કર્મમાં અત્યંત નિમગ્ન થઈ ગઈ છે, માટે આજ પછી સાતમે દિવસે વિશુચિકા (ઝાડા) ના રોગથી મરણ પામીને રત્નપ્રભા નામની પહેલી નારકીમાં લોલુક નામના નરકવાસને વિષે ચોરાશી હજાર વર્ષ સુધી નારકપણે વેદના ભોગવીશ. તારા જેવા હુદ્દા જીવને દુર્ગતિ સિવાય અન્ય સ્થાન ક્યાંથી મળે. ? ’

પોતાના પતિનાં આવાં વચન સાંભળીને રેવતી બહુજ
ભય પામવા લાગી, તેણીએ પોતાના ઘરે જઈને વિચાર કર્યો
કે—‘હાય ! હાય ! મહાશતકને ધર્મધ્યાનથી મેં ચલાયમાન
કર્યો, તેથી એ હવે વખતસર મને કમોતે મારી નાખશે. હું
મારો સ્વાર્થ સાધવા જતી હતી, પણ તેનું પરિણામ બુરું
આવ્યું. હવે હું શું કરું અને કયાં જાઉં ? આ બગડેલી
બાજીમાંથી કોણ બચાવે ? ’ આવા ભયમાં પડેલી રેવતી
આર્તધ્યાનમાં સાતમે દિવસે ઝાડાના રોગથી મરણ પામીને
પહેલી નરકને વિષે નારક થઈ. કહ્યું છે કે—

“ નિચ્ચંધયારતમસા, વવગયગહચંદસૂરનક્ષત્તા ।

નરયા અણંતવિયણા, અરિઠ્ઠ સદાઈ વિસયાય ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ કે નક્ષત્રના પ્રકાશરહિત અને
નિરંતર ગાઢ અંધકારથી વ્યાપ્ત એવી નરકને વિષે નારક
જીવોને અનંત વેદના ભોગવવી પડે છે, તેમજ તેમને માટે
શબ્દાદિ વિષયો બધા ભયંકર કે અનિષ્ટ હોય છે.

હવે એકદા શ્રી વર્ધમાન સ્વામી વસુધાપર વિહાર
કરતા રાજગૃહ નગરે પધાર્યા. એટલે શ્રેણિક રાજા તથા
નગરના લોકો તેમને વંદન કરવા આવ્યા. ભગવંતે તેમને
યથોચિત ધર્મોપદેશ આપ્યો, તે સાંભળી પ્રભુને વંદના કરી
આનંદ પામતા સૌ પોતપોતાને સ્થાને ગયા. ત્યાર પછી
શ્રી મહાવીર ભગવંતે ગૌતમ સ્વામીને કહ્યું—“ હે ગૌતમ !

આ રાજગૃહ નગરમાં મહાશતક નામે શ્રાવક રહે છે. તે શ્રાવકપડિમા વહન કરવાથી શરીર ક્ષીણ થતાં તેણે મારું સ્મરણ કરતાં અનશન વ્રત લીધું, એવામાં તેની રેવતી સ્ત્રીએ અત્યંત શૃંગારિક વચ્ચનોથી તેને કામાતુર બનાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પણ તેથી તે કોઇ રીતે ધર્મધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો. એટલે તે સ્ત્રીએ મહાશતકને બે ત્રણ વાર તેવાંજ વચ્ચનોથી લોભાવવા યત્ન કર્યો, આથી ક્રોધાયમાન થઇને તેણે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે—‘ હે દુષ્ટા પાપિણી ! આજ પછી સાતમે દિવસે તું વિશૂચિકાના વ્યાધથી મરણ પામીને રત્નપ્રલા નરકમાં નારક થઈશ. ’ હે ગૌતમ ! મહાશતક શ્રાવકને આવું સાવધ વચન બોલવું યોગ્ય ન હતું. કારણકે તેણે સર્વ જીવોને ખમાવીને અનશન વ્રત અંગીકાર કર્યું છે. જે વચનથી બીજને દુઃખ થાય, તેવું વચન કદાચ સત્ય હોય, તો પણ તે અસત્ય સમજવું, જે વચન સર્વને હિતકારક અને અનુસરતું હોય, તે સત્ય વચન કહેવાય છે. કહ્યું છે કે—

“ પ્રિયં પથ્યં વચસ્તથ્યં, સૂતૃતં વચ ઉચ્યતે ।

તત્તથ્યમપિ નો તથ્ય— મપ્રિયં ચાહિતં ચ યત્ ॥ ૧ ॥

અર્થ:—જે વચન પ્રિય હોય, હિતકારી અને સત્ય હોય, તેજ સત્ય વચન કહેવાય, પરંતુ જે અપ્રિય અને અહિતકારી એવું સત્ય વચન હોય, તો પણ તે અસત્ય ગણાય છે.

જે વચનથી બીજ પ્રાણીઓને ખેદ કે અશાંતિ થાય, ધર્માર્થી પુરૂષોએ તેવું વચન ન બોલવું જોઈએ. કહ્યું છે કે—

“ જેણ પરો દુભિજ્ઞદ, પાણિવહો જેણ મણિણ ।

અપ્પા પડદ કિલેસે, તે ણહુ જંપંતિ ગીયત્થા ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—જે વચન બોલવાથી બીજાઓને દુઃખ થાય, જે વચનથી જીવહિંસા થાય, તેમજ જે વચનથી આત્મા કલેશ પામે, તેવું વચન ગીતાર્થ-શાસ્ત્રના જાણુ પુરૂષો કદાપિ બોલતા નથી.

વળી દશવૈકલિકમાં કહ્યું છે કે—

“ મુહુત્તદુકરવાઓ હવંતિ કંટયા, આઓમયા તેડ તઓ સુઝ્ઢરા ।

વાયા દુરુત્તાણિ દુરુઢરાણિ, વેરાણુબંધાણિ મહામયાણિ ” ॥૧॥

અર્થ:—લોહના તીક્ષ્ણ કાંટાઓ લાગતાં તે બે ઘડી-સુધી દુઃખ કરે છે ખરા, પણ તે સુબે કહાડી શકાય છે, પરંતુ દુર્વચનરૂપ કાંટા તો મહા મુશ્કેલીથી કહાડી શકાય તેવા હોય છે, વળી તે વેરનો અનુબંધ કરનારા અને મહા ભયંકર હોય છે.

માટે હે ગૌતમ ! તું મહાશતક શ્રાવક પાસે જઈને તેને શાંત વચનથી કહે કે—‘ હે ભદ્ર ! તું પાપની આલોચના કરીને મિથ્યા દુષ્ટ આપ,’ એ પ્રમાણે ભગવંતની આજ્ઞા થતાં ગૌતમસ્વામી રાજજૂઠમાં પૌષધશાળાને વિષે આવ્યા કે જ્યાં મહાશતક શ્રાવક ધર્મધ્યાન કરતો હતો. ગૌતમસ્વામીને આવેલ જાણીને તેણે તેમને વંદન-નમસ્કાર કર્યા. પછી આસન

વિગેરે આપતાં તેમની ભક્તિ કરી. ત્યારબાદ ગૌતમસ્વામીએ મહાશતકને કહ્યું કે—‘હે મહાશ્રાવક ! શ્રી વીર ભગવંત પોતે મારા મુખથી તને કહેવરાવે છે કે—અનશનવ્રતને ધારણ કરનારા પુરૂષો બીજાને દુઃખ થાય, તેવું વચન બોલતા નથી. તેં પોતે તારી સ્ત્રી રેવતીને સત્ય વચન કહ્યું, છતાં તેની આલોચના લઈ મિથ્યાદુષ્ટત આપ અને ગુરૂએ બતાવેલા પ્રાયશ્ચિત્ત તપ કર. કારણ કે ઉપદેશમાળામાં કહ્યું છે કે—

“ પાગડિઅ સવ્વસલ્લો, ગુરુપયમૂલમ્મિ લહદ્દ સાહુપયં ।

અવિસુદ્ધસ ન વહેદ્દ, ગુણસેઢી તત્તિયાટ્ઠાદિ ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—સર્વ પાપની ગુરૂ પાસે આલોચના લેનાર પુરૂષ સાધુપદને પામે છે. અને આલોચના ન લેનાર પુરૂષની ગુણશ્રેણી વૃદ્ધિ પામી શકતી નથી. એટલુંજ નહિ; પરંતુ હોય તેટલી પણ રહેલી મુશ્કેલ છે.

એ પ્રમાણે શ્રી ગૌતમ ગણધરના વચન પ્રમાણ કરી મહાશતક શ્રાવકે આલોચના લઈ, ખમાવીને કરેલા પાપની શુદ્ધિ કરી. એટલે શ્રી ગૌતમસ્વામી મહાવીર ભગવંત પાસે આવ્યા. પછી સંખ્યાબંધ દેવતાઓથી પરવરેલા દેવાધિદેવ શ્રી વર્ધમાનસ્વામી ત્યાંથી અન્ય સ્થાને વિહાર કરી ગયા.

હવે મહાશતક શ્રાવક વીશ વર્ષ સુધી બરાબર શ્રાવકધર્મ પાળી, છેવટે એક માસનું અનશન વ્રત લઈ, શુભ ધ્યાનથી શ્રી પંચ પરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરતાં મરણ પામીને પહેલા

સૌધર્મ દેવલોકને વિષે અરૂણાવતંસક નામના વિમાનમાં ચાર પદ્યોપમના આયુષ્યવાળો દેવતા થયો. ત્યાં અપ્સરાઓ સાથે ક્રીડા કરતાં, દિવ્ય નાટકોનું અવલોકન કરતાં અને ઈચ્છાનુસાર વિચરતાં તે અનેક પ્રકારનાં દિવ્ય સુખ ભોગવવા લાગ્યો. શાસ્ત્રમાં દિવ્ય સુખનું વર્ણન કરતાં કહ્યું છે કે—

“ દેવાણ દેવલોણ, જં સુકલં તં નરો સુમણિઓવિ ।

ન મળદ વાસસણં વિ, જસ્સવિ જીહાસયં હુઝ્જા ” ॥૧॥

અર્થ:—દેવલોકમાં દેવતાઓ જે સુખનો અનુભવ કરે છે, તે સુખનું વર્ણન સો જીભવાળો સારો લણ્ણેલો પુરૂષ સો વર્ષ સુધી પણ કરી ન શકે.

એકદા શ્રીગૌતમ સ્વામીએ ચરમ તીર્થનાયક શ્રી મહા-વીર ભગવંતને પ્રશ્ન કર્યો કે—‘ હે ભગવન્ ! મહાશતક શ્રાવક નો જીવ પહેલા દેવલોકમાંથી ચવીને કઇ ગતિમાં જશે ? ’ ત્યારે શ્રી વીરપ્રભુ બોલ્યા કે—‘ હે ગૌતમ ! મહાશતક શ્રાવકનો જીવ ત્યાંથી ચવી, મહાવિદેહક્ષેત્રમાં મનુષ્ય જન્મ પામી, સર્વ વિરતિ ચારિત્ર અંગીકાર કરી, કેવળજ્ઞાન મેળવીને અજરામરપદને પામશે. ’

ઇતિ મહાશતક શ્રાવકનું ચરિત્ર.

નંદિનીપ્રિય શ્રાવક

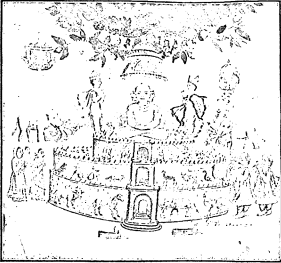

ભરતક્ષેત્રની ભૂમિરૂપ ભામિનીના તિલક સમાન સાવ-
 થી નામની નગરી છે. ત્યાં શત્રુઓનો પરાભવ કરી પોતાના
 નામને અરિતાર્થ કરનાર જિતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો
 હતો. તે નગરીની પાસેના ઉપવનમાં એક કોષ્ઠક નામનું ચૈત્ય
 હતું વળી તે નગરીમાં નંદિનીપ્રિય નામે એક મહા ધન-
 વંત શેઠ વસતો હતો. તે મહા વેપારી તરીકે જગતમાં પ્રસિદ્ધ
 થયો હતો. તેને ચાર કોટિ સોના મઢોર વેપારમાં, ચારકોટિ
 વ્યાજે અને ચાર કોટિ જમીનમાં નિધાન રૂપે હતી. તેના ઘરે
 ચાર ગોકુળ હતાં, આ સિવાય પણ તેની પાસે ઘણી સમૃદ્ધિ
 હતી. વળી તેને અશ્વની નામે પત્ની હતી, જે પતિભક્તિમાં
 દૃઢચિત્ત અને સુજ્ઞ શ્રાવિકાઓમાં સુવિખ્યાત હતી. પતિસેવા
 પ્રભુસેવા, કુંડુંબસેવા, સાધર્મિસેવા અને વહીલસેવા કરવામાં
 તેણી અતિશય પ્રેમ ધરાવતી હતી. વશ્ચાલંકારાદિના લોભ

કરતાં જ્ઞાન અને ગુણનો તેણીને બહુ લોભ હતો. આબુબા-
બુની શ્રાવિકાઓને નવરાશના વખતમાં બોલાવીને અશ્વની
તેમની સાથે જ્ઞાન અર્ચા કરતી અને શ્રાવિકા જીવનને વધારે
તેજસ્વી બનાવવાને તેમનામાં ઉત્સાહબળ રેડતી હતી. આવી
તેણીની પ્રવૃત્તિ જોઈને નંદિનીપ્રિય બહુજ આનંદ પામતો.
અને તેવી પ્રવૃત્તિને માટે જે કંઈ સાધનો જોઈએ, તે તરત
મેળવી આપતો હતો. વળી નંદિનીપ્રિય શેઠ પોતાના સાધર્મિક
બંધુઓની સ્થિતિ ઘણીજ ખારીકાર્થી તપાસતો અને દુષિત
શ્રાવકોને તે અનેક રીતે મદદ કરતો હતો. એ રીતે ધર્મ, અર્થ
અને કામ એ ત્રણે વર્ગને સાધતાં નંદિનીપ્રિય પોતાના માન-
વજીવનને સફલ કરતો હતો.

એકદા શ્રી વર્ધમાન સ્વામી સાવત્થી નગરીના ઉદ્યા-
નમાં સમોસર્યા દેવતાઓએ ત્યાં સમવસરણુની રચના કરી,
ભગવંતના આગમનના ખબર મળતાં રાજા તથા નગરવાસી
જનો પ્રભુને વંદન કરવા આહ્યા, તે વખતે નંદિનીપ્રિય શ્રાવક
પણ અતિ હર્ષિત થઈ મોટા આડંબરથી પ્રભુને વંદન કરવા
ગયો. ત્યાં વંદન કરીને સૌ કોઈ પોત પોતાના ઉચિત સ્થાને બેઠા.
એટલે મુરામુર અને મનુષ્યોની સભા સમક્ષ ભગવંતે
ધર્મદેશના આપવાનો પ્રારંભ કર્યો કે—

“ હે ભગ્ય જનો ! દેવતાઓ નિરંતર વિષયમાં આસક્ત
થઈ રહેલા છે, તિર્યંચો બિચારાવિવેકથી રહિત છે અને નારક
જીવો તો નરકની તીવ્ર વેદનાથી વ્યાકુળ છે. તેથી એક માનવ

समवसरस्थुनी रथना.

(५४ १२२)

ભવજ ધર્મ કરવામાં સાધનભૂત છે. ધર્મકરવાથી સંસારના તમામ સુખો પ્રાપ્ત થાય છે, દેવપણી સમૃદ્ધિ ધર્મથી મળી શકે છે, ધર્મથી જગતમાં કીર્તિ અને કમળા ફૂલ નથી, તેમજ બુદ્ધિ, સિદ્ધિ, ઋદ્ધિ અને શક્તિ વિગેરે ધર્મથી પામી શકાય છે. બધા જિનેશ્વરોએ ધર્મનું મૂળ જીવહયા કહેલ છે. જીવહયા પાળવાથી અનંત જીવો મુક્તિપદના અધિકારી થયા છે. જીવહયા વિના ધર્મની સાધના થઈ શકતી નથી. સર્વ જીવોને પોતાનું જીવિત પ્રિય હોય છે, મરણને કોઈ ઇચ્છતું નથી. માટે હિંસાનો સર્વથા ત્યાગ કરવો ઉચિત છે. કહ્યું છે કે—

“યદિ ગ્રાવા તોયે તરતિ તરણિર્યદ્યુદયતિ,
પ્રતીચ્યાં સત્તાર્ચિર્યદિ મજતિ શૈત્યં કથમપિ ।
યદિ ક્ષમાપીઠં સ્યાદુપરિ સકલસ્યાપિ જગતઃ,
પ્રસૂતે સત્વાનાં તદપિ ન વધઃ ક્વાપિ સુકૃતમ્ ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—કદાચ પથર પાણીમાં તરે, સૂર્ય પશ્ચિમ દિશામાં ઉદય પામે, અગ્નિ કોઈ પ્રકારે શીતલ અને, પૃથ્વીપીઠ જગતનો ઉપર થઈ જાય, તથાપિ પ્રાણીઓની હિંસાથી કદાપિ સુકૃત પ્રાપ્ત થતું નથી.

વળી મિથ્યાત્વને વશ થયેલા કેટલાક લોકો ધર્મબુદ્ધિથી હિંસા કરે છે. તે પણ કોઈ રીતે હિતકારી નથી. કહ્યું છે કે—

“હિંસા વિઘ્નાય જાયેત, વિઘ્નશાંત્યૈ કૃતાપિ હિ ।
કુલાચારધિયાઽપ્યેષા, કૃતા કુલ વિનાશિની ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—વિદ્ય શાંતીને માટે કરવામાં આવેલ હિંસાપણુ વિદ્ય કરનાર થઈ પડે છે અને કુલાચારને જાળવવા માટે કરવામાં આવેલ હિંસા કુલનો નાશ કરનારી નીવડે છે.

સ્વાનુભવથી સિદ્ધ થઈ શકે છે કે દુઃખ કોઈને પ્રિય નથી. તો મરણ કયાંથી પ્રિય હોય ! જીવવધથી ધર્મની આકાંક્ષા રાખવી, તે ઝેરથી જીવિતની વાંછા કરવા જેવું છે. કહ્યું છે કે—

“ સ કમલવનમગ્નેર્વાસરં માસ્વદસ્તા—
દમૃતમુરગવક્ત્રાત્સાધુવાદં વિવાદાત્ ।
રૂગપગમમપથ્યાજ્જીવિતં કાલકૂટા—
દમિલષતિ વધાદ્યઃ પ્રાણિનાં ધર્મ મિચ્છેત્ ॥ ૧ ॥

અર્થ:—જે માણસ પ્રાણીઓની હિંસાથી ધર્મને ઈચ્છે છે, તે અગ્નિથી કમળોના વનને, સૂર્યાસ્તથી દિવસને, સર્પના મુખમાંથી અમૃતને, વિવાદથી કિર્ત્તિને, અપથ્ય ભોજનથી રોગના નાશને અને વિષભક્ષણથી જીવિતને ઈચ્છવા જેવું કરે છે.

વળી સર્વ દાન કરતાં અભયદાન વધારે વખણાય છે. તે પણ એટલાજ માટે. કારણ કે—

“ જીવાનાં રક્ષણં શ્રેષ્ઠં, જીવા જીવિતકાંક્ષિણઃ ।
તસ્માત્સમસ્તદાનેભ્યો—અભયદાનં પ્રશસ્યતે ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—બધા જીવો પોતાના જીવિતને ઇચ્છે છે. માટે જીવોનું રક્ષણ કરવું તેજ શ્રેષ્ઠ ધર્મ છે, અને તેટલા માટે બધા દાન કરતાં અભયદાનને પ્રશસ્ત કહેલ છે.

વળી જીવહયાને માટે એટલે સુધી કહેવામાં આવેલ છે કે—

“યો દદ્યાત્કાંચનં મેરું, કૃત્સ્નાં ચૈવ વસુંધરામ્ ।

एकस्य जीवितं दद्यान्न च तुल्यं युधिष्ठिर ! ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—હે યુધિષ્ઠિર ! એક તરફ કોઈ સુવર્ણનો મેરૂ-પર્વત દાનમાં આપી દે અથવા સમસ્ત વસુંધરા દાનમાં આપી દે; પણ તે દાન, એક પ્રાણીને જીવિતદાન આપવાની બરોબર ન થઈ શકે.

આ સંબંધમાં એક સૌભાગ્ય દેવીનું દૃષ્ટાંત વખાણવા લાયક છે:—

જયપુર નામના નગરમાં મકરકેતુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એકદા કોઈ ચારને બાંધીને રાજપુરપો રાજાની પાસે લઈ આવ્યા. તેને જોતાં ક્રોધાયમાન થયેલ રાજાએ તેને શૂળીએ ચડાવવાનો હુકમ કર્યો. એવામાં કમલા નામની પટ્ટ-રાણીએ દયા લાવી, રાજાને આગ્રહ કરીને તેને એક દિવસને માટે છોડાવ્યો અને તેને સંતોષ પમાડવાને લોબ્ધ, વસ્ત્ર તથા તાંબુલાદિકથી તેનો સત્કાર કર્યો. કમલાપટરાણીની આવી આવી ક્રિયા જોઈને બીજે દિવસે બીજી રાણીએ તેને એક

દિવસને માટે છોડાવ્યો અને સત્કાર કર્યો, ત્રીજો દિવસે ત્રીજી રાણીએ એમ-સાતે રાણીઓએ તેને એક એક દિવસને માટે અભયદાન અપાવ્યું અને જ્ઞાનપાનથી તેનો અત્યંત સત્કાર કર્યો. આઠમે દિવસે સૌભાગ્યદેવી નામની અણુમાનીતી રાણી-એ ૧૫૦૦૦૦૦૦૦ રાજાને વીનવ્યો અને રાજાને અત્યંત સંતુષ્ટ કરીને તેણીએ પેલા ચોરને સદાને માટે અભયદાન અપાવ્યું એટલે શૂળીની સજાથી મુક્ત કર્યો, અને તેને સામાન્ય વસ્ત્ર અને અદ્યપ લોજન આપીને છોડી મૂક્યો, ત્યારે ચોર અત્યંત હર્ષિત થઈને ગીતગાન અને નૃત્ય કરવા લાગ્યો. આ બનાવ જોઈને રાજાને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થયું. એટલે તે ચોરને બોલાવીને રાજાએ તેને સલા સમક્ષ પૂછ્યું કે—‘અરે ! આજે તો તને લોજન પણ સાદું અને અદ્યપ મળ્યું, છતાં આમ હર્ષ થેલો થઈને કેમ નાચ્યા કરે છે ?’ ત્યારે તસ્કર બોલ્યો—‘હે રાજા ! સૌભાગ્ય દેવી સિવાય બધી સાતે રાણીઓએ જો કે મારો જ્ઞાનપાન અને વસ્ત્રાદિકથી સત્કાર કરવામાં કંઈ પણ બાકી રાખી નથી; છતાં પણ વાઘની સામે બાંધેલ લીલો ઘાસ—ચારો કરનાર ઘેટાની જેમ મરણના ભયથી તે બધું સુખ મને હુઃખરૂપ લાસતું હતું; પણ આજે રસ વિના સૂકા ઘાસને ચરતા વ્યાપારીના ઘરે બાંધેલા નિર્ભય બળદની જેમ મને સદાને માટે સૌભાગ્ય દેવીએ અભયદાન અપાવ્યું તેથી હું નિર્ભય થઈને સાદા લોજનથી પણ સુખ અનુભવું છું અને એ હર્ષના ઉછાળાથી નૃત્ય તથા ગાનતાન કરું છું.

આ ઉપરથી અક્ષયદાનનો અદ્ભુત પ્રભાવ ખરાબર સમજી શકાય છે, વળી અહિંસા માટે અન્યત્ર કહેવામાં આવ્યું છે કે—

“અહિંસા સર્વ જીવાનાં, સર્વજૈઃ પરિમાષિતમ્ ।

इदं हि मूलं धर्मस्य, शेषस्तस्यैव विस्तरः ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—સર્વ જીવોનું રક્ષણ કરવું એજ ધર્મનું મૂલ છે, એમ બધા સર્વજ્ઞ જિનેશ્વરો કહી ગયા છે, બીજો બધો અહિંસાનોજ વિસ્તાર છે.

વળી અહિંસાનું ક્ષણ બતાવતાં કહ્યું છે કે—

“ दीर्घमायुः परं रूप—मारोग्यं श्लाघनीयता ।

अहिंसायाः फलं सर्वं, किमन्यत्कामदैवता ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—લાંબુ આયુષ્ય, રૂપ, આરોગ્ય અને કીર્તિ એ બધું અહિંસાનું ફલ છે. વધારે શું કહેવું ? તે સર્વ મનો-રથને પૂરા કરે છે.

જગતમાં મોટામાં મોટું દુઃખ મરણનું છે. મરણની વાત સાંભળતાં પણ માણસ કંપી ઉઠે છે, તો સાક્ષાત્ પ્રાણીના પ્રાણ લેવા જતાં તો તેની શી સ્થિતિ થતી હશે ? કહ્યું છે કે—

“ प्रियस्वेत्युच्यमानोऽपि, देही भवति दुःखितः ।

मार्यमाणः प्रहरणै—दरुणैः स कथं भवेत् ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—‘ મર ’ એવો શબ્દમાત્ર બોલતાં પણ પ્રાણી

હુઃખી થાય છે, તો તેને તીક્ષ્ણ શસ્ત્રોથી મારવા જતાં શુ થતું હશે ?

હે બળ્યાત્માઓ ! જેમ હિંસા તજવા લાયક છે, તેમ વિષય-કષાય પણ ત્યાગવા લાયક છે. વિષયનું સેવન કરવાથી તે ઘટવાને બદલે વધે છે. કારણ કે—

“ ન જાતુ કામઃ કામાના-મુપભોગેન શામ્યતિ ।

હવિષા કૃષ્ણવર્મેવ, મૂય એવ વિવર્ધતે ” ॥ ૧ ॥

અર્થઃ—કામ-ઈચ્છાઓના ઉપભોગથી ઈચ્છા-કામની શાંતિ થતી નથી, પરંતુ ધૃત નાખવાથી જેમ અગ્નિ વધારે પ્રદીપ્ત થાય, તેમ કામાગ્નિ વધારે બળત થાય છે.

વિષય કષાય સેવતાં જીવ પાપથી પુષ્ટ થાય છે અને છેવટે તેનું ભયંકર પરિણામ તેને લોગવવું પડે છે. આ સંબંધમાં એક બકરાનું દૃષ્ટાંત બોધ લેવા લાયક છે—

એક મોટા શહેરમાં કોઈ નગરવાસીને ત્યાં એક બકરો હતો. ‘કોઈ સારો પરાણો આવશે, ત્યારે આનું માંસ કામ લાગશે.’ એમ ધારીને તે બકરાનું સારી રીતે પોષણ કરવામાં આવતું હતું. તેને સાડું સાડું ખવરાવવામાં આવતું અને તેના શરીરે સુંદર પીળાં તિલક કરવામાં આવતાં હતાં. આથી તે શરીરે પુષ્ટ અને માતેલો થયો હતો, હવે તેજ નગરવાસીના ઘરે એક વાછરડું હતું, તે બિચારાને ગાય દોહી રહ્યા પછી બાકીનું અદ્ય દુધ ધાવવાને મળતું હતું, તેમજ તેની

કોઈ સાર સંભાળ પણ કરતું ન હતું. પેલા બકરાની સારી સ્થિતિ જોઈને તેણે એક દિવસે દુધ પીવાની ના પાડી. ત્યારે તેની ગાયમાતાએ તેમ કરવાનું કારણ પૂછ્યું. એટલે તેણે કહ્યું કે-‘ અરે મા ! આ બોકડાને તો મનમાનતું સાઈં સાઈં ખાવાનું મળે છે અને મને અભાગીયાને તો પૂરું ઘાસ કે વખતસર પાણી પણ મળતું નથી. અહા ! હું કેવો કમ-નશીબ ! ’

એ પ્રમાણે પોતાના વતસને ખેદ થવાનું કારણ જાણીને ગાયમાતાએ તેને સમજાવતાં કહ્યું કે-‘ હે વતસ ! જેમ કોઈ મરણ પથારીએ પડ્યો હોય અને વૈદ્યે પણ તેની આશા મૂકી દીધી હોય, તે વખતે પથ્યાપથ્યનો વિચાર કર્યા વિના તે જે કંઈ ખાવાનું માગે, તે તેને આપવામાં આવે છે. તેમ આ બકરાની નજીક મરણ આવતું જાય છે, તે વધ્ય છે, તેથી અત્યારે તેની બહુ સારવાર થાય છે, પણ આગળપર તેના શા હાલ થાય છે, તે જોજે. ’ પોતાની માના આવાં વચન સાંભળીને વાછરડું કંઈક સંતોષ પકડીને બેસી રહ્યું.

ત્યાર પછી એક દિવસે તે નગરવાસીના ઘરે કોઈ પૈસા-દાર પરોણા આવ્યા. એટલે બરાડા પાડતા તે બકરાને તેણે મારી નાંખ્યો અને તેના માંસના કટકા કરી ભુંજીને મેમાન તથા ઘરના માણસો જમ્યા. આ ભયંકર બનાવ જોઈને વાછરડે તે દિવસે પણ પોતાની માતાનું દુધ ન પીધું. એટલે

માતાએ તેમ કરવાનું કારણ પૂછતાં તેણે કહ્યું કે—‘ હે મા ! હવે તો મને બહુ બીક લાગે છે. બકરાની દુર્દશા જોઈને મને ધાવવાની ઈચ્છા થતી નથી. ’ ત્યારે ગાયમાતાએ તેને કહ્યું કે—‘ હે વત્સ ! મેં તો તને તેજ વખતે કહ્યું હતું કે—‘આ બધું થોડા દિવસ માટે છે. ’

આ દષ્ટાંતનો ઉપનય એવો છે કે—જેમ તે બોકડો આનંદમગ્ન થઈને યથેષ્ટ ખાતાં-પીતાં પુષ્ટ થયો; પરંતુ જ્યારે પરોણા આવ્યા, ત્યારે તેનો શિરચ્છેદ થતાં તે બરાડા પાડીને રોવા લાગ્યો. તેમ વિષયકષાયમાં આસક્ત થઈને જીવ યથેચ્છાએ પ્રમાદથી વિચરે છે અને પાપથી પુષ્ટ થાય છે, પણ આયુષ્ય જ્યારે પૂર્ણ થશે, ત્યારે તે મનુષ્યજન્મ હારીને નરકાદિ દુર્ગતિમાં જતાં તે બહુજ ખેદ પામશે, પણ તે વખતે ખેદ કરવો શા કામનો ? પ્રથમથી જ લાંબો વિચાર કરીને સુકૃત કરવું કે જેથી લવિષ્યમાં ખેદ કરવાનો પ્રસંગ જ ન આવે. કેટલાક જીવો પેલા વાછરડાની જેમ બીજાનાં સાંસારિક સુખોનું અવલોકન કરીને પોતાની મંદ સ્થિતિને માટે પસ્તાવો કરે છે, પણ તેઓ તેનો વાસ્તવિક વિચાર કરતા નથી. તેમને જો કેઈ ગાયમાતાની જેમ સત્ય સ્વરૂપ સમજાવનાર મળી જાય તો સાડું, નહિં તો તેમનો પરિતાપ ટળતો નથી. એવા જીવોને આ નીચેનો શ્લોક મનન કરવા લાયક છે:—

“ પદે પદે जीव पराभिभूतिः, पश्यन् किमीर्ष्यस्यधमः परेभ्यः ।

अपुण्यमात्मानमवैषि किं न, तनोषि किंवा न हि पुण्यमेव” ॥૧॥

અર્થ:—હે જીવ ! બીજાએ કરેલ પોતાનો પરાભવ જોઈને અધમપણે તું બીજાઓ તરફ ઈર્ષ્યા શા માટે કરે છે ? તું તારા પોતાના આત્માને પુણ્યહીન કેમ સમજતો નથી ? અથવા તું સુકૃત કેમ કરતો નથી ?

આત્મા પોતાના અધિકાર કે યોગ્યતા વિના માન મોટાઈની અંખના કરે, તે પણ કેવળ મૂર્ખત્વસૂચક છે. કહ્યું છે કે—

“ગુણ સ્તુતી વંછિસિ નિર્ગુણોઽપિ, સુખપ્રતિષ્ઠાદિ વિનાઽપિ પુણ્યમ્ ।
અષ્ટાંગયોગં ચ વિનાપિ સિદ્ધી—ર્વાતૂલતા કાપિ નવા તવાત્મન્” ॥૧॥

અર્થ:—‘ પોતે નિર્ગુણ છતાં ગુણી હોવાનો ફાંકો રાખી સ્તુતિની વાંછા કરવી, પુણ્ય વિના સુખ પ્રતિષ્ઠાની આહુના કરવી અને અષ્ટાંગયોગ વિના અષ્ટસિદ્ધિની જે આશા રાખવી, તે હે આત્મન્ ! કેવળ તારી એક નવીન પ્રકારની મૂર્ખાઈજ છે. ’

માટે હે મુમુક્ષુ આત્માઓ ! આત્મા પોતાના શુભાશુભ અધ્યવસાયને લઈને પોતેજ પોતાનો મિત્ર અને શત્રુ બને છે. પોતાની અજ્ઞાનતાને લીધે તે બીજાને પોતાના મિત્ર કે શત્રુ સમજી બેસે છે. કહ્યું છે કે—

“ અપ્પા નહ વેયરણી, અપ્પા મે કૂડસામલી ।

અપ્પાકામદુહા ઘેણૂ, અપ્પા મે નંદણવણં ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—આત્મા પોતેજ વૈતરણી નદી છે અને આત્મા

પોતેજ શાદમલી બૃક્ષ છે. આત્મા પોતેજ ઈચ્છા પૂરનાર કામધેનુ છે અને આત્મા પોતેજ આનંદકારી નંદનવન છે.

એ રીતે હે ભવ્ય જીવો ! તમે પોતે તમારા શત્રુ ન બનો, પણ સત્ય ધર્મ આદરીને તમારા આત્માને નંદનવન સમાન બનાવો. મનુષ્યજન્મ અને ધર્મની સામગ્રી પુણ્ય વિના વારંવાર મળવી હુર્લેલ છે. માટે સુકૃતથી જન્મને સફલ કરો. ”

ઈત્યાદિ ભગવંતના મુખથી ધર્મદેશના સાંભળી નંદિનીપ્રિય શ્રેષ્ઠીએ આજુદ શ્રાવકની જેમ શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. પછી નવતત્ત્વો સંબંધી કેટલાક પ્રશ્નો પૂછી પ્રભુને વંદના કરી પોતાના જીવનને ધન્ય માનતો તે પરિવાર સહિત પોતાના ઘરે આવ્યો અને મહાવીર ભગવંતે અન્યત્ર વિહાર કર્યો.

હવે પોતાની સ્ત્રી સહિત જિનધર્મનું આરાધન કરતાં નંદિનીપ્રિય શ્રાવકને ચૌદ વર્ષ વ્યતીત થયાં. એટલે એકદા એકાંતમાં શુભધ્યાન કરતાં તેને વિચાર આવ્યો કે— ‘આટલો વખત મેં જુહસ્થધર્મની સાથે કુટુંબની ચિંતા કરી અને હવે હું શ્રાવક પડિમાના વહનરૂપ તપ કરું, કે જેથી આત્માનો સત્વર ઉદ્ધાર થાય. ’ એમ ધારી બીજે દીવસે તેણે પોતાના સ્વજન સંબંધીઓને બોલાવી ભોજનાદિકથી તેમને સંતુષ્ટ કર્યા. પછી તેમની સમક્ષ પોતાના મોટા પુત્રને ઘરનો ભાર સોંપી પોતે પૌષધશાળામાં દર્ભાસન લગાવી પડિમા

તપનો પ્રારંભ કર્યો. વિધિપૂર્વક તે તપ પૂર્ણ કર્યા પછી ઉપ-
સર્ગ રહિત નંદિનીપ્રિય શ્રાવક વિષય કષાયના ત્યાગ પૂર્વક
અનશન વ્રત લઈ, ભગવંતનું ભાવથી સ્મરણ કરતાં મરણ
પામીને તે સૌધર્મ દેવલોકમાં અરુણપ્રભ નામના વિમાનને
વિષે ચાર પંચોપમના આયુષ્યવાળો મહર્ષિ ક દેવતા થયો.

એકદા શ્રી ગૌતમ સ્વામીએ મહાવીર ભગવંતને પ્રશ્ન
કર્યો કે—‘ હે ભગવન્ ! તે નંદિનીપ્રિય શ્રાવકનો આત્મા
ત્યાંથી ચલીને કઈ ગતિને પામશે ? ’ ત્યારે પ્રભુએ ઉત્તર
આપતાં જણાવ્યું કે—‘ હે ગૌતમ ! નંદિનીપ્રિય શ્રાવકનો
જીવ પહેલા દેવલોકથી ચલી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્તમ કુળને
વિષે અવતાર લઈ, જિનવાણીથી પ્રતિબોધ પામી, પંચ
મહાવ્રતરૂપ સાધુધર્મનો સ્વીકાર કરી, કેવલકમલા વરીને
જન્મ, જરા અને મરણ રહિત એવા અપુનર્ભવ એટલે
અક્ષયપદને પામશે. ’

ઇતિ નંદિનીપ્રિય શ્રાવકનું ચરિત્ર.

તેતલીપિતા શ્રાવક.

ભરતક્ષેત્રની ભવ્ય ભૂમિની ભવ્યતાને વધારનાર એવી સાવત્રી નામની નગરી છે. તે નગરી પાસે વિવિધ વૃક્ષોથી લગ્ની રહેલ એક સુંદર ઉપવન છે. તે નગરીમાં જિતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેણે પોતાના હુદ્દ શત્રુઓને જીતીને પોતાનું નામ સાર્થક કર્યું હતું. પ્રજાને પુત્રવત્ પાળતો સાધુજનોનું તે સંરક્ષણ કરતો હતો. તે ન્યાયપ્રિય, ધર્માનુરાગી અને શુભશ્રાહી હતો, તેથી સમસ્ત પ્રજા તેને બહુજ આહતી હતી. 'યથા રાજા તથા પ્રજા' એ ન્યાયથી તેની પ્રજા પણ નીતિનિપુણ અને ધર્મપરાયણ બની હતી. તે નગરીમાં તેતલીપિતા નામે એક મહાધનિક શેઠ વસતો હતો. દાનથી તે પોતાની કીર્તિ અને શુભશ્રેણિને દેશાંતરોમાં વિસામો લેવા દેતો ન હતો, પોતાના સાધર્મી બંધુઓની તન, મન અને ધનથી ભક્તિ કરવામાં તેણે કંઈ પણ કચાશ રાખી ન હતી. દાન, શુભ, ન્યાય, સત્ય વિગેરેથી તેતલીપિતા, રાજાને બહુ માનનીય થઈ પડ્યો હતો. તેને ચાર કરોડ સોના-

મહોર વેપારમાં, ચાર કરોડ વ્યાજે અને ચાર કરોડ પૃથ્વીમાં નિધાન રૂપે હતી. તેના ઘરે ચાર ગોકુળ હતાં. આ સિવાય બીજી પણ તેને ઘણી સમૃદ્ધિ હતી. વળી તેને કૃદ્ગુની નામે સ્ત્રી હતી. તેણી પતિસેવા પરાયણ અને શ્રાવિકાવર્ગમાં એક આદર્શરૂપ હતી. પ્રભુભક્તિ, આવશ્યક ક્રિયા અને વ્રત નિયમ વિગેરે પોતાના નિત્ય કૃત્યમાં તે કદિ પ્રમાદ કરતી ન હતી. તેનામાં સહનશીલતાનો મોટામાં મોટો ગુણ હતો. ગમે તેવા ગરમ પ્રસંગે પણ તે કદિ ક્રોધ કરતી ન હતી. આથી તેતલીપિતા તેને ઘણીવાર ક્ષમાદેવીના નામથી બોલાવતો હતો. પોતાની પત્ની સાથે વિવિધ ભોગ ભોગવતાં તેતલીપિતા પોતાના તૃતીય પુરૂષાર્થને સફલ કરતો હતો.

એક દિવસે ભગવંત શ્રીવર્ધમાન સ્વામી ભવ્ય જનોના અંતરને સમકિતથી વાસિત કરતા, તે નગરીની બહારના ઉપવનમાં પધાર્યા. દેવતાઓએ ત્યાં સમવસરણુ રચ્યું. આ સમાચાર રાજા અને નગરવાસી લોકોને મળતાં તેઓ ભગવંતને વંદન કરવા આવ્યા. તેતલીપિતા શેઠ પણ અતિ ઉત્સુકતાથી આવી પ્રભુને પ્રદક્ષિણા પૂર્વક વંદન કરી, ધર્મદેશના સાંભળવા બેઠો. તે વખતે ચરમ તીર્થનાયક શ્રીમહાવીર સ્વામીએ સુરાસુર અને મનુષ્યની સભા સમક્ષ ધર્મદેશના આપતાં જણાવ્યું કે—

“ હે ભવ્યાત્માઓ ! આ લોક સંગ્રામી રાજસુખ અને પરલોક સંગ્રામી સ્વર્ગસુખ તથા અન્ય વિવિધ સંપત્તિ સાંપ-

ડવી સુલભ છે, પણ ભવ બ્રમણ કરતાં શ્રી જિનપ્રણીત એક ધર્મજ હુલ્લભ છે. ધર્મથી ઉત્તમ કુળમાં અવતાર, રમણીયરૂપ, મન માનીતિ સંપત્તિ, કીર્તિ તથા અનુકૂળ પરિવાર પ્રાપ્ત થાય છે. એ શ્રી જિનધર્મનું સત્ય સ્વરૂપ જાણવાને જ્ઞાન એ મુખ્ય કારણ છે. જ્ઞાન વિના હેયાહેય, પેયાપેય કે કૃત્યાકૃત્યનું સ્વરૂપ બરાબર જાણવામાં આવતું નથી. અનાદિકાળથી લાગેલ મિથ્યાત્વ જીવને જ્ઞાન મેળવવામાં વિઘ્નરૂપ થાય છે. મિથ્યાત્વના પ્રબલપણથી સત્ય પદાર્થ અસત્ય ભાસે છે. કહ્યું છે કે—

“ મિથ્યાત્વયોગાવિરપ્રમાદા—નાત્મન્ ! સદા સંવૃણુ સૌખ્યમિચ્છન્.
અસંવૃતા યદ્ ભવતાપમેતે, સુસંવૃતા મુક્તિરમાં ચ દદ્યુઃ ॥૧॥

અર્થ:—હે ચેતન ! જો તું નિરંતર સુખની આહના કરતો હોય, તો મિથ્યાત્વ અવિરતિ, યોગ અને પ્રમાદનો ત્યાગ કર એને વશ પડવાથી આત્મા સંસારના સંતાપને પામે છે અને એનો જય કરતાં સંસારથી મુક્ત થાય છે.

મિથ્યાત્વના બે પ્રકાર છે. તે એક લૌકિક મિથ્યાત્વ અને બીજું લોકોત્તર મિથ્યાત્વ. વળી તે દરેકના બે બે પ્રકાર છે. દેવગત અને ગુરૂગત. લૌકિક દેવગત—પરધર્મમાં પોતાના દેવ તરીકે માનેલા હરિ, હર, બ્રહ્મા વિગેરે સ્ત્રી, શસ્ત્ર આદિ રાખનારા દેવને દેવ માની તેની સેવા પૂજા કરવી તે.

લૌકિક ગુરૂગત—બ્રાહ્મણ, સંન્યાસી વિગેરે મિથ્યા ઉપ-

દેશ આપનારા આરંભ પરિગ્રહ ધારીને ગુરુ માનવા, તેમનો ઉપદેશ સાંભળવો તથા અંતઃકરણથી તેમનું બહુમાન કરવું તે.

લોકોત્તર દેવગત—કેસરીયાજી, મહિનાથજી વિગેરેની માનતા કરવી. આલોક સંબંધી લાભ મેળવવા તેમની પૂજા કરવી તે.

લોકોત્તર ગુરુગત—જૈનાભાસ જેવા ગોરજી, શ્રીપૂજ્ય-પાસત્યા, યતિ, કુશીલીયા વિગેરે કુગુરુની ગુરુબુદ્ધિથી સેવા કરવી; તેમજ કેવળ આ લોક સંબંધી લાભ મેળવવા શુદ્ધ સાધુઓની સેવા, ભક્તિ કરવી તે.

અથવા ખીજી રીતે મિથ્યાત્વના પાંચ પ્રકાર છે. આલિ-અહિક, અનાલિઅહિક, આલિનિવેશિક. સાંશયિક અને અનાલોગિક.

આલિઅહિક—કદિપત શાસ્ત્રપર મમત્વભાવ રાખવો. પ્રરપક્ષ ઉપર કદાચહુ કરવો. શ્રીહરિભદ્ર સૂરિ કહી ગયા છે કે—

“ પક્ષપાતો ન મે વીરે, ન દ્વેષઃ કપિલાદિષુ ।

યુક્તિમદ્વચનં યસ્ય, તસ્ય કાર્યં પરિગ્રહઃ ” ॥ ૧ ॥

અર્થઃ—મારે વીર પ્રભુ પર પક્ષપાત નથી. તેમ કપિ-લાદિક પરધર્મીઓપર દ્વેષ નથી. જેમનું વચન યુક્તિ ભરેલું છે, તેનો અવશ્ય આદર કરવો જોઈએ.

આવી ગુણગ્રાહી મતિ તો મિથ્યાત્વના અભાવને સૂચવે

છે. ગીતાર્થ કે શુભવાન પર નિષ્ઠા રાખવી તે દોષ નથી. કારણ કે બધા જીવોની કુશાચ્ચુદ્ધિ હોતી નથી.

અનાભિગ્રહિક—સર્વ દેવો વંદનીય છે. કોઈ નિંદનીય નથી. તેમજ સર્વ ગુરૂ સારા છે અને બધા ધર્મ સારા છે. આયું બોલી સત્યની પરીક્ષા ન કરવાની વૃત્તિ તે બીજું મિથ્યાત્વ. આમાં સુવર્ણ અને પીત્તળ, હીરો અને કાચ બંનેની કીંમત સરખી અંકાઈ જાય છે.

આભિનીવેશિક—પોતે ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ સમજ્યા છતાં કોઈ પ્રકારના દુરાચર્ય વિપરીત પ્રરૂપણા કરે. અહંકારથી નવો મત સ્થાપવા કે ચલાવવા માટે અથવા વંદન નમસ્કારાદિ પામવા માટે ઘણા દૂરભલી જીવો આવા પ્રકારના મિથ્યાત્વનું સેવન કરે છે.

સાંશયિક — શુદ્ધ દેવ, ગુરૂ અને ધર્મ સાચા હશે કે ખોટા ? એવી શંકા કરે. સૂક્ષ્મ અર્થનો સંશય તો સાધુને પણ થાય છે, પરંતુ તે તો ‘તત્ત્વં કેવલીગમ્યં’ એ છેવટના નિર્ણય પર રહે છે. તેથી તે મિથ્યાત્વ ન ગણાય, પણ સાચું સમાધાન જાણવાની ઇચ્છા રૂપ છે. દેવ આદિ તત્ત્વને અંગે શંકા તે સાંશયિક મિથ્યાત્વ, તેના સ્વરૂપને અંગે શંકા તે શંકા. તેને જાણવાની ઇચ્છા તે જ્ઞાસા અને તેના કાર્યભૂત થતો પ્રશ્ન તે આશંકા.

અનાભોગિક—વિચાર શૂન્ય એકેન્દ્રિય જીવને અથવા વિશેષ જ્ઞાનથી રહિત જીવોને એ મિથ્યાત્વ સંભવે છે.

જે જે કર્મબંધ થાય છે, તે તે લોગવવાં પડે છે. એ બંધ થવાના હેતુ મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને યોગ-એ ચારના પગ ઉપલેદ છે. એ સત્તાવન બંધ હેતુનું સ્વરૂપ સમજવાની બહુજ જરૂર છે. તેમાં પાંચ પ્રકારના મિથ્યાત્વ ઉપર કહ્યા તે. બાકીના ત્રણ હેતુ વિસ્તારથી આ પ્રમાણે છે.—

બાર અવિરતિ—પાંચ ઇંદ્રિયો અને મનનો સંવર ન કરવો તથા છકાય જીવનો વધ કરવો, તે બાર પ્રકારની અવિરતિ કર્મબંધના હેતુભૂત છે.

કષાય—જેનાથી સંસારનો લાલ થાય તે કષાય કહેવાય. એ કષાય પચવીશ ગણાય છે. ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ, એ પ્રત્યેકના ચાર ચાર લેદ થાય છે.

સંજવલન—ઉત્કૃષ્ટ પંદર દિવસ ચાલે અને દેવગતિ પ્રાપ્ત કરાવે તે.

પ્રત્યાખ્યાનાવરણ—ઉત્કૃષ્ટ ચાર માસ ચાલે અને મનુષ્યગતિ પ્રાપ્ત કરાવે તે.

અપ્રત્યાખ્યાની—ઉત્કૃષ્ટ એક વરસ ચાલે અને તિર્થચગતિ પ્રાપ્ત કરાવે તે.

અનંતાનુબંધી—ઉત્કૃષ્ટ ચાવજીવ ચાલે અને નરકગતિ પ્રાપ્ત કરાવે તે.

એ કષાય અનુક્રમે યથાખ્યાત ચારિત્ર, સર્વચિરતિ, દેશવરતિ અને સમકિતશુભ પ્રાપ્ત થવા

હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, ભય, અને બુદ્ધિસા તથા સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુંસકવેદ—એ નવ નોકધાય મેળવતાં બધા મળીને પચવીશ લેદ થાય, તે કર્મબંધના પ્રબળ હેતુભૂત છે.

યોગ પંદર છે. તેમાં મનોયોગના ચાર લેદ છે.

(૧) સત્યમનોયોગ—બરેબરા વિચાર કરવા તે.

(૨) અસત્યમનોયોગ—ખોટા વિચારો કરવા તે.

(૩) મિશ્રમનોયોગ—જે વિચારમાં કેટલીક વાત સાચી અને કેટલીક ખોટી હોય તે.

(૪) અસત્યામૃષામનોયોગ—જેમાં ખોટા કે સાચાના લેદ વિના સામાન્ય વિચારો હોય તે.

વચનયોગના ચાર લેદ છે—(૧) સત્ય વચનયોગ, (૨) અસત્ય વચનયોગ, (૩) મિશ્ર વચનયોગ અને (૪) અસત્યા-મૃષા વચનયોગ. અર્થ ઉપર પ્રમાણે સમજવો.

કાયયોગના સાત લેદ છે—

(૧) તૈજસ કાર્મણુકાયયોગ—જ્યારે જીવ એક ગતિમાંથી બીજી ગતિમાં જાય, ત્યારે અનાદિકાલથી સાથે રહેનારા અને ભવમૂલ તરીકે પ્રખ્યાતિ પામેલા તૈજસ કાર્મણુ બંને શરીર સાથે હોય છે. જેમાંના તૈજસથી આગળના ભવમાં આહાર લે તે પચાવી શકે છે અને કાર્મણુથી નવી નવી અવસ્થાઓ પામવા સાથે નવાં પુદ્ગલો ગ્રહણ કરી શકે છે.

(૨) ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ—આગળના ભવથી જીવ પોતાની સાથે તેજસ કાર્મણુ શરીર લાવે છે. તે અને ઔદારિક શરીરની જો કે શરૂઆત કરી છે, પણ તેની નિષ્પત્તિ થઈ નથી. તો તે ઔદારિક મિશ્ર કહેવાય છે. એવી રીતે વૈકિય અને આહારક માટે પણ સમજી લેવું.

(૩) ઔદારિક—જે શરીરના પુદ્ગલ સ્થુલ તેમજ પ્રાચે માંસ, અસ્થિ, રૂધિર અને ચરબીમય હોય છે તે.

(૪) વૈકિયમિશ્ર—દૃશ્ય થઈને અદૃશ્ય થવું, ભૂચર થઈને જોચર થવું, મોટા થઈને નાના થવું, એવી અનેક પ્રકારની ક્રિયાઓ કરનાર, સાત ધાતુ વિનાનું શરીર તે વૈકિય. તેની શરૂઆત થયા છતાં સમાપ્તિ ન થઈ હોય ત્યાંસુધી વૈકિયમિશ્ર.

(૫) વૈકિય—ઉપર જણાવેલું શરીર પૂર્ણ થાય, એટલે તે વૈકિય.

(૬) આહારકમિશ્ર—ઔદૃષ્ટ પૂર્વને જાણનારા મહાપુરૂષો કોઈ સૂક્ષ્મ શંકાનું નિવારણ કરવા માટે કેવળી મહારાજ પાસે મોકલવા જે શરીર તૈયાર કરે કે જે કેવળ શુદ્ધ અને શુભરૂપ જ હોય છે, તેની સમાપ્તિ પહેલાંની અવસ્થા.

(૭) આહારક—ઉપર જણાવેલ શરીરની સંપૂર્ણ અવસ્થા.

આ ઉપર જે સાત પ્રકારનાં શરીર બતાવવામાં આવ્યાં છે, તે સંબંધી જીવનો જે જે પ્રયત્ન હોય, તે તે નામનો યોગ સમજી લેવો. આ સત્તાવન બંધહેતુનો સંવર કરવામાં

આવે, તો કર્મની પ્રણાલિકા બંધ થાય છે અને પૂર્વે બાંધેલાં કર્મો ક્ષીણ થઈ જતાં જીવ સ્વતંત્ર બની અનવધિ સુખને પ્રાપ્ત કરે છે. જ્યાંસુધી એ બંધના બંધનમાંથી જીવ મુક્ત ન થાય, ત્યાંસુધી તે દુઃખમુક્ત થઈ શકતો નથી.

હે ભગ્યાત્માઓ ! આ બંધ તથા મોક્ષનું બધું સ્વરૂપ સમજાવનાર સદ્ગુરુ છે, સદ્ગુરુ વિના વાસ્તવિક તત્ત્વબોધ થવો મુશ્કેલ છે અને તે વિના જીવની પાપવર્ધક પ્રવૃત્તિ દૂર થાય તેમ નથી કહ્યું છે કે—

“ અગીયત્થસ્સ વયणेण, અમિયંપિ ન ઘુંટણ ।

ગીયત્થસ્સ વયणेण, વિસં હાલાહલંપિવે ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—અગીતાર્થના વચનથી અમૃત પણ ન પીવું અને ગીતાર્થના વચનથી હલાહલ વિષ હોય, તો તે પણ પી જવું.

કારણ કે ગીતાર્થ બહુજ વિચારપૂર્વક કહે છે, તેથી તેમનું વચન પરિણામે હિતકારી નીવડે છે. માટે ગીતાર્થ સદ્ગુરુનો યોગ પૂર્ણ પુણ્યોદય વિના પ્રાપ્ત થતો નથી. માણસ પોતે વિચક્ષણ છતાં તાત્ત્વિક રહસ્ય સમજવા માટે તેને સહાયતાનો તો જરૂર જ છે. કહ્યું છે કે—

“ વિના ગુરુમ્યો ગુણનીરધિમ્યો, જાનીતિ તત્ત્વં ન વિચક્ષણોઽપિ ।

આકર્ણદીર્ઘાતવિલોચનોઽપિ, દીપં વિના પश्यતિ નાંધકારે ” ॥ ૧ ॥

અર્થ:—ગુણના સાગર સમાન એવા ગીતાર્થ ગુરુ

વિના વિચક્ષણ પુરૂષ પણ તત્ત્વનું સ્વરૂપ સમજી શકતો નથી. ભલે કર્ણુ સુધી લાંબા લોચનવાળો હોય; છતાં પણ અંધકારમાં દીપકની સહાયતા વિના તે જોઈ શકતો નથી.

ઘણીવાર મોક્ષની ઇચ્છાથી જીવ કુશુરને સદશુર સમજી સેવવા જાય છે, પણ તે મુક્ત થવાને બદલે કર્મ-બંધનથી વધારે ને વધારે બંધાતો જાય છે. કારણ કે—

“નામ્રં સુસિક્તોપિ દદાતિ નિવકઃ; પુષ્ટા રસૈર્વધ્યગવી પયો ન ચ ।
 ડુઃસ્થો નૃપો નૈવ સુસેવિતઃ શ્રિયં, ધર્મ શિવં વા કુગુરુર્ન સંશ્રિતઃ” ॥૧॥

અર્થ:—લીંબડાને સારી રીતે સીંચવામાં આવે તો પણ તે કેરી આપતો નથી, વંઝ્યા ગાયને શેલડી, ઘી, તેલ વિગેરે રસોથી પુષ્ટ બનાવવામાં આવે છતાં તે દૂધ આપતી નથી, દરિદ્ર રાજાની સેવા કરવામાં આવે, છતાં તે ધન આપી શકતો નથી; તેમ કુશુરની સેવા ભક્તિ કર્યા છતાં તે ધર્મ કે આત્મ કલ્યાણનો માર્ગ બતાવી શકતા નથી.

મિથ્યાત્વના પ્રબળ ઉદયથી જીવ કુશુરના પાશમાં ફસાઈ પડે છે. અને કોઈવાર સદશુરનો યોગ થયા છતાં તે પ્રમાદી થઈને સન્માર્ગની કુચી હાથ કરી શકતો નથી. કહ્યું છે કે—

“પૂર્ણે તટાકે તૃષિતઃ સદૈવ, મૃતેઽપિ ગેહે ક્ષુષિતઃ સ મૂઢ ।
 કલ્પદ્રુમે સત્યપિ હી દરિદ્રો, ગુર્વાદિયોગેઽપિ હિ યઃ પ્રમાદી” ॥૧॥

અર્થ:—શુર વિગેરેનો યોગ થયાં છતાં જે પુરૂષ

પ્રમાદને વશ થઈને પોતાનો લાભ સાધી શકતો નથી, તે જળપૂર્ણ તળાવ મળ્યા છતાં તૃષાતુર, ધાન્યથી ઘર ભરપૂર છતાં ક્ષુધાતુર અને કલ્પવૃક્ષ પ્રાપ્ત થયા છતાં દરિદ્ર રહ્યા જેવું કરે છે.

સદ્ગુરુ વિના આ સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં જીવને અન્ય કોઈ ઉગારનાર નથી; કારણ કે—

“ પિતા માતા આતા પ્રિય સહચરી સૂનુ નિવહઃ,

સુહૃત્ સ્વામી માઘત્કરિમટરથાશ્વઃ પરિકરઃ ।

નિમજ્જન્તં જંતુ નરકકુહરે રક્ષિતુમલમ્,

ગુરોર્ધર્માધર્મપ્રકટનપરાત્કોપિ ન પરઃ ” ॥ ૧ ॥

અર્થઃ—નરકરૂપ ભયંકર ખાડામાં પડતા જીવોને પુણ્ય-પાપનું ફળ પ્રગટ બતાવી આપનાર ગુરુ વિના અન્ય કોઈ પિતા, માતા, ભાઈ, ઠંડાલી વનિતા, પુત્રો, મિત્ર, મન્દો-મત્ત હાથી, અશ્વ, સુલટ, રથ, સ્વામી કે સેવકવર્ગ રક્ષણ કરવા સમર્થ નથી.

માટે હે ભવ્યાત્માઓ ! ધર્મ, અધર્મ, પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, સંવર તેમજ બંધ મોક્ષનું સ્વરૂપ સમજી, આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિથી ભરેલા આ ભવસાગરથી પાર ઉતરવું હોય અને મોક્ષના અક્ષીણ અને શાશ્વત સુખોને મેળવવા હોય તો સદ્ગુરુના ચરણના શરણનો સ્વીકાર કરો. સાચા સદ્ગુરુનું જે શરણ લે છે, તે સત્વર આ ભવસાગર તરી જાય છે. ”

એ પ્રમાણે ભગવંતના સુખથી ધર્મદેશના સાંભળી તેતલીપિતા શ્રેષ્ઠીએ પ્રભુ પાસે બાર વ્રતરૂપ શ્રાવકધર્મ સ્વીકાર્યો. પછી જિનેશ્વરને નવતરવો સંબંધી કેટલાક પ્રશ્નો પૂછી ભાવથી વંદન કરીને તે પોતાના ઘરે આવ્યો. કુટુંબ સહિત તેતલીપિતા શ્રાવકે ચૌદ વર્ષ સુધી શુદ્ધ ભાવથી જિન ધર્મ-શ્રાવક ધર્મની આરધના કરી. ત્યારપછી એકદા તેને વિચાર આવ્યો કે—‘ગૃહસ્થધર્મમાં રહી મેં આટલો વખત દાનાદિકથી દીનજનોનો ઉદ્ધાર કર્યો, સાધર્મી ભાઈઓને સંતોષ્યા, તેમજ બીજી પણ અનેક રીતે શુભ કાર્યોમાં ધનનો વ્યય કર્યો. હવે શ્રાવકની પડિમારૂપ તપ આદરૂં કે જેથી ભવસાગરથી સત્વર મારો નિસ્તાર થાય.’

એમ વિચારી પોતાના સ્વજન સંબંધીઓને સંતોષી તેમની સમક્ષ પોતાના વડીલ પુત્રને ગૃહભાર સોંપી, પૌષધ-શાળામાં દર્ભાસન લગાવીને તેતલીપિતા અગીયાર પડિમારૂપ તપ કરવા લાગ્યો. તેમાં બહુ ઉચ્ચતપ કરવાથી તેનું શરીર ક્ષીણ થઈ ગયું; છતાં તેના ધર્મભાવની વૃદ્ધિ તો પ્રથમ કરતાં પણ અધિકાધિક વધવા લાગી. છેવટે સંલેખના કરી, ધર્મભાવના ભાવતાં સર્વ જીવોને ખમાવી અનશનવ્રત લઈ, સર્વ મળીને વીશ વર્ષસુધી શ્રાવક ધર્મ પાળી, પંચ પરમેષ્ઠીનું શુભ ધ્યાનથી સ્મરણ કરતાં મરણ પામીને તેતલીપિતા શ્રાવકનો જીવ સૌધર્મ દેવલોકને વિષે અરૂણપ્રભ નામના વિમાનમાં તે પડ્યોપમના આયુષ્યવાળો મહર્ષિક દેવતા થયો.

જૈન સસ્તી વાંચનમાળાના આહુક થવા

ચુકશે નહીં!

દર વરસે માત્ર રૂ. ૨) માં પાંચસો પાનાનાં આવાં
આમૂલ્ય સાહિત્યના ઉત્તમ પુસ્તકો મળશે. દરેક પુસ્તકો
નવીન શૈલી મુજબ સારા વિદ્વાનની કસાયેલી કલમથી
લખાયેલાં અને સુંદર છપાઈ ઉચ્ચ કાગળ અને ગામ-
ડીંગમાં થાય છે. આહુક થવાથી ખાતરી થશે.

પેલા વર્ષમાં—૧ શ્રી કુમારપાળ ચરિત્ર સચિત્ર. ૨
મહાસતી ચંદનમાળા. ૩ કવ્યવલ્લા શેઠનું ચરિત્ર, ૪
ભક્તિમાળા—(પ્રાચીન સ્તવન, સંગ્રહ, સંપ્રદાય) ૫ સુદ-
ર્શન શેઠ યાને શીલ મહિમા.

બીજા વર્ષમાં—૧ શ્રી મહાવીર સ્વામીના દશ
આવકા—પૃષ્ઠ ૧૭૫ સચિત્ર. ૨ શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર પૃષ્ઠ
૩૦૦ સચિત્ર. પાકું બાઈડીંગ. વાગેરે પુસ્તક આહુક
થનારને મળવાનાં છે. તારે આહુક થવા તુરત લખશો.

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાધનપુરી ગબર-લેસાવનગર.